

IOAN MUNTEANU

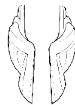
Brăila lui Fănuș

Culegere: **Ioan MUNTEANU**

Tehnoredactare: **Cerasela GEORGESCU**

IOAN MUNTEANU

Brăila lui Fănuș

PROILAVIA

Brăila, 2017

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MUNTEANU, IOAN

Brăila lui Fănuș / Ioan Munteanu.- Brăila : Proilavia, 2017

ISBN 978-606-8375-90-8

821.135.1

ISBN 978-606-8375-90-8

Cred într-un determinism geografic care îndrumază toată mentalitatea noastră și, firește, întreaga structură sufletească și intelectuală.

Octavian Goga

Fără scriitorii lor, orașele ar rămâne să doarmă în sicriile lor geografice.

Ionel Teodoreanu

Paginile despre Brăila natală, fascinant povestite de către Fănuș Neagu, ar trebui să fie transcrise de oricare brăilean, chiar de fiecare român, pe actul de identitate, ca să arate lumii din ce binecuvântate meleaguri vine.

Acad. Viorel D. Cotea

Spațiul matriceal fănușian

Lansând romanul „Amantul Marii Doamne Dracula”, la Brăila, Fănuș Neagu mulțumea pronie cerești că a văzut lumina zilei în zona Bărăgan – Dunăre - Brăila. Nimic neobișnuit. Fiecare scriitor se revendică de undeva, nimeni neputând construi castele, fie și din cuvinte, în aer, fără rădăcini adânci într-un loc de origine.

Alchimist modern, Fănuș Neagu își va făuri propriul spațiu matriceal coborând în străfundurile abisale ale locului și întâlnindu-se cu cercetările morfologilor culturii valorificate la noi creator de Lucian Blaga, analizat și amendat de filozoful brăilean Vasile Băncilă.

Deși legătura între sentimentul spațiului și peisaj nu poate fi demonstrată, nimeni nu o poate nega. Aici, oamenii, crescuți pe fondul aspru și liber al câmpiei, s-au simțit chemați să dea naștere unei literaturi modelate stilistic de aroma tare a pământului roditor și de aerul aspru al uriașei tipsii. Seninătatea cerului a dat naștere unui temperament viu iar lumina lunii i-a dezvoltat o bogată fantezie. Nesfârșirea câmpiei, cu geometria sa simplă și obsedantă, a născut o senzație de încremenire, de timp neclintit.

Aici, vîpia coexistă cu Crivățul care mîna odinioară turmele în Dunăre, favorizând apariția unor oameni energici, iuți, cu gesturi aspre și voce puternică, să se audă în depărtări, dar și cu tăceri înflorind pretutindeni și creînd senzația de singurătate totală.

Ioan Munteanu

Aici, deschiderile largi ale Bărăganului oferă perspectiva infinitului prin intermediul finitului atât de vast. Să adăugăm frenezia senzorială a oamenilor locului care știu să asculte ca nimeni alții chemarea tainică a ogorului, adusă de ciocârlia primăvara, corelată cu patimile neogoite, respirând adesea violent.

Bărăganului i se adaugă Dunărea venerată de la începutul lumii, simbol al eternității, deoarece timpul curge odată cu apele, nepăsător, spre mare. Curgerea înseamnă mobilitate și dinamism, meditație și reverie, dar și dorința de evadare către noi orizonturi. Și i se mai adaugă și Brăila, cu sufletul său dual, determinat de apartenența ei la apă și la câmpie, suflet dual căruia-i corespunde o mare libertate și o toleranță vizibilă în caracterul de mozaic etnic și cosmopolit.

Pe aceste date geo-spirituale s-a născut un spațiu unic al povestirii cu predilecție pentru extraordinar și fantastic.

Sunt date ale trăitorilor de la Dunărea de Jos, chiar dacă noi nu le resimțim ca atare, devenite spațiu de creație matriceală, loc al tuturor reveriilor fănușiene, care a ridicat contingentul în aburii mitului, zămisbind o geografie spirituală și o rasă de oameni aparte, ce se integrează însă în istoria și spațiul neamului nostru.

În romanul *Asfințit de Europa, răsărit de Asie*, își propunea să zugrăvească *Brăila la ea acasă, Brăila însumând, în mintea sa, ideea de Românie contemporană*, pentru că Brăila, *matca iubirii sale, spațiul său vital*, întruchipează țara întregă, ca și Ardealul pentru Goga sau Moldova pentru Sadoveanu.

A fost șansa scriitorului, dar mai ales a noastră, eternizați la nivelul marii arte. Pentru toate acestea, îi mulțumim!

Par lui-même

Pentru tot ce alcătuieste o viață, Brăila îmi ajunge. Ea e toată omenirea.

Panait Istrati

Brăila a rămas pentru mine, întotdeauna, „acasă”.

Mihail Sebastian

Panait Istrati spunea că, dacă vrei să fii peste tot, trebuie să fii de undeva. Acel undeva este, pentru mine, Brăila.

Fănuș Neagu

Realitate și irealitate, pentru că irealitatea este în mintea povestitorului, adică a mea. Toate însă se sprijină pe un adevăr al ierbii, al viei, al buruienilor, al fetelor frumoase. Realitatea este de fapt închipuirea noastră. Închipuirea noastră devine irealitate. **Mulți m-au întrebat de ce în cărțile mele nu se regăsește Brăila pe care o văd ei, Brăila lor. Și le-am răspuns că într-adevăr este Brăila mea. Brăila majorității și Brăila mea diferă.** Majoritatea o gândește prin copii, prin serviciu, printr-un soț. Eu o gândesc prin Dunăre, prin Dumnezeu, prin văzduh, prin ureche de iepure. Ai văzut vreodată vreun iepure mâncând un pepene galben? Eu am văzut. Pentru mulți nu reprezintă aproape nimic sau doar un iepure mâncând un pepene galben. Pentru mine toată poezia Bărăganului transpare prin această imagine (*Monitorul de Brăila*, 12 nov. 1997).

Ioan Munteanu

Brăila rămâne ținutul meu imaginar, o țară pe care mi-o construiesc cu palmele în fiecare dimineață, fiindcă eu dimineața lucrez.

Plutesc înzăpezit în superstiția (credința?) că Dunărea, câmpia Brăilei și un zeu ironic și visător au făcut din mine scriitorul care sunt.

Eu scriu de aproape 60 de ani despre Brăila, pentru că îi sunt dator acestei părți de lume.

Brăila este povestea de care nu voi scăpa niciodată, atât de frumoasă, construită de marii scriitori care s-au născut în cuprinsul ei.

Mi-e dor de Brăila de-mi vine să turbez.

Voi lăsa Orașului Brăila toate manuscrisele, gândurile și iubirile mele. Aici m-am simțit mereu acasă.

Toți brăilenii îmi sunt aproape de inimă. I-am slujit și-i slujesc... și nu cer nimic. Iubirea este definitivă când nu cere în schimb favoruri, înțelegere sau măcar o mică mângâiere.

Am crescut într-un noian mitologic, într-o vrajă a câmpiei, a Dunării, a Bălților Brăilei, și toate acestea sunt, la suflet, ca o aureolă a câmpiei și a Dunării. **Toți aparținem unui spațiu anume, fapăturile noastre învelesc ca pe un sâmbure miraculos lumea copilăriei și atmosfera tărâmului unde ne-am născut. Iar eu voi purta mereu în inimă spațiul în care m-am născut.** Copilăria mea a fost bântuită de babe care descântă – mai ales în zona aceasta a Dunării și a Bărăganului. Noi nu le spuneam vrăjitoare: te dregeau, te descântau, îți dădeau în bobi. Aveam o țigancă vecină care ghicea în cărți, Lișca.

Mi-e dor de un oraș necunoscut, pe care să-l descopăr pas cu pas. **La Brăila mă zăpăcesc până la pierdere dulcile tristeți ale amurgurilor de toamnă.** Unde-s nălucile corăbiilor de odinioară spre a le împinge pe Dunăre și pe Mări, pline cu grâul Bărăganului? Vreau să le slobozesc din ancorele înțepenite-n legile distrugerii. Acum la începutul mileniului trei, zarea orașului Brăila se topește în întinsul câmpiei, urmând, asemeni multor oameni, spirala himerelor, nu pe a împlinirilor...

Nu-mi pot închipui că aș fi putut să mă nasc în altă parte. E greu să-mi imaginez că s-ar fi putut întâmpla pentru mine această nenorocire. Nu pot smulge niciodată din inimă România și locul din Câmpia Brăilei unde revin mereu pentru că nu se poate să nu văd Dunărea, seceta, iarba, durerea că vechimea se stinge și că lumea se petrece pe drumuri pe care n-aș fi vrut să le cunosc.

Chiar dacă m-aș fi născut în alte părți ale pământului, tot aș fi venit aici să-mi luminez inima cu istoria unui neam nebiruit, stăpân pe datini nepieritoare. [...]

Ca om din nordul Bărăganului, știu bine, colțul ăsta de Românie suportă, în cicluri repetate, noduri de ger polar, călduri de infern. Puțină desfătare și multe corvezi în Bărăgan, toamna. (*Analele Brăilei*, dec. 1987).

Mulțumesc lui Dumnezeu pentru nașterea în această parte de țară – Bărăganul, care a făcut din mine un culegător de ziceri din spațiul brăilean, **precum și generozității fluviului Dunărea,** de n-am rămas un povestitor de drumuri înguste.

În romanul *Asfințit de Europă, răsărit de Asie*, **va fi Brăila la ea acasă, Brăila însumând, în mintea mea, ideea de Românie contemporană. Brăila este matca iubirii mele, spațiul meu vital,** altarul, templele păgâne, câmpia celestă,

Ioan Munteanu

Orientul fabulos, pogonul detestabil din ființa mea, prigoana începutului, demența bănuielilor, incertitudinea, forța plenară a iubirii – totul, eu și lumea.

Datorită spațiului brăilean care m-a crescut, datorită generozității fluviului Dunărea și tuturor râurilor care se varsă în el, am ajuns să fiu fericit că sunt cunoscut și în alte limbi, ca reprezentant al Brăilei. Nu am faima lui Istrati, Voronca, Leon Feraru și alți mari maeștri pe care i-a dăruit Brăila întregului Univers, dar sunt fericit pentru fărâma mea de mică veșnicie, din Bărăgan, pe care am putut s-o port de-a lungul lumii în numele acestui oraș – și binecuvântat, și sărac, și, mai ales, în numele acestei câmpii în care am umblat desculț. Sunt fericit de câte ori mă plimb desculț prin rouă, de câte ori mă întâlnesc cu firul grâului, cu vinul de buturugă, cu prietenii care sunteți și cu minunea femeilor frumoase.

Când Dunărea se așterne la temelia țării cu lumina ei cea mai blândă, forfotind de aur și miresme; când se suie-n plopi toate drumurile pe care-ai vrea să pornești spre niciunde – atunci, **dacă de la Brăila ai pornit în lume, trebuie să te întorci, fie și numai pentru beția unei clipe, unică chiar și în respirație, pe străzile marelui nostru oraș, s-ascuți cum trec pe sus, inconfundabile, legendele unui neam. Mă simt fericit să aparțin acestei zone fermecate și vrăjite de Dumnezeu.**

BRĂILA - ticălosul de frumos oraș

Ca Brăila noastră, mai sunt doar două orașe-n Europa, sistematizate cu străzi radiale: Marsilia și Odessa; la ei și la noi, străzile coboară-n formă de amfiteatru până la Cheiul Portului. În oraș circulă credința, transmisă pe căi misterioase, că, în vremea năvălirilor turcești, s-au săpat drumuri subterane tot radiale, pe unde se refugiau, în calești de preț, frumoasele femei ale Brăilei. Iar în **vestitele hrube**, ținând tot de legendă, se păstrau butoaiele cu vinuri licoroase, felinare de vânt cu împletitură de aur, casete cu giuvaieruri și cofițe cu aur, chiar și acea cutie sfântă în care se zvârcolea plânsul viu, hohotitor, al Chirei Chiralina, auzit în noaptea nunții de fiecare fată măritată, cu de-a sila, cu-n bărbat pe care nu-l iubea...

Pentru capul căzut al Brâncoveanului, turcii ne-au miluit cu câteva expresii, dar, în raiaua Brăilei, geamii n-au construit. În schimb au săpat hrube pentru apărare pe timp de război, iar pe vreme de pace aici se păstrau vinuri scumpe, din podgoriile lumii: Chablis franțuzesc, Retsina grecesc, Chateau neuf-du-Pope italianesc, Porto și Malaga din Spania și Portugalia, preferată fiind hruba lui Hasan.

Brăila este Humuleștii Balcanilor, numai prin noi Ozana ajunge în Dunăre. Dunărea băută în cofă, icre negre vândute pe frunză de lipan, diamante și sărăcie lucioasă, primari bând cu populația și dansând cu servitoarele, munți de cireșe, râuri de struguri, movile de pepeni, fanfară în parcul central al orașului, moschee, turci, evrei, trăsurile, muscali, nemți, mii de

Ioan Munteanu

vapoare intrând anual în port și tot orașul mirosind a coloniale și delicatose, a chef de lucru, a plată boierească, a boieri – și buni și ticăloși – a Ierusalim nevăzut dar vândut cu așchia, a fete mari desenate cu mura pe burtă, ca să prindă copilul contur, a viermi de mătase rozând pingea, a tată, a mamă, și a toate neamurile, Brăila – veșnica Brăilă.

Brăila veche și mai cu seamă legenda ei suprapopulată de hoți romantici, plasată pe orbita Orientului de aventurieri zdrențăroși, doldora de vise și robiți de gândul pătrunderii în Eldorado, năucită de aur, împodobită în corăbii și azvârlită de către Panait Istrati pe altarul de unde-și ia strugurii Sheherezada, plutea în ancoră, prea puțin schimbată, la malul cel mai dulce al Dunării... Nepierită, nedestrămată, ci numai învăluită în fundul jertfelor. Întinde mâna, zgâlțâie-i somnul și ascultă-i vorbele. Am urechea bună. Am ascultat-o și mai ales am colindat-o în ungherele ei bătrâne. Suflet împovărat de crime, speranțe, năluciri, istorii cu Chira Chiralina, lăutari nebuni (de la Petrea Crețu Șolcanul la Gheorghe Afloarei) și Dumnezei ai ortodoxiei de toate nuanțele, plus umbra lui Allah cu față de tătar sau turc. Zuruiau în ea averi fabuloase căzute în apa sâmbetei. Mulți însetați de timp mureau neîmpărtașiți, sub blestem și nenoroc.

La începutul mileniului trecut, Brăila era deja o legendă.

Locuitorii ei își admirau fără rezervă urbea, animați poate și de o undă de snobism, de orgoliu tipic negustoresc. Brăila nu era numai cel mai mare port de export al Vechiului Regat, nu numai un oraș frumos și punct pe Dunăre foarte atractiv pentru excursioniști, dar reprezenta și un punct principal mondial în comerțul cu cereale. Piața Brăilei adesea dicta prețurile mondiale ale cerealelor.

Folosind criterii proprii, brăilenii pretindeau că orașul lor este cel mai preferat după Capitală, fiindcă aici se consuma tot atâta șampanie cât în toată țara, avea femeile cele mai frumoase și mai elegante iar înmormântările respectabile erau acelea la care dricul era tras de 24 de cai; cât despre nunți ele

reprezentau culmea rafinamentului, petrecăreții aprinzându-și țigările cu hârtii în valoare de 100 de lei aur.

Timp de două veacuri, Brăila noastră a cărat apă din Dunăre cu sacaua, alte două veacuri și-a încălzit ciolanele bând salep, o juma' de veac s-a dedulcit la portocale, roșcove, smochine, și-a plimbat îngâmfarea și curvele în trăsuri și docare aurite, apoi s-a înjugat slujirii comunismului, distrugând băncile, nimicind zarafii, ruinând comerțul. Atâta luciu de apă și nici-un bob de gândire speculativă. Revoluția ne-a trezit. Triumfând, am lepădat armele și-am ridicat flamura capitalismului. Proștii, luând mâna de pe patul puștii, au pus-o să umble pe buicile de cur și țâțele curvelor. Terenul cel mai instabil, cel mai inconsistent. În schimb, Șerban Necșari a luat în palme vâslele bărcii care te duce în țara norocului. Datorită lui Șerban Necșari și a câtorva ca el – puțini, foarte puțini – fosta stradă Regală, Strada Mare, a cedat Căii Călărași puterea, luxul, finanțele, spațiul de promenadă, localurile de petrecere cele mai selecte, cafenelele unde se adună intelectualitatea.

Își însoțea vorbele cu gesturi ilustrând numărul banilor, strecurarea pe o cărăruie ascunsă, vâslitul...

Ciudat oraș, Brăila! socotea el. De sute de ani, de când s-a înfiripat la malul Dunării, dăruiește pământului numai femei fermecătoare, pline de știința de-a deveni stăpâne desăvârșite peste inima bărbaților. Pântecul nerușinat al felinarului plantat de tanti Elvira pe Strada Neagră le-a înzestrat pe toate cu mugurii aventurii. Din colțurile aceluia bordel nemuritor, misterios, superb și abject, din ungherele și forfota lui au primit definitiv, nicidecum cu împrumut, îndemnul plăcerilor fără frâu, arma seducției, neatenția simulată a chemărilor, bucuria tremurândă, mirarea nesiguranței, spinul cedării pătimăse, vijelia abandonului, apoi brusca reînălțare în nesupunere, respirația spulberând ipoteci și din nou o decizie de sine, acel ceva fără trup și fără nume, dar exasperant de amețitor, o pronunție a morții din voluptate,

Ioan Munteanu

o suprație a cãrni expuse desfãtãrilor nemaiîncercate și totodatã izbãnda lepãdãrii de toți neisprãviții care nu gãsesc în ei curajul sã încerce supunerea necondiționatã, cufundarea în Marele Necunoscut, intimitatea cu îngerul plãtit de diavol, fierbintele nisip al disperãrii, sublimele nimicuri, ploaia cãzând pe trandafirii negri și durabili îmbobocind pe tãblia patului cu picioarele sculptate vicios de rostogolirea poștei lãbãrțate a marinarilor din atãtea colțuri ale lumii. [...]

Pentru noi, în copilãrie, Brãila era ceva care ținea de hora de zâne, de fantastic și fabulos. Toate poveștile pe care le auzeam de la cei bãtrâni despre Terente, despre Codin, despre inimaginabila bogãție a Brãilei, ne-au captat închipuirea.... Ne-nchipuiam un oraș ieșit din basme.

Ce m-a fermecat și mã farmecã la **Brãila este peisajul ei unic în geografia României, amestecul ei de nebunie a visãrii, dar și de dor de plecare.** Brãila mi se pare un fel de promontoriu de pe care mereu îți vine sã-ți iei zborul. Brãila în partea ei cu duh de ape are mereu aerul unui oraș în ajun de sãrbãtoare. Simți în orice clipã cã poate, cã trebuie sã vinã o sãrbãtoare. Și pentru mine, de cãnd mã știu, nu duminica e ziua cea mai frumoasã a sãptãmânii, ci sãmbãta. Sãmbãta visãm cã va fi sãrbãtoare, iar duminica, de cele mai multe ori, uitãm sã trãim sãrbãtoarea.

Iubesc cu deznãdejde toate drumurile spre Brãila. Nu-i puțin sã ai sub fereastrã cel mai mare și mai frumos fluviu al Europei. Pe sub mână-mi curge Dunãrea cu miros de plopi și ulmi. Stepa Bãrãganului ia suflet de strãmtori asiatice.

Iubesc cu deznãdejde toate drumurile spre Acasã. Dacã se va pãstra inima Brãilei vechi, nepieritoare va

rămâne în istoria și geografia țării. Orașul s-a născut pentru comerț, agricultură și industrie, pentru a plămădi averi și artă; schimbările nu-i priesc. Circumstanțele-l sleiesc, rutina îi dublează oxigenul, pentru că, venind de departe, **Brăila își făurește destinul pe tradiție,** iar accidentul, chiar și când e fabulos, o sperie, Dunărea nerezistând la ursite palide. **Brăila e mai puțin un oraș abil și mai mult unul de rutină.** Mă îndoiesc că fluviul din temelia Brăilei ar putea trimite în uitare, oricât de fertil ar fi mîlul, născând mereu viață tânără, toate nedreptățile ținând de viața fiilor ei care-au iubit-o în eternitate. Înclin să cred că întrepătrunderea dintre humusul Câmpiei cu revărsările mirifice ale Dunării – calea cea mai umblată în timpurile vechi și prin care noi ne-am legat de lume și mai puțin cu muntele de dincolo de ea, care, aș zice, nu este munte, este un punct de sprijin, un zăcământ al amintirilor, un fel de a pune ochii pe ceva mai înalt decât plopul, a născut un **neam etern de bălăreți și de pelin. Oameni cu totul aparte, mult mai bogăți în sentimente, mai viforoși, mai deschiși petrecerii, mai hoți, mai găbuitori, oameni care nu se dau duși la cârciumă numai din plăcerea de a bea, ci din plăcerea de a se zăpăci și cu cuvintele și cu taina de noapte, visul, și cu dragostea oacheșă etc. Deci, revărsarea de grâu și de ape a dat revărsare de spirit. Ne mai rămâne speranța și starea de legendă a Dunării!**

Împrejurimile Brăilei sunt năucitor de frumoase. Fabuloasele păduri de salcâmi cu floarea roșie de la Viișoara, doritele vii nobile de pe nisipurile Călmățuiului și-ale Buzăului. Iar legendarele Bălți ale Brăilei erau neasemuit de pitorești.

Brăila, primăvară de miracol. Salcâmi se ascund în strofe, strofele se ascund într-un vers de Ion Pillat. Suntem la Dunăre, toată Europa curge cu minuni lângă Brăila. Orașul nostru primește numai nașteri, înfloriri și binecuvântări. Asta

Ioan Munteanu

Înseamnă că Brăila este un oraș fără de moarte. Avem dreptul să ne numim cel mai mândru oraș al Dunării, pentru că noi respirăm primăverile din Viena, verile din Budapesta, toamnele de aur din Belgrad și dăruim celor ce stau pe malul fluviului brândușele iernii și încăperile în care omenirea își pierde mintea și-și cere iertare în fața lumii pentru luna aprilie.

Brăila seamănă, ciudat, cu Madridul, despre care un mare scriitor spaniol spunea: **Orașul meu seamănă și clipește ca zilele lui aprilie.**

Brăila este un deochi fără vrăjitoare. Găsim în pletele ei aurul care nu ne trebuie dar pe care-l visăm. La Brăila, păsările se ascund în arbori ca să-i ajute, fiindcă explozia înmuguririi se citește în opt drumuri de păsări care vin și se duc, dar mai ales care vin să cânte. Deasupra Brăilei aș pune ca lumină o trecere de cocori, o întoarcere de sitari, o stea din fruntea unui mânz și mult, foarte mult miros de salcâm și de susai.

Am văzut pe câmpiile noastre căprioare respirând asfințituri. În Câmpia română a Brăilei miroase a popor împlinit, a amintire frumoasă și a viitor ferecat în legături de aur.

Ce rău îmi pare că îmbătrânesc! (*Analele Brăilei*, mai 1978)

În miazănoaptea Bărăganului și la Dunărea-de-jos, **otmăt** se numește locul unde apele sunt veșnic prinse în vârtej. În otmăt sfârșește durerea din dragoste – dedesubtul lui, crescând doar spre centrul pământului, se scufundă, în turnurile lor, castelele neființei. În otmăt fulgeră un fir din coroana stelelor, scăpărând în orânduirea Carului Mare și intră să se scalde numai peștele bătrân, ca să-și lumineze osia cu vuiet argintat și să capete puterea și blestemul de-a rupe plasele întinse în drumul ce-l încearcă, toamna, spre izvoarele râurilor. În octombrie asfințesc turmele de oi, iar piatra munților își limpezește veacurile

întemnițate în trup privind, sub lună, azvârlirile bucuroase, născând în aer logodne de sunete necuprinse-n auz ale peștelui de la Dunăre. Pustiul dintre două azvârliri se numește, acolo în munți, de asemeni, otmăt.

Săptămâna trecută, visând că mi s-au scuturat două poduri cu narcise peste umeri, mi-am făcut drum la Brăila. Căci floare albă de visezi, acasă te vei întoarce. Din nopțile depresive ale Bucureștilor, mulate umed pe nervi zgribuliți de ploaie, după ce-am despiciat zarea albastră a Buzăului, dăruită necugetat de frumos trecătorilor spre Transilvania, am coborât la Dunăre, ca să mă salut cu plopii, cu vapoarele plutind spre Mare prin gândurile mele, cu nălucile tinereții și cu pământul Dobrogei – harponul de lut, ascuțit în umbră de minarete, copt în șuvoaiele celui mai dulce soare, cu inima învelită în marmură de pe morminte de zei, aruncat în pânțele fluviului ca să semene în valuri presimțirea descătușării și pulsația oceanelor. Ningea subțire și ideea de iarnă se adâncea viorie în cearcăne de sidef. Spiritualitatea unui anotimp, a iernii, de pildă, e un sat ascuns ochilor dincolo de ninsoarea uitării, nume și arbori ce țin vie povestea unui colț de lume, un drum cu sania prin pădure, un salcâm înfruntând crivățul puternic, sfâșiind vântul și lăsându-se absorbit de el, chemând foamea depărtărilor și făcând culcuș în inima fantomelor izgonite de pe gorganele câmpiei.

În crengile de aur împletite de fruntea Brăilei, alături de legenda Chirei Chiralina, intra, ca o șoaptă a dăinuirii și o frunză de salcâm. Căci Brăila se numea – ce rostire încântată! – orașul cu fete frumoase și cu salcâmi. De la un timp, buza securii lovește în salcâmi monumentali, tăind, fără milă, amare pagini de poezie pe care le aruncă în otmăt, înmulțind astfel clipele pustiului. Cine taie, ar trebui să planteze. N-o face. Amână. Împodobește pământul cu loc sterp. Sau, cine știe, o face dinadins, ca să arate trecătorilor că nicio stradă nu poartă numele atâtor scriitori, artiști, compozitori, pictori sau savanți

Ioan Munteanu

plecați din Brăila, ca s-o acopere cu glorii. Ei se numesc, la o primă enumerare din memorie: Panait Istrati, C. Sandu-Aldea, Gh. Buznea-Moldoveanu, Vasile Băncilă, Konrad Bercovici și Leon Feraru (amândoi intrați în istoria literaturii americane), Gh. Baronzi, Ury Benador, A. Bacalbașa, Panait Cerna, Theodor Constantin, Miha Dragomir, Lucreția Karnabat, Oscar Lemnaru, Perpessicius, Dragoș Protopopescu, Eugen Schileru, Theodor Șerbănescu (de la Junimea), Iuliu-Cezar Săvescu, Ilarie Voronca, I. Vasilescu-Valjean, Ștefănescu-Goangă, Niculescu-Basu, Ion Manta, R. Bulfinski, Georges Boulanger, Gh. Cavadia, Haricleea Darclée, Ionescu-Ghibericon, Ionel Perlea, Anastasie Simu, I. Teodorescu-Sion, Arthur Verona, doctor Mina Minovici, profesor Gh. Mihoc ș.a.

Cuvântul otmăt nu figurează în dicționarele limbii române. E, prin urmare, un regionalism. Faptul mă bucură, fiindcă înseamnă că numai la Brăila pot fi împinse în otmăt, în răsucirile moarte ale uitării, nume și arbori ce țin vie povestea unui colț de lume (*Otmățul în Insomniile de mătase*, 1981).

Formula verii, la Brăila, e un descântec de demult pe care vântul, înălțându-se pe vârful picioarelor, îl spune salcânilor, ca să-i umple cu dor, îl spune sălciilor roșii, în care șoptesc misterele descătușării, și-l joacă prin piețe, răvășindu-le cerul și înălțând în ele poduri de cântec descusut, gânduri țipând răzvrătirea inimii, pătimire cu semne vechi, coloane tremurătoare de aur vânat, lângă care tâmpla se îngână cu aleaul și frunza dă foc sărbătorii ce-a născut-o. Nicăieri, ca la Brăila, vara nu doare atât de pierdută pe cuțit, nicăieri făptura ei nu se leagănă printre atâtea umbre cu venin subțire. Luna verde-și frânge gâtul într-un vad stins. Pe sub umbletul ei sună, cu toate faraoanele sparte, fantoma unei căruțe, rostogolindu-se din câmpie prin măruntaiele pământului smintit de povești

negre. Ceasurile se răstoarnă-n ele, fulgeră-n despicătura crengii de pelin – cine amăgește, cine întunecă, cine roade frâul de iarbă, cine-și mărturisește blestemul rodind? – miroase amar pe drumul de cositor, ca o trecere a crailor, sângele bate spini în poarta așteptării și o vâslă din lemnul hărăzit nenorocului mână luntrea de perle prin somnul de-o clipă, prin veghea târzie a ispitelor. Arde cămașa pe seva nopților prădate din Orient, ogari cu inima de păcură ling ziua la tălpi....

Dunăre cu capul spart, amețita dracului, iar mă legi de mâini c-un fir de ață cu dinții cruzi, cu doi ochi ismeniți, scormonind în dunga malului, cu seară furată, cu bob fermecat, cu chipul ei retrăgându-se pe obrazul ulciorului, cu caprifoi de piață rea pe cărarea neliniștii.

La Brăila, când se tulbură de iunie, un trandafir oacheș, suit pe gard, răzuie timpul până la os și vede că uitarea nu poate să-nghețe-n peștera palmelor mele.

Orașul cu străzi domnești

Pe străzile Brăilei s-aud sonorități din alt veac, unul în care mi-ar fi plăcut să trăiesc.

Uneori, în faptul seriei, Dumnezeu iese din biserici și se plimbă pe străzile Brăilei.

Toate străzile din preajma porturilor Brăila, Galați, Tulcea sunt mereu gata de plecare în Orient; numai spre Orient.

Doar trei orașe din Europa sunt construite cu străzi radiale: Marsilia, Odessa, Brăila.

Brăila trăiește tot timpul în contur de metafore. Te oprești și întrebi: „Doamnă (domnule), vă rog, unde dă strada asta?” Mai totdeauna cel străin de oraș primește un răspuns amețitor: „Strada răspunde la Dunăre cu amândouă capetele”.

În aprilie, când insula intră în oraș colindată de pescari, brânduși, neguri, căprioare, cai și o spumă de nebunie ridicată din nuferi albaștri – feciorie sau curvie? – când se vede bine că **toate străzile Brăilei încep la Dunăre și**, după ce dau o raită prin Balcani – crâșmari, tutungioaice, alvițari, simigii, stafide, borș de miel aburind, taur de bronz în Piața săracă, și scrumbii în țiplă-ncinse, e-he, nori de primăvară! – **se întorc tot la Dunăre.**

De câte ori, vara, merg la Brăila, orașul cu străzi domnești umbrite de tei, pe unde mi-am purtat pașii de adolescent năuc, de câte ori voi reveni, îl voi lovi c-un mac înflorit și c-un fir de sânziene, ca amintirile să n-o ia de-a rostogolul pe drumul ciulinilor, ca-n proza lui Panait Istrati. [...]

De ziua Adormirii Maicii Domnului, un cântăreț bătrân și orb cântă legenda Kirei Kiralina în vadurile Dunării. Pogoane de sălcii argintii își pleacă frunțile pe val, plopi tremurători duc legenda pe murmur de frunze spre inima Europei, corăbiile poartă spre noaptea Bizanțului arce de curcubeu.

- **Strada Mare**, zice Linu Frunzămică, **era frumoasă ca un drum pe Ocean.**

- Ca un cal de furat, îl contrazise Salcia Vifor. Sunt străzi tâmpite ca vaca, blegi ca oaia... [...]

- **Strada Regală era fără de asemuire!**

...Strada Regală era Brăila în spațiu reductibil. Măreția, virtutea, prejudecățile, zelul isteric, beatitudinea, perseverența, focul vestalelor, energia dinamică și aceea ostentativ latentă, în care se intercalau o disperare eroică și un frison malaric. Începea lângă Bariera Râmnicului, saluta cu distincție Halele, și, mărginită de case cu două etaje, toate coapte de căldură – la parter prăvăliile, băncile, restaurantele, zarafii – mergea să se verse în Piața latinității, dominată de statuia Împăratului Traian, și de Turnul ceasului, dincolo de care se așternea coborând Strada Portului, dominată de casele dulci ale pisicii negre, viciul miorlăind în nădușeala algelor din toate mările, Voracitatea, Demonii, apoi Majestatea Sa Portul, uriașele depozite de mărfuri, Aurul, Aventura, Capitalul, Golanii, Jindul, Șantanele, Cuțitul, Dunărea și, peste Dunăre, Raiul bălților, pronunție apăsată de mistere, inaccesibil Excelenței sale Prefectul,

Ioan Munteanu

Primarul și Bancherul, baltă vrednică de cinste și respect, intrată în cântec, legendă și mit. Intrată, în proporții alarmante, și în Apocalipsă. Domneau în ea pescarii, țărani din satele de pe grinduri, ciobanii în legănată transhumanță, hoții de cai.

Strada Mare ținea de centrul opulent al Balcanilor, aflați mereu în marginea etern neobosită a Timpului, de luciditatea lor războinică, de neastâmpărul provocării ochioase a Levantului și ingenuitatea culturii periferice, de ficțiunea libertății, căutând cu mărul catargului nu Vestul Europei, ci Istambulul, Smirna, Pireul, Alexandria.

Pe Strada Mare se lăfăia Viitorul burghez:

Jos,

în port,

Visătorii păduchioși.

Cu toții meniți deopotrivă urgiei de-a se scufunda, împreună cu secolele de aspirație, somn vătămător, revoltă, ură, speranță, vin, pâine, scandal, profeții smintite, cazuri stranii, locuri comune, proxeneți, pleșcari, gușteri favorizați de soartă, evadați din pușcării, muncitori, băcani, hamali, misiți, copii de alergătură, curve, profitori, moșieri, cârciumari, armatori, trei mii de căpitani de vas, barcaze, bărci, neam românesc amestecat cu greci, evrei, armeni, italieni, turci, lipoveni, în cea mai sângeroasă clipă a istoriei, al doilea război mondial, din care să se arunce apoi sfârtecați de glonț și descurajare, într-o revoluție, ultimativă în intenție, întâi confuză și exterioară, tulbure în expresie – mistica eliberărilor! –, un pârjol patetic, dramatic, încercând transplantări străine, erori elaborate de alții și experiențe halucinante până să pătrundă în matca sa proprie, și ea mereu frământată, rodind triumf, abuzuri, împotriviri, pentru ca nimic să nu mai fie în Brăila ireproșabil, dar nici flămând, ci totul în veșnică schimbare, nesfârșit vârtej, durere, apoteoză, ceas al dragostei alternând cu virtuțile blestemelor sacre.

- Strada Regală, reluă Salcia Vifor, era mărginită de salcâmi, dar Linu Frunzămică îl întrerupse din nou, rugător:
  - Strada Mare, ascultă-mă pe mine, sună mai respectuos.
- [...]

Pe Strada Mare, vara, negustorii scoteau mărfurile afară. Pe o mie de tejghele, o sută de mii de baticuri, șaluri, stofe, papuci, pantofi, cizmulițe și mai ales pânzeturi colorate. Toate la un loc închegau un miros nemaipomenit; s-a pierdut, nu mai e! Te pătrundeau credința că stămburile alea își aleg în minte trupul pe care să-l îmbrace și încearcă de o mie de ori o mie de mirosuri ca să-l găsească p-ăla de se potrivește pe fiecare muiere. [...]

Pe Strada Mare, Cezar Saltava, orezul se vindea cu sacul, portocalele, fideaua, smochinele și macaroanele cu lada, măslinile cu butoiul, icrele negre cu putinica sau cu găleata, vinul se bea cu vadră, berea curgea prin șanțuri, romul ardea atotcuprinzător în cazane rotunde, creșteau din ele câte patru, câte șase, câte opt corbi beți. Sute de grătare cu mititei, cârnați, fripturi, patruj de feluri de ardei iuți și zece de boia de ardei, murături, castraveți, salată, muștar care-ți spârgea cerul gurii, și movile de jumări de porc. Fripturile se serveau pe funduri de lemn, fundul având la un capăt o scobitură în care se scurgea mustul, adunându-se cu mujdei, piper și cimbru. Iliăș Văratecu întingea o jimblă-n jiu, c-așa se chema minunea aia, și se înjura cu papagalii cocoțați pe firmele cârciumilor și chemând mușteriii: la noi găsiți oricând un mertic de ovăz pentru cal, o sticlă de vin pentru călăreț.

Atârnau în galantare nisetri de o sută douăj de kilograme, zece mii de iepuri jupuiți (toată lumea mânca tocană de iepure sau tocană de măruntaie de porc în sosuri dichisite), cînșpe mii de rațe și cînșpe mii de găște sălbatice (toată lumea mânca rațe și găscă pe varză), iar măcelăria din colțul Regalei cu Griviței puneă duminica în vânzare carne de cămilă.

Șapte capete de cămilă am mâncat într-o lună. Eram în puterea vârstei, mistuiam bine, numai la gustarea de dimineață puteam să înfulec două de grauri prăjiți, împinși pe gât cu vin brumat, oțelit în pivniță de han sau de tavernă, lătrat cel puțin doi ani de duhurile rele. Pe Strada Regală – Linu Frunzemică nu mai ai dreptul să mă întrerupi – găseai loterie, biliard, nebuni, petrecăreți, puhoai de mâncăcioși, hoți cu nemiluita și târfe care coborau în port și-și puneau ibovnicii să cumpere târgi cu pește mic și ele îl aruncau pescărușilor: înfulecați cât vă place și legănați cerul. Unu născocise un perete de sticlă, atârna-n partea de sus o juma de porc, chelnerul apăsa pe niște mânere și vedeai cum se desfac bucăți de carne și de grăsime, se toacă și se amestecă și se adună într-un cârnat lung care cădea-n ceaunele de ulei încins. Bănuiesc că era neamț, fiindcă-ți servea cârnatul numai cu varză călită. Pe Strada Regală nu erai niciodată pe marginea prăpastiei, la nevoie puteai să te salvezi agățându-te de-o inimioară de turtă dulce. (*Scaunul singurății*, 1987)

Scăldată în visări și-n apele lunii, apoi în străluciri albastre de porțelan, ziua care începuse așa de frumos se acoperea cu maldăre de nori bulucindu-se de la sud. Rezemată în coate la fereastra apartamentului situat la etajul al doisprezecelea al Hotelului Traian, Sara privea în lungul Străzii Mari a Brăilei, parcă ascultând o chemare de departe. Răsturnarea survenită în desfășurarea zilei, sortită să împlinească una din abundentele legi ale lui Murphy, că tot ce începe nespuse de plăcut se isprăvește destul de urât, o umplea cu mânie și dezgust, sentimente exagerate și de dispariția falnicilor salcâmi care dădeau Străzii Mari un farmec de neegalat – căzuți până la unul sub barda pusă în mișcare de ordinele unui primar tâmpit. Prezență vie și insolită în istoria orașului de odinioară, salcâmi se păstrau în mintea Sarei învăluite în exotism, ca arborii de scortșoară, smirnă, piper. În adolescența ei, cu toate

că liceele deveniseră mixte, elevii se mai plimbau încă separat, fetele pe un trotuar, băieții pe celălalt, intersectându-se doar la capetele fiecărui tur. Vremuri fericite, damen-tango încă mai părea o îndrăzneală anevoie de acceptat, sălciile lăcrimau numai pe brățărilor naiadelor, câinii scoși la plimbare în lesă evitau să ridice un picior pe tufele de iasomie și trandafiri din grădina publică, vrăbiile se îngrămădeau numai în plopii albi, în balcoanele caselor de negustori expropriati tropăiau inaudibil, întruchipate din multiple pete albastre, negre, galbene, castanii, adolescențele futuristului italian Giacomo Balla. Acum, în primul an al mileniului III, petrecerile decente ce ținuseră două veacuri și mai bine pe Strada Mare luaseră sfârșit. Adevărul e că se sfârșiseră odată cu dispariția porturilor românești ca principalele furnizoare de grâu pentru Europa și Levant.

La această oră cenușie (13,15), Strada Mare stă cu botul pe labe și gândește, ruginită, la aventurile ale căror tipare s-au uscat. Bolnavă de teribilă neputință, o corabie ipotetică, plină cu pleavă și gozuri, peste bordurile căreia atârână, nespălate, numai crăpături și răni, tălpoaiele a mii de hamali, străbate în derivă norii, alarmant de egală în decrepitudine cu casele vechi, scorjite, deșelate. Doar fundacurile evadând pe furiș din trunchiul ei scorbutos respiră într-o cultură arhaică, nostalgică. Strada Mare prezenta în ochii fumurii ai Sarei Zackman doar trecut inert, umbre moarte, ruină, făcând impresia că trosnește infatigabil între fălcile Timpului. Când și când, o pată de un senin sordid, ca o frunte de boier târât de slugile răzvrătite pe scări (îi răsuna tărtăcuța izbindu-se de treptele tocite?) dezvelea tulbure ideea că, da, Europa a asfințit pe Strada Mare și a pornit în exil spre Asia, îngrămădită toată într-un chervan, pierzând pe drum o găleată de adăpat caii, leșul unui catâr cu potcoavele smulse, felinare de poziție, reflecții bâiguite despre rațiune și progres, un psalm bolborosit într-un vas cu aghiasmă, tăvi de aramă scânteind debil, case cu burlane și closete înfundate,

Ioan Munteanu

(prin odăile cărora gonesc copii pe role!), tejghele de zinc pline de cioburi de halbă, pivnițe duhnind a vin scurs printre doagele putrede, plus un tip împutit, cu gura plină de nasturi smulși de pe uniformele misiților de cereale, care se căznea să dea de înțeles prin gesturi desperade că Strada Mare s-a schimbat în Irealitate, a ieșit din uz, viața periculoasă, colindată de miracolul tinereții, s-a mutat pe Calea Călărașilor. (*Asfințit de Europă, răsărit de Asie*, 2004)

De pe Calea Călărașilor am pătruns în Piața Concordiei, plină de-o lume tulbure. Un șir de lipovence vindeau raci - zeci de coșuri, lăzi și găleți doldora de raci forfotitori cu cruste vineți-verzui, scoși din respirația epică a Dunării. Săptămâni întregi, de-acum încolo, orașul Brăila, va înghiți munți de raci. Tăvăliți în mujdei de usturoi. Văzându-l cum se strâmbă, fiica unei pescărese se porni să strige:

Racii, racii/să dea dracii!

În apă fiartă/racul roșește

Din clește-n clește/și curu-i pocnește...

Racii, racii/să dea dracii![...]

Brăila mi se pare un fel de promontoriu de pe care îți vine să-ți iei zborul. Brăila în partea ei cu duh de ape are mereu aerul unui oraș în ajun de sărbătoare. Simți în orice clipă că poate, că trebuie să vină o sărbătoare!

Odată, aflat la plimbare prin parcul Monument al Brăilei, Regele parcurilor, a fost însoțit de doi arbori de Pavonia cu frunze late și păstăi lungi. A constatat că arborii cei mai dezvățați sunt Platanii; se vede cu ochiul liber cum își leapădă scoarța de mici, umblând prin veac în pielea goală. Frasinii au fost remarcați cu cei mai frumoși muguri negri de pe fața pământului. Prin ei fulgeră jderii, parcă beți de aroma izmei și de sângele veverițelor. Din povețile arborilor, spuse pe gratis, în

viață să fii ca salcia, nu ca plopul; salcia e mlădioasă, greu îi vii de hac, plopul face tămbălău și ca atare frunza-i umblă brambura pe drumuri. Trăim, totuși, prea puține aduceri-aminte...

Cel mai sărac cartier al lumii, Comorofca, unde nu s-a schimbat nimic, unde secolele au cu adevărat eternitate, unde berzele nu aduc niciodată copii bogați, ci numai visători, unde Dunărea nu are pleoapă albastră, unde viața mea, după a lui Panait Istrati, se consumă în tristeți sau scurte și vijelioase rotiri ale norocului, și de unde cel puțin o sută de artiști au pornit să cucerească lumea – și unii au cucerit-o, și aparținând tuturor țărmurilor nu s-au smuls niciodată de aici – unde călifarii, acele păsări legănătoare, galbene sau roșii, se iubesc în zbor deasupra orașului și se hrănesc cu cei mai frumoși crapeți din Dunăre și cu ciosvârte dulci din legendarul somn ce-și avea culcușul în pânțelele vasului Barabafta. Acea este lumea lui Panait Istrati, inevitabilul înfrânt din prea multă iubire pentru oameni, victorios numai peste iluzii și peste sufletele noastre.

Străzile din Cetățuie, dând toate în malul Dunării, dormeau somnul putregăios al dezamăgirii. Casele, cândva solide, pătrătoase, cărămidă roz-somon scorojită, cu turnuri, frontoane și stucatură jerpelită, înconjurată de grădini stufoase, apărate de garduri de fier, cele mai multe isprăvite în sulită (unul purta, împletite din bucle de fontă, inscripția: anul 1854) aparțin stilului bourgeoisie, puțin avântat și asociat aici, unde Dunărea capătă predestinare exclusiv orientală, cu adevărul de fum al lumilor scufundate în sâmburi de smochină prea coaptă și-n aroma de răzvrătire levantină a arborilor pavonia. În curțile largi, buruienile creșteau fără nici o constrângere. Bob Orlando descoperi (a câta oară?) că mai toate casele păstrau în ele icnetul de plâns al timpului mult prea bătrân. În ciuda impresiei de soliditate, multe ar fi trebuit să se prăbușească,

împreună cu copacii ocrotitori, plini de lumină descleiată. Sigur e faptul că ceea ce le unea era ura inconsistentă că au pierdut definitiv și nu-și mai aduceau prea bine aminte ce anume au pierdut, drept pentru care dezvoltau o severitate senilă. În lăuntru lor, casele adăposteau bulgări masivi de amărăciune. Altădată fuseseră, probabil, un șir de enigme, acum erau un șir de povești în destrămare. Iată-le în vremi apuse, într-o noapte de început de toamnă. Diavolul se plimbă prin partea bătută de lună a străzilor, îmbrăcat în alb, cu o crizantemă neagră la butonieră, suie în luntrea de sidef a morii Lychiardopol, ancorează în mijlocul Dunării, cântă la ghitară și, pe când fetele ies în balcoane, trupul i se descompune vizibil, rămân numai ochii lui fosforescenți și ghitara susurând neatinsă... Azi e ziua națională a Greciei și armatorul Imbericos, cu 99 de vapoare pe mările lumii (atât permitea legea), primește în palatul din strada Belvedere pe căpitanii de vas prezenți în port, pe șefii coloniei grecești și, trași la sortji, o sută de căpitani di barca din cei aproape vreo patru mii câți forfoteau, peticiți și hămesiți de foame, prin portul cel mai bogat al Dunării. Pe întreg cursul sărbătorii sirenele vaselor în ancoră urlau în valuri, tăceau, urlau din nou, tunuri de paradă bubuiau saluturi ghiftuite, iar în grădina lui Imbericos se serveau, pe platouri uriașe, elies, portocalia, mandarinia, ouzo, lichior de trandafiri, vermuturi, mastică de Chios, miei fripți, și mai cu seamă măruntaie și hartane de ied, stropite cu vinuri dulci și arome. Imbericos, în straie de pescuitor de bureți, ciugulea câte un fir de sparanghel în ulei, brânzeturi franțuzești, langustină și prăjituri pregătite după rețetele lui Brillant - Savarin. „În copilărie, povestea tremurat, eclepsa petres apo tin Acropoli (din gr.: am furat pietre de pe Acropole) și pe toate le-am adus ca să le pun în coroană pe intrarea în hrubele Brăilei. În tinerețe, am slujit curvelor de la Cap Sunion. Che putanes apo to Sunio Copes. Hei, mai cu foc, mai cu foc, doamnelor, striga spre orchestra alcătuită din

douăzeci de femei, care cânta sub arborii din fundul grădinii. A murit la nouăzeci de ani, lăsând întreaga avere unui sat mic din grupul insulelor Sporade din Marea Egee și doar douăzeci de poli de aur Brăilei. Negru de mânie, primarul a refuzat să-i acorde certificatul de înhumare în perimetrul orașului. (Cu cei douăzeci de poli de aur s-a construit W.C.-ul public din Piața Traian). Grecii ar fi vrut să-l înmormânteze în cimitirul Sfântul Constantin, alături de caimacamul Vogoride, dar după ce l-au ținut timp de trei săptămâni în subsolul Catedralei de pe Calea Călărășilor, injectând în cadavru patru kg de formol, l-au ars împreună cu treizeci și două de capete de căprioară, trofee păstrate până atunci între ramuri de lauri în salonul Corint al palatului și i-au împrăștiat cenușa în Marea Ionică. Primarul, vestit și prin faptul că a pavat străzile cu piatră de Vezuviu, cumpărată de la Napoli pe grâu, l-a avut prieten, spre sfârșitul vieții, pe bogatul ziarist Basil Cloni, chefliu vestit, poate și impertinent, mână spartă (a dăruit locuri de casă pentru un cartier întreg), clăditor de altare de flori la stejarul lui Ștefan cel Mare din câmpia de la Însurăței și rămas în legendă, fiindcă a primit să fie primul președinte ARLUS din județ. Basil Cloni a deschis balul prieteniei, valsând cu Ana Pauker. Dimineața, la spartul petrecerii, când prietenii au îndrăznit să-l ridice de subțiori, ca să-l ducă acasă, el a răcnit ca un leu: „nu plecăm, nu s-a terminat vinul, uite-l cum lucește-n frapieră.” „E gheață”, i s-a răspuns. „O fărâmăm în părți egale, o sugem și abia după aia plecăm”...

Ședeam în picioare pe platformă (tramvaiele vechi, făcute pentru bucuria plimbării!); în vagon, un bătrân, ținând între buze, ca pe o țigară, biletul de călătorie, lucra cu cârligele o mănuașă de lână; două fete de liceu (ochi dilatați spre câinii ce-i latră numai pe țigani, care, la Brăila, sunt, totuși, cei mai de încredere purtători ai mesajelor secrete de dragoste) îl blestemau pe Pavel Ibrîș, fiindcă înlocuise salcâmii noduroși

Ioan Munteanu

de pe Bulevardul Republicii cu alții tineri, urmând să dea floare peste trei ani. Orașul salcânilor, trei ani fără floare de salcâm!? Coci buba neagră-n subțiorile tovarășului Ibrîș. Orice fată din Brăila, când ajunge femeie și-și vede frumusețea fugind în umbră neiertătoare, scoate din timpul pierdut sărutul dăruit sau furat în seara și în toate nopțile înfloririi salcânilor, iar cele două fete de liceu intuiau, stăpânite de miracolul vârstei, că vor fi femei, care-au trecut ca fete, printr-un râu băut de șerpi, pierzând nopțile uitării, dar, mai ales, degetele care știau să le caute.

La intersecția cu strada Karl Marx, vatmanul opri, sări pe trotuar și ne strigă vesel:

- Fraților, puteți să mă reclamați, să mă bateți, să mă opăriți, nu merg un metru mai departe. Hai, veniți cu mine, să ne zgâim un pic la nebunia ăstora și pe urmă ne-mpăcăm noi.

Pe Karl Marx, cea mai lată stradă a Brăilei, curgând ca două râuri de piatră de o parte și de alta a unei alei împodobite din loc în loc cu arcade de fier, incendiate, vara, de cascade de trandafiri cățărați, treceau în trapul cailor, urmărite de-o mulțime lacomă oricând să bea din vinul îngâmfărilor, un șir de docare negre, parcă venind dintr-o sărbătoare de prinți pe care timpul n-o astupase definitiv, nu putuse sau nu îndrăznise, și o purta acum, ca pe o fluturare a dezastrului și a puterii lui de a nimici emfaza clipei prezente, de-a o goli de cristalul de apă vie, înscris în coroana ei. Caii, gătiți cu hamuri ferecate în argint, docarele căptușite cu catifea neguroasă și satin violet, oamenii din ele, căptușiți cu ideea că pot și chiar sunt boieri, ei, care nu erau decât lemnari, și fetele lor, lucrătoare în atelierile de împletit covoare, trăiau o legendă cabotină și nu erau decât corupția morții. Cel mai îndârjit dintre ei, jucând o sticlă de rachiu din care bea și apoi chiuia gălgâit, tânjise poate să fie boier și nu ajunsese și când cei ce scoteau docarele la vânzare îl suiseră pe pernele moi, ca să se vânture cu docarele în fața

cumpărătorilor, țărani veniți din zonele necolectivizate, Făgăraș, Muscel, Brașov, Semenic, el își spusese: „hei, iată-mă și boier!” și printr-o sugestie hipnotică îi făcuse și pe ceilalți să se simtă boieri, gonind în docarele ca niște lebede cu gâtul întins spre locurile unde nu triumfă decât fericirea. Erau în trăsuri ingenios lucrate chiar de ei înșiși, dar goneau suiți pe spinări de dragoni și delfini, cocoțați pe mișcătoarele peluze ale raiului și nu știau, nici nu le păsa – leagănă-le dracul îndoiala, lanțurile de ocnaș, zilele zgâriate cu pironul în carne – că se duceau mereu îndărăt, fiindcă mărire cu adevărat nu există niciodată înainte, înainte e numai speranța care, împlinindu-se, se schimbă în desperare, apoi în măreție apusă, singura vrednică de admirație. Mirosea a copaci smulși greoi din iarnă și foarte vag a trăsnet, dar celor din docare, ca și cum în felinarele lor ar fi ars smirnă și tămâie din prăvăliile grecilor care plecaseră demult, luând cu ei și miremele și legenda unei Brăile cufundate în Orient, timpul le duhnea nu a înfrângere, ci a chemare către un vis generos. Murind în astfel de clipe, oamenii nu se schimbă în pământ, ci în timp, care nu înseamnă uitare, ci colind în nemărginire rodnică, fiindcă timpul cu timp se mai poate întâlni, pe când pământul cu pământ numai sub ape și sub viforul vântului.

- Safon, urlă Cuprian la un vizitiu îmbrăcat în manta neagră, oprește! și Safon, înțelegând mai mult din semne ce vrea prietenul lui, opri docarul lângă trotuar, un minut, cât să ne cățărăm sub coșul de mușama vânătă, apoi pocni din biciul de nuiete de salcie împletite după ce-au fost ținute în saramură, și intrarăm în Brăilița, prin strada Brătianu și Colectorului, către vadul de trecere spre Ghecet, prin partea cea mai turbată a orașului, care, văzută din râpele din afara lui, de la cărămidării, seamănă-n suflet scârbă, plictiseală, lene, câini morți, maluri jefuite, gunoaie, praf scormonit de haitele de copii dezlănțuite în expediții de pedepsire. Imensul crin albastru, între timp, lăsase să izvorască în mijlocul lui un crin portocaliu, ca și cum

Ioan Munteanu

cerul, înainte de-a se dărâma în noapte, ar fi ținut să le probeze oamenilor cât de inutilă, degradată și bătrână e puterea lor de imaginație în ceea ce privește împerecherea culorilor. Două de izvoare galbene – galben vizionar, galben generos, galben fatalist – se împleteau să semene îndoială, dar luminile nu se rupeau, se asociau, născând punți indigo, tremurătoare, sceptice, somnoroase la capete și vesele la mijloc, ca maica Domnului a doua zi după Bunavestire. Deasupra, departe, o brazdă roșie se răzvrătea obscur, încercând să-și taie teritoriu victorios peste trupul celorlalte, apoi spre munții Măcinului, în pământul renăscând, peste caii în galop epuizat și peste docarul nostru, care se scutura din toate încheieturile, ca și cum ar fi gonit spre o piață din cer, unde singur Dumnezeu fixează prețurile. Jos, Dunărea ardea în supărări aplecate, parcă o mie de preoți în odăjdii, purtând în spinare luna și un soare ostil, băteau mătării, nu de împlinire, ci de blestem: Doamne, fă să nu-și dea în petec cățeaua apelor, că, uite, Doamne, cum se topește de plăcere, putoarea! Eu și Cuprian eram veseli și goi ca niște pahare vărsate. Îmi venea tot timpul să strig: aici, în apostazia Dunării de jos!... mai departe nu știam ce urmează (*Scaunul singurătății*, 1987).

DUNĂREA

*Dunărea, fiind brâul Europei și temelia noastră pe care ne sprijinim istoria, și speranța, și aventura, **Dunărea însumează atâtea povești**, ea însăși și malurile ei copleșite ba de câmpie, ba de zăvoaie, ba de livezi dobrogene, încât se vor mai răscula multe generații pentru a cânta iubirea, frumusețile naturii și vijelia clocotitoare a acestei ape mângâiate de zei.*

*Duc **Dunărea** în spinare spre Vârful cu Dor...*

Dunărea?

* Dunărea este marele palat al apelor dulci ale Europei, cu sediul în România și starea de legendă la schela Brăilei.

* Dunărea este fluviul sfânt la care, în ore de neliniște sau pace, sufletul românesc vine să-și împrășteze speranța.

* Dunărea este curgătoarea de argint și de Lună a neamului nostru care adună în vadul ei curcubeul ființei noastre.

* Dunărea este mirarea și dragostea în care ne botezăm copiii, arborii și cerul.

* Dunărea este dumnezeiasca noastră cărare spre lumea de pretutindeni.

* Dunărea e Marele Timp Creditor, cel ce răpune și nu suferă... Dincolo de Sulina, când își așază toate odoarele și-și pune piatră de coralină în urechi, se înalță dintr-o dată cu una, două, trei palme mai mult decât Delta, dar nu dă peste margini, se duce să se închine destinului cu toată măreția și jegul Europei și numai după ce și-a rupt nările în dezastrul sărilor oceanice se dă îndărăt și hrănește Delta.

* De ce Dunărea se extaziază numai de întâlnirea cu Marea? Adică numai sfârșitul să fie scaunul regal al măreției?

* Dunărea-i șarpele casei noastre, domnule! se supără Coconul. Din valul ei tragem cu cangea la mal hălci de legendă. **Marea Neagră e avansul nostru spre largul pământului, însă Dunărea ne dă pâinea și vinul. Dumnezeu când se spală pe față, cu apă din Dunăre se spală. Și când îi e sete, tot din Dunăre ia cu pumnul și bea.** Împinsă de luceafăr până-n zarea din adâncuri, Dunărea sparge îndemnuri sonore. În clipa aceasta se vopsesc amintiri minunate pe trup de biserici și se clădesc corăbii în ascunsul uimirii ce clatină apele fluviului spre Deltă și Mare.

* Pe Dunăre, lumea se naște seara; atunci ia ființă imobilitatea visului, dușmăniile agonizează și se produce scufundarea nu în ape, ci în azur a tuturor sunetelor mișunând în miliarde de nuanțe – devoțiunea apelor pentru înălțimile impenetrabile, vasta rotire a jertfelor, magia vieții, măsurând veacurile cu nepărtinire.

* Apele Dunării, la Brăila, iau formă de amforă plină de arome orientale.

* Noi, cei de la Brăila, purtăm Dunărea curgându-ne pe trup, cum poartă fetele părul; Dobrogea, berbecii și Târnavele, coșul cu struguri.

Apucând cărarea dinspre Poiana mierlelor, Comisoaia se schimbă în fata din Priboiul Dunării, care-și întinde rujul pe buze cu un băț de chibrit, poartă brățări la glezne și inele de argint pe deștele picioarelor și e apucată de năbădăi la apusul soarelui. „Au început să lucreze la vedere, tovarășii... o să-i ia dracul!” Nu se știe de ce avea impresia că pădurii de salcâmi îi era drag numai de ea, Comisoaia, și gândul o ducea spre Casa Venețiană, unde fusese ademenită de marinari cu o crenguță de coral. Pe Genia o plăteau cu mărunțișuri din bazarele orientale: iminei de marochin, halate brodate cu chipuri de arăboaice și versete

din Coran, iatagane pentru copii împodobite cu perle de sticlă, ibrice de aramă. Stimulii unor aventuri cu începuturi leneșe, totodată și-a unor crime la marginea timpului, cafea, smochine, portocale, coniac Metaxa, butoiașe de bere, vin din insulele grecești, dans din buric și peste toată Dunărea în asfințit, tavernele, foisoarele bordelurilor de pitici, ulcele cu sânziene și trifoi roșu, comenzile gradaților din câmpul de instrucție al batalionului disciplinar – soldații goneau în cerc, ducând în spinare ranițe pline cu oase împuțite de la abator, haite de câini hămesiți goneau după ei, lătrând înspăimântător – norocul de neînchipuit al Venețianului cu gușa dublă și fața plină de negi, mutrele contrabandiștilor de tutun, mereu se nimerea unul cu nervii în batistă și era azvârlit pe geam și iar Dunărea, vapoarele fabuloase, malul depravat, țigănci împerechindu-se cu haimanale din port, câte-o înjunghiere, licurici scăpărând în buturugi, un soldat lingând cizmele gradatului îndobitocit de putere, asfințitul plin de suferință, noroc și taine măsluite, rolul imaginativ al stelelor, mirosul de iarbă amestecat cu mirosul catranului topit de atâta zăduf, icoana naivă a Măcinilor, actorul bețiv, evreu la origine, murmurând cu smerenie, la tejghea, spre a stoarce mila barmanului: *Căci trei sunt care mărturisesc în cer: Tatăl, Cuvântul și Sfântul Duh și aceștia trei una sunt*, oglinzile din camera secretă, compunând și recompunând trupurile Deliei și Geniei, lungite goale pe divan, cu câte-o lumânare aprinsă, înfiptă-n cur ca să ațâțe, să reîmprospăteze și să sălbăticească patima jucătorilor de cărți, pisica galbenă de pe umărul Geniei, ficțiunea mășăluind pe pereți că nu există neîncredere și moarte, ci numai viață năvălaşă, cururi destoinice gata să se schimbe oricând în sfeșnice, oraș dăruiț veseliei, două gemene dulci, fermecătoare, pietroase, dulci, dulci, dulci, justiția hazardului, bețigașe arome fumegând în farfurii scumpe, feciorii armatorilor, înecați în briantină, barbaria cinstită a rostogolirii zarurilor, porumbei jucători și luna ca un

fel de gălbenuș azvârlit cu lipsă de tact în ibricul cu cafea – dar și ea despuiată de haine, putoarea de lună... (*Scampolo, tu ești o haimana* în vol. *Partida de pocher*, 1994)

* **Dunărea, la Brăila, portul și docurile alcătuiesc caravanseraul care hrănește cu fructele depărtării inepuizabila sete de aventuri.** Imensele pete de soare, răbufnirile cu nisip ale vântului, asfințiturile ca niște amintiri cu mațe uscate, țipetele pescărușilor, iolele albe sau portocalii, mirosul catranului te inundă cu dor de toate mărire pe care le crezi aparținând numai bucuriei și descătușării, dar ajungând să le străbați, te vei întâlni cu umilința, desfrâul, crima. Nici o cruzime închipuită nu sperie. De aceea, **în port e prezentă mereu laborioasa chemare a țărilor necunoscute**, glasul ei cântă în frânghii, fierbe în puțul de lanț, în coastele corăbiilor, în prăjina catargului, în stratul de alge închegat pe etrave, roade nervii, ațâță nesăbuit îndrăzneala, golește de înțeleșuri cumiștenia, umple cu vâjâit urechile, îndoapă cu nebunie odăile inimii, picură turbăciune-n oală; **în port gândul desfiră miraje, umbre nedeslușite împletesc zboruri, te prăjește la foc mic lepădarea de ai tăi și de pământul pe care nu-l mai rabzi**, colbul distrugerii fluieră detalii aiuritoare, viziuni tembel colorate îți înțeapă ochii, scrâșnetul ancorei găurește pereții refuzului: **mergi, pleacă, fugi!** Jugul oglinzilor fluide ține de funcția și disfuncția mercurului, prezent în aproape toate undele nebuniei; farmecul lui, compus din mânia, venin și străluciri iscate de sticlari ca Emil Gallé, îi colindă prin secole numai pe vrăjitorii sau șarlatanii de geniu. **Dunărea, la Brăila** – infinitele ei oglinzi fulgerate, vitraliile mișcătoare scăpărând neconținut, geamurile gofrate, ușile deschise spre lumi oscilante – **este deopotrivă stăpână peste nădejtile golanilor și geniul vital al aventurierilor prestigioși**, iar bătăile cu pește, desfășurate din 1950 în ascuns de ochii autorităților

comuniste, sunt o floare păgână și magnifică săltând prin iureșul interdicțiilor de tot felul, așa cum sare luna dintr-o copcă de nori într-alta, pentru a primeni umerii vieții cu cămașa vinului vechi și din ce în ce mai bun roditor de clipe norocoase și năpădit de cântece țâșnind periculos de sub incidența legii. (*Amantul Marii Doamne Dracula*, 2001)

Aici, în portul Brăilei, au fost timpuri când au înflorit bune și rele din bazarul lumii de pretutindenii. Au înmugurit și s-au trecut stimulii unor aventuri cu începuturi leneșe, câteodată și crime de la marginea lumii ale contrabandiștilor. În cheiul portului se mai descărcau și delicatessuri: smochine de la muntele Athos, măslina de Volos, cafea, portocale, stafide, coniac Metaxa, butoiașe cu bere și vinuri licoroase din insulele grecești. Când peste anafoarele Dunării cobora înserarea, se luminau localurile, tavernele și foisoarele bordelurilor de pitici. Curve fosile, curve bătrâne, dar și curve tinere, toate dansau din buric.

La Brăila, Dunărea curge prin pâinea veșniciei; fiecare creangă de apă e un cântec și o răstignire pe soare răsărind. Puzderie de stele, ocoale de nuferi. Fulgerele de deasupra Brăilei sunt nuiiele de salcie în ziua de Florii. Sau fire de sânziene azvârlite de fete pe acoperișurile caselor în noaptea magică a Drăgaicei.

Dunărea. Largă cât două veri călduroase, înaltă cât năzărirea munților Făgărașului... Gândirea mea, azi, este inundată de apele Dunării, sute de luntri, vuiet tulburător. Câteodată trăiesc acut sentimentul că Dunărea îmi păstrează, teafără, în lăzi, memoria luminii, culorile, miresmele, până și numele...

Toamnă lină. Și Dunărea lină – numele de odinioară al brațului Dunărea Veche – care mărginește Insula Mare spre Dobrogea și se unește cu brațul Dunărea Nouă, cunoscut și sub numele de Cremenea, în dreptul satului Smârdan (fost Ghecet! – „sentinelă” în limba turcă). Dunărea lină! Și Pecineaga! Ce curgere de nume dulci! Ascultându-le, cu toții ne lăsăm pătrunși de evlavia dogmei „Niciodată toamna nu fu mai frumoasă”... Acum, bălțile Îl privesc în ochi pe Dumnezeu, și ele toate au ochi de sfinți melancolici...

O zi de toamnă, la malul Dunării. Stau între mesteceni, pe lut alb și țin în mână diamante: două frunze de miri de baltă. În față, departe, Munții Măcinului, aici, aproape, trei copii fug de-a lungul plajei, de teamă să nu-i pască niște oi rătăcite. Supranaturalul, ca marmură a legii, îmi răpește gândul, inima. Pe Dunăre trec, rătăcind în iluzie, vapoare – ah, salcâmi și mesteceni, veacuri de argint umblă în mine ca un vers răpus de melancolie -, în spate mi se îngrămădește Bărăganul, drumuri, căruțe de Brăila, soare ce va apune în vii și porumburi, luminând nucii, bostanele sparte, prepeleacuri roase de vânt, fântâni, drumuri, tractoare. E ceasul când mă soarbe lumea visând. Și-mi spun că eu, ca scriitor, ca să explodez în literatură, trebuie să adun enorm de multe întâmplări; de-abia de-aici încolo fantezia mea, tulburată de legănări, începe să se despletească. În clipa aceasta port în mine un fluviu uriaș – toamna suprapusă de-a lungul Dunării și a Bărăganului – și nu pot da la iveală, în cuvinte, decât un râu amețit și dorul adânc, sticlos, după colilia și caii din ceairul Brăilei, șargi, albi, murgi sau negri, cu toții zdruncinați de galopuri fabuloase, primeniți cu mereu alte rânduri de oameni, străbunicul, apoi bunicul, apoi toți bărbații din neamul nostru și miile de mii de țcăniți afectuoși din toate câmpiile României, care i-au hrănit și i-au iubit cu o voluptate detestabilă, nu din solidaritate de zodie și de tradiție țărănească, ci din exasperarea sufletului dornic de libertate,

din stăruința amurgului într-un ciob de geam pe văile apelor și în viroagele câmpiei, din dragoste falimentară, din credința monotonă că, zgâriind împreună fața pământului, vor înșela foamea tuturor oamenilor. Caii de demult, puhoaie, cei uciși, cei vânduți pe o halbă de bere, și cei de acum, cu toții forme ale grâului înrourând sângele, ale porumbului atârând în coșare, ale arcului trimițându-și săgeata în orizont, cucernici ca durerea, spărgându-se în hohote de plâns, frumoși, adulmecați de lupi, pândiți de tăuni, povârniți în ham la căruță, tropotind la docarul Speranței, jinduiți de drumurile sfârțecate, așteptați la fântâni, caii, iată râul care se înalță de pe fluviul Dunărea, din Bărăganul care-mi îndoiaie spinarea, în această seară de toamnă și bogată și caldă, pe când în suflet mi se topește un vers: ah, salcâmi și mesteceni, veacuri de argint. (Fănuș Neagu, *Scurtă mărturisire în Flacăra*, 4 octombrie 1985)

Pe Dunăre, la începutul toamnei, apa-i groasă de-atâta pește. Păi ce crezi, de când a urzit Dumnezeu pământul, banii se prădesc la cine-i iubește, iar crapul numa-n apele care păstrează fulgerul. Din fulger își fac crapii spadă. Dar pescăruși pe Dunăre, în dreptul Brăilei, foarte rari, domnule. Se leagănă cu miile pe Lacu-Sărat, dac-ați mai auzit. (...) Și-acolo nu-i pește. Iar ei, puzderie de scânteii albe, bătute de-un blestem să scapere și să dăinuiască fără luptă.

Acum, peștele se aduce mai mult de la Tulcea. E abundență de pește doar când urcă scrumbiile, în aprilie-mai. Mai ales când se întorc în iazuri și bălți pentru a depune icrele și lapții. Când se încheie perioada de împerechere, scrumbiile ies prin garduri, un fel de opreliști montate în apă de pescari. Acestea sunt rămășițe dintr-un trecut care trebuie să fi fost fabulos. Demult, în adolescență, participam la ritualul carnavalesc al „Bătăii cu pește”.

Sania noastră, având tălpile încălțate cu șină, mult înălțate în față și curbate ca gâtul lebedei, venea înconjurată de patru veri ai mei lunecând pe patine de oase, gălăgioși; doi săreau, chiuind, peste nămeți, ălalți doi ocoleau troienele cu mișcări suple, lovind gheața cu ostiile de pescuit somni și punând piedici cu multă dibăcie droaiei de copii gonind în jurul lor pe patine de lemn prevăzute cu câte două rânduri de sârmă – ăștia înaintau, opintind spăngi sau cârlige de smuls paie în oglinda gheții dintre picioare. În frunte, la câțiva pași de caii noștri mărunți, deschidea drumul, suit în spinarea unui cal cu mască de postav, din care nu se deslușeau decât bulgării ochilor liliachii, părintele Andrei Dabija din Vâlcele – anterior înghețat ca tabla, cizme galbene până peste genunchi, plătise pentru ele o avere, potcap cât un turn, pe care lipise o închipuire de coroană de carton lăcuită cu bronz – săptămâna magilor, nu? – și o voce ca o furtună de tuci: „stropi-mă-vei cu isop și mă vei curăța, și mai vârtos decât zăpada mă voi albi”. Chingile de zurgălăi ale cailor noștri și clopoțelul de la gâtul celui călărit de părintele spărgeau cu boabe cristaline cântecul bubuitor. Cățeaua neagră se târa pe burtă, scheuna, se gudura, cerșea un pic de mângâiere din partea tatălui meu. Degeaba! Tata, lăsând grija cailor mărunți pe seama unui cumnat care sugea lacom rachiul dintr-o ploscă împodobită cu panglici și striga după fiecare înghițitură: „oh, călcâie de argint, vreau castraveți și vreau ciuperci murate”, tata mâna, îndrumându-i c-o nuia, patru crapi uriași, cumpărați de la vâtaful brigăzii de pescari; brigada, de locul ei din Vâlcele, spărsese peste noapte o sută cincizeci de copci, înecase năvodul și adunase, pe zi bună, un munte de pește. Cei patru crapi, înveliți în șindrila de solzi de aur pal, chenar verde, plini cu stele pulsând ambiții, se arcuiau, săltând în spada cozii și se azvârleau în aer, butucănoși, câștigând câte două palme în lungime din drumul spre moarte. De i-ai fi jupuit, ai fi acoperit cu pielea lor o căsuță de munte. Fiecare salt era o mică fericire, care pune

un alt vârtej de mică fericire în sufletul tatei și-al întregului alai. O putere mai presus de lume încerca să țină scena în veșnicie: salt, năzuință, gură bolborosind rugăciuni oceanice, burtă albă și grasă (numai văduvele de război, numai ele, în visele lor derizorii...). Cei doi băiețandri din ulucul de scânduri legat de sania noastră (unul agita o vâslă, ălălalt scutura o pereche de cătușe – de unde?!) se minunau, vânturând brațele și urlând: „Sunt beți porcii ăia, nea Vasile, dracu să-i ia de balauri, au tras la măsea!”

Confluența Buzăului cu Siretul. Am ieșit din Brăila și-am căutat locul unde râul Buzău își lipește obrazul de-al Siretului. Aici, pentru mine e punctul cel mai frumos din România și cel mai împărtășit cu moarte. Un râu la vărsare ia înfățișare de om bătrân, intră înțelept și tăcut în cea mai mare pierdere. Pe linia unde râul Buzău devine un destin isprăvit, el care-a târât pân-aici aromele din Țara Bârsei, din valea poveștilor lui Vasile Voiculescu și toate umbrele copilăriei mele, inclusiv umbra răsturnată a casei unde m-am născut, se așază în patru labe, mai întoarce o dată capul peste umăr, un fel de zvâcnire resemnată și dureros de omenească, apoi intră de-a bușilea în alt nume – Siret.

Suit într-o luntre cu două lopeți de frasin, am pătruns în lumina apelor adunate într-un singur vad ca să glorifice apropiata întâlnire cu Dunărea. Libelule galbene zburau peste întinderi de mlajă purpurie, plopi canadieni crescuți parcă să legi de ei toate morile ce vor mai curge pe Siret, ticluiau iluzii de argint, ierburile din buza malului ondulau în vânt, copiind sărutul celor două râuri, în câmpie, spre Latinu, Romanu sau spre Gradiștea mea s-auzea o fată cântând: „Bat la geam și strig la poartă - nouraș, tăuraș, găinușă”, spre Corbu vechi și spre Gulianca treceau turme de oi păzite de câte zece cârduri de găște (acolo, ciobanii își sprijină setea în drumuri de șarpe), iar de la vărsarea Buzăului în Siret până la vărsarea Siretului în Dunăre, livezi de piersici își spărgeau miresele deasupra pogoanelor

Ioan Munteanu

cu lucernă verde. Pluteam spre Voinești și Vameș, printr-o lume arhaică, poate prin cel dintâi strat al timpului, către Galați se ridicau stâlpi de fum compact, alcătuind fantasticele vedenii ale lumii moderne, în dreapta, foarte aproape, fabrica de conserve Zagna-Vădeni, pe acoperișul căreia, în vremea inundațiilor, am dormit două nopți, ca să scriu peste zece ani o piesă melancolică, iar prin sângele meu galopa un mânz, nechezau două herghelii și s-ascundeau în hrube doi hoți de cai.

Îi aud și-acum cum bat cu degetul în lut. În buzunări cu iarba fiarelor. Scot caii și-i încalecă. Și fug. Sigur că vor fi prinși. Totdeauna au plătit. Dar, curcubeu pe fața pământului, caii din vasta câmpie a Brăilei merită din nou să fie furați! Doi hoți de cai, două râuri sărutându-se și două râuri de clopote sunând de-a lungul satelor mi-au umplut cu umbră cea mai călduroasă zi a verii.

Insula Mare a Brăilei, mai cuprinzătoare, ca exploatație agricolă, decât toate câmpiile Austriei și Albaniei, adunate la un loc, a fost jefuită de mii de miliarde... Când insula nu era îndiguită, peștele care astăzi este așa de scump, era mâncarea săracului ca și brânza, salamul și măslinile.

Pe Dunăre, nu știu cum se face, mă umplu de întâmplări neîntâmpate. [...] La cabana construită de regele Ferdinand pe canalul Filipoiu se organizau petreceri selecte. Totul pe bază de pește: chifteluțe de știucă, gujon de șalău, batog de crap, macrou marinat, rulou de hering. Curgeau valuri de vinuri (vinum regum – rex vinorum): albe de culoarea lunii (Tămâioasă de Golești, Frâncușă, Crâmpoșie) și roșii cu parfum trandafiriu (Crăcană de Iași, Cabernet de Sâmburești, Malaga aclimatizat de Dăbuleni). Construită din bârne de pin pe butuci de stejar, plină de hărți navale și schițe privind răspândirea pe specii a vânatului în Bălțile Brăilei, se desfășoară la dimensiuni mai elevate decât aialaltă din crângurile de la Coroișca.

Insula Mare a Brăilei. Am venit aici să văd secerișul grâului. Pentru că locuiesc, din martie, într-o moară galbenă, lângă București, sunt dator să mă amestec în toate întâmplările grâului. Am trecut Dunărea cu podul. Împreună cu un poet și cu un general. Poetul mergea să-și caute copilăria – descântecul dintr-o corabie de fosfor scufundată –, generalul se ducea în concediu, zece zile, la un fost soldat, pescar în *insula mică*.

- Anul trecut, am prins amândoi un somn de șaizeci de kilograme, l-am urcat în luntre și la mijlocul Dunării era să ne înecăm. Nu-i dădusem, așa cum trebuie, lovitura de grație, ca să-l dovedești, trebuie să-i despici buza de jos, de-acolo-i vine moartea, îl loviseam în cap și era viu, și când a zvâcnit să moară de-adevărat, ne-a azvârlit în ape, de-abia am prins botul luntrii.

Insula e o gârlă de dogoare mirosind a grâu roșu. N-a plouat de mult. În fiecare zi, lucefărul trece spre Dobrogea înconjurat de patru stânjenei sălbatici îngropați în pahare viorii. Semnul arșiței este el, care se adeverește încă din busuiocul dimineții, când Fata Morgana se apucă să ciopârțească drumurile cu foarfece de abur. Nu plouă, fiindcă luna iulie, vrând să afle dacă s-a pornit vântul care-i umple cuptoarele cu mireasmă din livezile de peste Dunăre, s-a așezat cu tâmpla la pământ, s-a lovit într-un os de legendă, și-a spart urechea și nu se mai poate înțelege cu tunetele. Nu plouă, dar fulgeră minunat. În câmpul de cositor al cerului, printre fantomele plopilor pieriți sub ferăstraie, vine mereu, gonită de lupi nevăzuți, o căprioară de mărgăritar și, când ajunge în pragul Dunării, se împiedică într-o tulpină de izmă și se sparge în săgeți de aur. Un arbore neștiut se umple cu boabe de zmeură, iar grămezile de grâu de pe arii seamănă cu buclele unui cârd de fete tolănite într-un inel de prund ascuns într-o poveste.

În Insula Mare a Brăilei, grâul poartă un nume de mătase: Ileana. Îl rostești și vinul se pregătește de nuntă. Și e atâta grâu în spic, încât Dunărea ar trebui să legene la maluri toate morile știute. Când sună pe șlepuri clopote de bronz, vestind plecarea spre silozuri, luna, în cer, e și ea un clopot de grâu. În aceste zile, grâul e prezent, aici, în toate actele vieții, inclusiv în gestul pomenirii morților. În zorii unei duminici, niște femei tămâiau, din bărci, apele de pe fostul cimitir al unui sat mutat la adăpostul digului de apărare și aruncau și câte-un pumn de boabe de grâu. Un pui de pasăre, împletit din fluturi și din frunze, s-aținea, între răchiți, căscând pliscul – și toată lumea era amețită de mirosul subțire de toporași umezi și de măturică și de acela, mult mai pronunțat, al grâului.

În Insula Mare miroase a grâu, din pământ până-n gura raiului. Combine, camioane, șlepuri și oameni se mișcă și umblă ca într-un viscol roșu. La vremea mesei, în popasuri de cimbru, se repetă frecvent o expresie din vocabularul iernii: „copii, puneți-vă mănușile și sus, pe sanie!”. Ieșiți din Dunăre, cu apa șiroindu-le din păr, copiii din satele Insulei se aruncă pe săniile purtate de tractoare și lunecă prin zăpada miriștilor. Prind și stivuiesc pe sănii baloți de paie ca să-i răstoarne lângă drum.

Zugrăvit cu culorile grâului și pătruns de aroma lui, am ajuns să-mi simt toate gândurile de pâine. Seara, când luna se duce la culcare, aștept s-o văd învelindu-se în foi de hrean, asemenea porumbeilor de aluat pe care-i arunca mama cu o lopată de lemn, pe vatra încinsă, ca să-i topim apoi în lapte.

În iulie, flamingii de la Dunăre își petrec puii prin grâu ca să-l îmbrace în purpură. Numai norii sunt de pânză și rămân departe.

Cel mai bătrân pescar de la Dunărea Brăilei, căruia un somn uriaș i-a retezat piciorul stâng (și-a pus la loc un picior de

lemn de catarg isprăvit cu potcoavă de bou), mi-a povestit că toate nopțile, când ninge pravoslavnic, miros a femeie în manta și a ibovnic ascuțindu-și briciul. În cârciumioara „La puii de lup” o idee de obscenitate vasculariza întunericul umed din salon.

În Bălțile Brăilei, la vreme de iarnă grea, pescarii beau vin fiert cu ispolul sau mai curând țuică fiartă cu piper. La noapte, fără îndoială, Crivățul o să ia Dunărea de ceafă, s-o tăvălească, izbind-o de maluri până răsare steaua vieții luminând drumul argintiu de apă și zăpezi al magilor. Pe margini de Dunăre și de lacuri, în domnie de sălcii, eu aud prin ninsoare spovedania peltică a unei brândușe îndrăznețe (...)

Mi-e dor de Balta Brăilei. Spre deosebire de Bărăgan, pământ împăcat cu sine însuși, bălțile Brăilei sunt angajate într-o neconținută aventură, asemenea norilor de primăvară sau vremurilor ce prevestesc războiul. Aici nu te poți plictisi, ascuți, inventezi și te lași inventat. Eterna creație.

Trestia din bălțile Brăilei era sonoră, plină de-un cântec uimit, de-o claritate pe care o prezintă numai zilele cele mai frumoase din septembrie... Ascuns în luntrea din mijlocul foltanului, ascult melodia aceasta beat de uimire și plin de încântarea pe care o dezvoltă în mine, în anumite clipe, singură, doar bunătața omenească. Aceste minunate flaute ale toamnei au inimă de pasăre ieșită pe ape să-și învețe puii arta zborului. În tuburile trestiiilor dure, pline de noduri puternice, se îngână limpede boabe de vuiet, boabe de miere, boabe de singurătate și lacrimă. Clipe odihnite în captivitate vegetală. Luntrea picotește, cu botul pe un plaur cât o găleată. Vâslele somnolează în luminișul cu nuferi, mirosul fertil al sălbătăciei îmi inundă simțurile cu îndemnul înhață prada! Și deodată mă pomenesc întinzând brațele spre uriașul os de lumină în jurul

Ioan Munteanu

căruia s-a clădit ziua, plin de dorința de a-l smulge din cer ca să-l pipăi, să-l ling, să-mi umplu botul și sufletul cu sângele gălgâind de puterea lumii, o măreție cutremurătoare îmi înalță gândul tâlhăresc spre Dumnezeu și murmur cu scâncete: Doamne, îngăduie-mi să înfulec măcar un smoc de zdrențe din carnea lui albastră! Atât...

Mă opresc. Un vultur pescar, ridicat din smâncuri, dă ocoale foltanului de stuf, mai jos, tot mai jos. Smulg o vâslă din cheutoarea ei și o rotesc amenințător:

- Hei, tu, ăla! răcnesc. Vino și o să-ți iau gâtul. Vino să te sugrum.

El zboară acum prin dreptul soarelui. Vulturul pescar cu carne albastră, care nu se dăruiește și nu se vinde muritorilor.

Târziu, în amiaza vârstei, am fost iar la Mărașu. Cu tine. Satul se mutase peste dig. Îl colindă duhurile legendelor. Casa voastră, în care, primăvara, intra peștele pe fereastră, s-a mutat în Insula Mare, în spatele digului. Cimitirul a rămas sub fluviu și când pescarii pornesc cu năvoadele, bărcile lor lunecă peste oasele celor risipiți în neființă. Acolo, nimeni n-aruncă ostia sau harponul. Nici undița. Acolo vin priocile de cai și beau apă învolburată și patima de zări unduitoare. Popas în orizont sau în amurg, plutire prin vrafuri de fum, pasărea Flamingo, stârcii albaștri și „clopotul singurătății la gât”. Și dorul, care se cutremură până la esențe. (*Dragă Nicolae Grigore Mărășanu în A doua carte cu prieteni*, 1985).

Spre seară, am ajuns în Mărașu, unde toate casele erau așezate pe storiști (mobile) ca să nu le smulgă puhoaietele.

Primăvara, se petrece aici ca un tumult, dominante fiind isprăvile Dunării, frivolitatea dezlănțuită, pumnalul, târfele, lăutarii, ungerea gâtlejului. Pe maluri, între plopi și sălcii, sau în bezna desişului de cătină, se împerechează toate neamurile

pământului. Legea locului este „trăiește și lasă-i și pe alții să trăiască”. Aici se bea doar vin roșu. Era un septembrie vechi, ascultam pe Dunăre, sub malul surpat al Dobrogei vechi, în vadul pe care trec oierii cu turmele la iernat, vântul venit din adâncul stepei de la Carnasuf. Când vine așa din turbăciunile mării câte un vânt ca acesta, numai ciobanul are putere să steie în izbeliște cu oile lui...

Era toamna, malul pustiu, văd și-acum o salcie din care se revărsau ruguri de caprifoi uscat. Bunicul a tras la o cârciumă, a mâncat o targă de pește fript, eu am ronțăit covrigi. Bunicul a băut iar cu un ins bărbos, stând amândoi pe o luntre cu coca în sus (ăla, fără îndoială, era pescar, fuma tutun din câmp, cânta din solz și bălțile mureau de melancolie), dar noaptea târziu, fără de veste, s-a pornit un vânt năprasnic, s-a pornit să ningă și Dunărea a înghețat. O zi, o noapte și încă o zi. Bunicul râdea, ca și cum bălțile ar fi clocotit de guguștiuci (îl mușcase cega, nu-i așa?), a treia zi a cumpărat două sticle de rachiu în hamuri noi, a zis: bine c-a venit curva de iarnă, barem am scăpat de muște, hai s-o luăm spre casă, unde ne-or întâmpina cu crinii Sionului, și am luat-o la vale, pe gheața Dunării, cu căruța. Caii, cu potcoave colțoase, fugeau în trap, fugeau bucuroși, faraoancele căruței de Brăila spărgeau cântece sticloase și tataia: di, ghidranilor, lupul nu se vede, biciul nu vă pișcă. E-he, he! ia mai dați cu securea, măi fraților! [...]

Terente – Regele bălților [Titlul scenariului unui film, scris împreună cu Lucian Chișu, în regia lui Andrei Blaiier] s-a născut în 1896 în comuna Tulceană Carcaliu dintr-o familie de pescari, botezat fiind – Ștefan Vasile Terente. Mama lui îl descria ca fiind „un copil foarte blând și cuminte”, dar când s-a mărit, fetele se prăpădeau după el. Era frumos și timid, cu părul negru și fără barbă, avea niște „ochi de te scoteau din minți”; maică-sa

I-a însurat pe când nu împlinise nici 20 de ani. Cu nevasta, fiica unui consilier comunal, au trăit fericiți câțiva ani și-au avut patru copii. Terente ajunsese căpitan de șleap, când tânăra lui soție s-a îmbolnăvit și-a murit; apoi blestemul a căzut și pe capul copiilor, care, pe rând, s-au stins din viață. Omul era disperat, și-a lăsat meseria, un timp a zăcut de inimă rea, dar, când s-a însănătoșit nu mai era același om. Toată ziua stătea în cârciumă, bea și se certa cu toată lumea.

Un pescar bătrân, Achim Parfenie, care avea o fată foarte frumoasă și bună de măritat, s-a gândit că-l poate scoate pe lipovean din mrejele alcoolului căsătorindu-l cu fiica sa. Aceasta însă iubea un tânăr grec, fiu de armator. Ea știa că nu se poate căsători cu grecul din cauza diferenței sociale dintre ei. Terente era mult mai potrivit iar fata s-a îndrăgostit de el. Nunta nu se putea face decât după ce se măritau cel două surori ale ei, mai mari. Invidioase că pe fata mai mică o iubea un bărbat așa de frumos, au pus la cale o farsă stupidă. În numele mezinei, l-au chemat, într-o seară pe fiul armatorului grec, în grădină. Dar și pe Terente. Grecul a sosit primul și-a apucat mâinile frumoasei sărutându-i-le pătimaș. Imediat a apărut Terente, nesuportând trădarea, a scos cuțitul și l-a înfipt în burta fetei. Din fericire, ea a fost salvată de medicii din Brăila. Lipoveanul gelos a fost ridicat de jandarmi, bătut și legat. Totuși, a reușit să evadeze. Așa începe viața de haiduc modern a lui Terente!

Cât timp s-a ascuns de jandarmi, lipoveanul Terente a fost găzduit de un mare pungaș brăilean, pe nume Plevușcă Sofronie. De la el a învățat tainele hoției. Devenise spaima tuturor și s-a autoproclamat „Regele Bălților”; așa-și semna scrisorile. Cucoanele de la oraș, dar și țărănuțele desculțe din sate, erau nebune după el. Avea o ură de nestăvilat pe jandarmi; îi omora de câte ori îi prindea. Urmau cârciumarii, despre care Terente spunea că sunt șarlatani pentru că pun apă în băuturi și și umplu buzunarele pe seama săracilor care veneau la crâșmă

să plângă lângă un pahar de rachiu. Când apărea în cârciumă împreună cu gașca, haiducul bea și mânca de crăpa, fără să plătească. Dacă hangiul îndrăznea să-i ceară bani, Terente făcea zob localul. Când era în toane mai bune, toată băutura o dăruia săracilor.

Fiind un tip foarte viril, îi plăceau femeile. Își făcuse un tatuaj pe organul sexual („F...bine și apăsât”) care e conservat într-un borcan la muzeul IML București. Ca să-și satisfacă plăcerile mai răpea femeii și fete, iar când jandarmii au pus un premiu pe capul lui Terente, sătenii au continuat să-l ascundă și nu colaborau cu autoritățile. Terente devenise idolul săracilor. El le dădea bani și mâncare, nu jandarmii. Deoarece obișnuia să se deghizeze (ca preot rabin, locotenent sau chiar damă) – Terente ajunsese să influențeze moda. Se vindeau pe atunci ștrampi, pălării, chiloți „marca Terente”, iar la Brăila, Galați și Tulcea, fiecare lăutar avea în repertoriu cântece despre haiduc. Despre chipeșul lipovean s-a auzit până la Paris, au relatat gazetele „Daily Expres” de la Londra și „Corriere della Sera” din Roma ș.a. Jafurile, violurile și crimele au continuat nestingerite până-n data de 4 iunie 1927, care a fost ultima zi din viața haiducului Terente.[...] De când apăruse Terente hoțul, împărat peste bălțile Brăilei, țăranii erau numiți „cumetrii lui Terente” iar flăcăii „nepoții lui Terente”.

Am reușit în mai, să merg în Insula Mică a Brăilei și să pândesc, din luntrea ascunsă între trestii, fascinanta împerechere a crapilor. Nunta are loc în lumina soarelui, spre marginile bălților cu apă caldă, nevânturată de curenți, necolindată de răpitori. În trandafiriul zorilor, crapi uriași adunându-se în pâcuri de câte patru, pornesc cu valul în cap (în siajul lor se zbat libelule albastre, libelule negre, rusalii călătoare) spre luminișul crăpoaicelor și timp de ceasuri întregi fac să fiarbă în clocot lumea tăcerilor legănătoare, frecându-și

Ioan Munteanu

solzii de ai femelelor, lepădând ele, nisip de icre, ei, cheaguri de lapți. Crapii mici împing și ei cu botul burta crăpoaicelor ca să le ajute să verse mai repede și cu folos mistuitoarea lumină a începutului etern. Miracol al ființei pierzându-se în puzderii de ființe pe care apa, leagănul vieții, le va ocroti, după legi enigmatice suind din noaptea mileniilor. În timpul ăsta, plasa, năvodul, setca, prostovolul sau chiar umila undiță trebuie să stea întinse pe pari sau atârinate la streășina caselor. Dar astăzi, hoții s-au înmulțit, jertfind orice urmă de omenie și-n setea lor de îmbogățire grabnică jefuiesc apele fără milă (și fără teamă, fiindcă ei fac legea) tocmai în zilele când semințiile adâncului ies în azurul mărginit de sălcii spre-a împlini nezdruncinat marea chemare și poruncă a firii: perpetuarea speciei. Altădată, pescarii vegheau și cu credință sursele lor de existență. Lăsau nunta să dureze cât se cuvine în grădinile dragostei pline de nuferi. Înțelepți, ei împloteau și fixau garduri în gurile prin care puhoaiile de pește se întorc în Dunăre. Răbdători. Plecați legilor imuabile ale Universului... Nu-și pătau numele, cinstea, meseria.

În noaptea echinocțiului de toamnă, în Insula Mică, a cailor și a porcilor sălbatici, o întindere de grinduri, lacuri, iezere și privaluri cuprinzând paisprezece mii de hectare, tot ce-a mai rămas viu și neverosimil de frumos din marea Baltă a Brăilei, timpul își pierde realitatea, devine Netrecere, îndeplinind parcă o poruncă: încetează să mai fii, așteaptă, ține-ți respirația, rămâi tăcut, cuminte în necurgere !

- Pleci în baltă, chiar la voi la Ozânca, și nu te-ntorci până nu-i lămurești pe toți s-apuce pe calea cea bună. Inclusiv pe Salcia Vifor.

- Dar ce pământ e la noi?! O fâșie, tăiată de bălți.

- Atât cât e, trebuie adunat la un loc. (Și se înfurie). Se cred dați dracului ăștia din bălți! Se plâng de muște, de țânțari,

de lăcuste, de broaște, de bărzăuni, da-n schimb pradă toată bogăția: răzuiesc mugurii de pe păduri întregi de sălcii, ca să primenească sângele cailor furați...

- Asta era de mult.

-...jefuiesc peștele din iezere, cresc fără nici o cheltuială zeci de porci și sute de oi, vând în țară maldăre de piei de vulpe, dihor, vidră, iepure, lup, pisică sălbatică și când îi somezi să predea cotele către stat li se umple gura de lacrimi că-s jecmăniți, pui de lele! Nici unul n-a plătit vreodată un ban pentru pogoanele ieșite de sub revărsări în care seamănă pepeni pe care-i vând cu barcazele până la gurile Dunării. Cu ce creșteți, Saltava, porcii, când erai tu mic?

- Le dădeam drumu, în baltă, făcându-le, fiecare familie un semn distinctiv – preduceaua, furculița, pișcătura – și-i lăsam acolo. Mâncau malcavăț și mălcăiață, adică rădăcini de cuișoară sălbatică și de papură, ciulini și alune de apă, numite pașă, apoi scoici, melci, râme. Câteodată întârziau cu capul la fund, în nămol, un sfert de oră, de ziceai că n-o să-l mai scoată niciodată la lumină. Ciulini și mălcăiață mâncam și noi, copiii; ciulinii îi fierbeam sau îi coceam, seamănă cu castanele, rădăcina papurei e albă, fibroasă, dulce...

- Iar azi cu ce-și hrănesc ai tăi din Ozânca porcii?

- La fel ca totdeauna.

- M-aș fi mirat să nu-i aperi! Cu porumb furat de la G.A.S.! Noaptea, desfac gardurile și soldații care culeg în lanurile statului le bagă porumb în ogradă cu camionul. Plătesc cu basamac, ceea ce-i o minune, pentru că de obicei îl sug ei de când îi înțarcă mă-sa și până le sucește dracul gura. Toamna târziu, înainte de revărsări și de îngheț, înainte de-a deveni ei stat în stat, că de la sfârșitul lui octombrie și până-n martie cine mai răzbește pân' la ei?! să-i vezi cum vin la comitetul raional, numai miere pe buze: nu ne lăsați să pierim peste iarnă, scumpi tovarăși – și prezintă tot felul de liste, ticluite să te amețească:

o sută de șiruri de covrigi, căpestre, stambă, o mie de sticle de spirt medicinal, un coș cu cărlige de undiță, cinci sute de sticle de vin, făină, măslina, sfoară pentru pripoane și când ai ajuns la punctul nouășase sau nouășapte, când se înalță și se dărâmă vârtejuri în capul tău, căci scot din străfunduri de lume mereu alte articole de băcănie sau vopseluri, iată-i, îți strecoară iar o mie de sticle de spirt denaturat, bun pentru durerile de șale, reumatism, vătămături. Ca și când noi am fi picați din lună sau făcuți în vinerea strâmbă.

- Îl beau petrecându-l prin pâine sau prin lut galben.

- Măi ce privighetoare de apă! Crezi că numai tu ești deștept, Saltava, dar află că și eu sunt găinușă de baltă, nu mă las întors pe dos de toți nagâții, bătlanii, corcodeii și cormoranii...

- Ăștia put îngrozitor, mănâncă pește mort.

-...de la Ozânca! se răsti Olmazu. Peste o lună vreau să știu, Saltava, c-ai făcut acolo o treabă fără cusur. Să nu te-aud că scârțâi. Drum bun și muncă inspirată. Fără poticneli, fără deprimări.

Am plecat. De la Brăila până la Ozânca, șase ceasuri cu vaporul – timp minunat, se spovedea ceru-n ape; din revenea pământului suiau aburi: ființa lumii mirosea a cimbru, malurile cu plopi cu frunzulița peltic-gălbui se repetau în valuri, pelinul spârgea nemernicie, înnebunea să-l rupi și cu mâinile și cu gura, ierburi vechi ronțăiau timp irosit – ah, val ne-ndurător, putreziciune, spuză stinsă, veacuri de argint! Ziua, nesigură pe picioare, hrănită numai cu ovăz sălbatic răsărit a doua oară, cu țipetele lăstunilor săgetând-o, misterioasă în coaja ei amară, - septembrie e penumbra desprinsă de pe cocori, boarea unui descântec păgân rostit între măslini și prin care plutește o farfurie de ceai semănând la rândul ei c-un buric căzut adânc din pânțele unei fete – se lăsa mușcată-n inimă de câte-o bătaie de clopot; căsuțe de lut sau de lemn, toate învelite cu stuf, mistuiau mari porții de pustiu; liniște înfometată de adâncimile

ei insondabile, pâclă subțire, câte-o cupolă de biserică plutind în largimea Bărăganului; cătină, dracilă, pălămidă; către Dobrogea, păduri bolnave de plămâni; lama unei raze de soare scobește nevăzutul, dând la iveală, spre fundul bălților, prevestiri de ploaie; prin aer pluteau, înșirate la distanță egală, niște cupe de argint și sub ele ardea un foc, iluminându-le: pescărușii, călifarii. Toamna, în oraș, seamănă cu descompunerea lenii, aici umbla cu imens de multe subtilități, insistentă în a se dezveli în întregime și răspândind bucurie anonimă. (*Scaunul singurătății*, 1987)

După aia m-am lipit în coasta Insulei Mari, pe Dunărea Veche, între o stână, din care picurau găngav sunete de talangă, și o turlă de biserică având capul tăiat. Aruncând plasa în mușchiul apei am scos-o plină de obleți. I-am stors de mațe și i-am azvârlit în tigaie. Se prăjeau și încă mai zvâcneau din cozile argintii. Atras de miros, sau cine știe, poate că mă pândise tot timpul, s-a iscat dinspre dig, lunecând printre sălcii, un om mărunțel, cu barba tunsă scurt, cu pălăria adunată la piept, ca și cum ar fi ascuns în ea o pasăre zbatându-se să scape. Purta o haină de foaie de cort, cu mâneci de mușama și piepți de lână, iar în picioare cizme de cauciuc, rășfrânte.

- Să trăiți, umblam prin viroagă, ca vulpea, și deodată prind miros de pește fript. Pornesc încoace și-mi țâțâia inima c-o să dau peste niscai tâlhari, dar acum, gata, m-am liniștit. Facem pe din două îmbucătura? Eu pun la bătaie niște struguri de rang înalt – ananas și cardinal – și răsturnă pălăria în iarbă. Bunicu meu se pricepea de minune să-i amestece în murături. A fost cel mai deștept om din baltă, când Insula Mare era baltă. Nu-i bățâiau mâinile dacă trebuia să înhațe pe cineva de beregată. Era înalt de-un stânjen și-avea niște lăboaițe că te lua groaza când s-apropia călcând pe podele. A plătit cinci căruțe

Ioan Munteanu

de pește pe o pereche de cizme bilgher cu șireturi. Mie-mi zice Matei Tudor.

Avea buze groase, ca de femeie, dar vinete, deprimate, răbdătoare. Mânca încet și îngrijit, mai mult privea în toamna din arbori. Toată ființa lui era de-o încordare familiară cu Dunărea și cu toamna, oricum aveau toți trei aceeași expresie de solidă înfrățire, de prietenie resemnată și definitivă. Se protejau, dar nu se iertau. Dunării nu-i ierta eschivele de fiară neîmblânzită cu care-i fură pe oameni în adânc și poate nici nostalgia după vara cu nisipuri doldora de icre, iar toamnei înflăcărarea țeapănă, uscățivă și mai cu seamă pâraiele de aur vlăguit, tolerat, vulgar, netrecut prin focuri mistuitoare, care forfoteau în vârful zăvoaielor și țeseau pe fața apelor o somnolență bizară. Dunărea și toamna orânduiau parcă, între maluri, cu mâna încercată, mese pentru jocul de cărți, acoperindu-le cu catifea subțire, la care Matei Tudor nu fusese invitat. (Soarele, tăindu-se singur în dungi late, sugându-și deștele, apoi tăindu-le și pe ele și punându-le țăruși la mesele cu picioare șubrede, își făcea de cap, numai ca să întărate un om, așa ceva nu vezi pe mare, ceea ce reprezintă dovada că pământul, fiind mai stăpân pe semnele și tropotele din el, e mai iubit și numai lui i se îngăduie frumuseți convergente.) Iar Dunărea și toamna nu-i iertau lui Matei Tudor că, în colțul acela de pădure arsă, pentru a fi stârpite pisicile sălbatice, luase înfățișare de pom pitic pe care agonizează licurici și, desigur, nici cutele de pe frunte prin care zvâcnea câte-o undă de violență ca să facă loc imediat unei bucurii flexibile, colțoase, neprevăzătoare.

BĂRĂGANUL - *matahala asta de câmpie*

Câmpia reprezintă în literatura noastră marele spațiu care continuu trebuie defrișat și care mereu se acoperă în urmă, ca o savană veșnic regenerată, de întâmplări, de un vânt turbure de patimă și de o mulțime de ochi necunoscuți... Spațiul muntean este, după mine, traversat de strania pasiune a povestirii.

Cel dintâi erou al prozelor lui Fănuș Neagu este spațiul bărăganelor mărginite de Dunăre și de cer. Găsim definiții ale spațiului aproape la fiecare pagină. În volumul *În văpaia lunii*, 1979, din cele 27 de povestiri, doar în una singură (*Iarbă vânăță*), acțiunea nu se petrece în Bărăgan (C. Gherghinoiu).

* Bărăganul e un cer purtat pe umeri de zeii înfrânți.

* Prin Bărăgan trece osia lumii, fiindcă începutul și durata tuturor lumilor trece prin spicul unui fir de grâu.

* Bărăganul e, poate, cea mai lungă călătorie a unui gând cuprins de dorul de a cânta.

* Bărăganul e o țară fără de popas. Iar pentru mine poarta de intrare în eternitatea bucuriei.

* Bărăganul, matahala asta de câmpie, se mai răsfață cu câte o livadă sau o vie, pe ici pe acolo, apoi, cât vezi cu ochii, numai drumuri, pelin și ciulini, rar încălecate de fântâni cu cumpănă.

Născut între gorganele Bărăganului, pe mal de baltă, de unde în zilele senine se zăresc vag cei mai șontorogi munți ai

Ioan Munteanu

Europei, Măcinii, iubesc totuși cu patimă aspră Carpații...

M-am născut în Câmpia Brăilei, în satul Gradiștea de Sus, pe mal de ape și între lanuri de grâu. Adică sunt al bălților, al câmpiei și al drumului spre Ibrail, adică drumul aventurii. Căci unde vezi o luntre și două lopeți începe visul, nebunia, tot ceea ce ține de Sheherezada, adică de Orient...

M-am născut în Bărăgan, acolo unde ecoul lumii ia forma unei pălării de floarea soarelui ce se închină, aplecată peste toată Câmpia Brăilei, celui mai cântat fluviu al Europei, Dunărea. [...]

Bărăganul, apele, poveștile bunicii și ale părinților, adunate într-un vis fabulos, au făcut să se nască în mine scriitorul de mai târziu.

Cea mai fabuloasă călătorie a vieții mele a fost primul drum în căruța alor mei, de la Gradiștea la Brăila... Din Gradiștea natală se ajunge și azi la Brăila pe trei căi: drumul de alior ce trece prin Șuțu, drumul mărăcinilor prin viile de la Trei Mobile spre Râmnicelu și pe drumul șerpilor, dincolo de râul Buzăului, prin Racovița, pe lângă pădure.

Îmi place că sunt (că vin) din Bărăgan și de la Brăila. E semn că sunt sănătos la minte, calm, cumsecade (uneori), tolerant, la locul meu, indulgent, iubitor de frumos și trist, mult prea trist că există oameni răi, mincinoși, secături nedemne...

La noi, în Balta Brăilei, pe grupuri de sate, superstițiile și o felie din legendă se schimbă. Cum treci Dunărea din Bărăgan în Bălți, găsești o altă mitologie: **mitologia apelor**, a adâncurilor, vrăjile cu nuferi, cu lotuși și toată vegetația existentă. Astfel, în

Insula Mică a Brăilei mai este și acum o sălbăticie, cele 14000 de hectare care au rămas ca la începutul lumii. Acolo mai cresc porci și cai sălbatici, viețuiesc lupi, căprioare. În timpul tinereții mele, aici nu creștea decât vița de vie cu struguri roșii iar mâncarea săracului era peștele, brânza și carnea de batal.

Dincoace, în Câmpie, avem **mitologia Crivățului**, a grâului, a ierburilor în nesfârșită legănare. La loc de cuvenită cinstire este vița de vie, vinul și uleiul care au harul bisericesc precum agheasma tămăduind prin ele chiar și carnea vânatului.

Când timpul intră în grâu ca să-și pârguiască mâinile, Brăila atinge apogeul curajului și e atunci capabilă să-și asume destinul dăinuirii fabuloase a tuturor legendelor unui neam...

Noi toți, cei din ținutul Brăilei, stăm cu jumătate din viață ascunsă în grâu. Adică în șoapta vie a spicelor în care pulsează inima pământului și latră cățelul lunatic al miresemelor din noaptea de sânziene. Imensa câmpie ondulând printre gorgane, cu alaiuri de arșiță – Fata morgana scăpărându-și țâțele în nemărginirile amiezii – ne-a așezat în sânge otrava visului, pe buze sarea cântecului de dragoste, sub steaua tâmplei zvâcnetul iute și cotit al îndrăznelii de a fi liberi, colțoși, necusuți la gură, inextricabili în vremea de triumf și inflexibili în faza umilinței. (*Brăila – stare de legendă a Dunării, în Analele Brăilei, iulie 1981*)

(E septembrie)... și mă doare Timpul, dar fără să mă apostrofeze la genunchi, călcâie, umeri. Mă doare ca idee, ierburi, desfrunziri, gutui, ca spicul stufului adunând asfințituri între sălcii aplecate spre sud. Pe sub mână-mi curge Dunărea cu miros de nuci și ulmi, stepa Bărăganului ia suflăt de strâmtori asiatice, zările se pârguiesc roib cu valuri de amintiri și plutiri de funigei din care grav (foarte grav?) nu-mi pot reveni și nici nu vreau să plec...

Timpul tentacular și cu puteri mistice, dincolo, în Bărgan, nu e încordat, n-are ezitări, ci numai eternitate: vine din ocne fără de fund ca să se verse din nou în ele, egal, nesfârșit, indiferent, o ființă palidă, pătrunsă de o suferință slută, care-a acceptat de mult durerea, fără s-o îndrăgească și fără să vrea s-o alunge. Timp vulnerabil, acolo, prin faptul că poate fi pipăit și-n iarbă și pe cer, pe trupul cailor, căruțelor, turmelor, pe case, arbori și colibe. Dincolo, timpul e moale și suferă de trecut și ispășește o pedeapsă, răsfângându-și scâncetul în tot ceea ce-i efemer. Câmpia Bărganului, din care s-a ivit Vasile Saltava, fiu de țăran și absolvent al Școlii de arte și meserii din Râmnicu-Sărat, ca s-o ceară pe Chira de nevastă și la plecare să fure vițelul lui Salcia Vifor, e frumoasă până la istovire, generații succesive și-au vândut sufletul ca s-o schimbe într-o mare palpitând – grâu și porumb și răzoare corupte de floarea soarelui, mei tătäresc, păducei, vișini, lalele sălbatice, negară albastră și stâlpi ca de sticlă întreșută cu fir de aur, când dogorește iunie, când ruginește corola toamnei și spicul mohorului copt se petrece prin inele de funigei – și au pierdut-o prin porțile prin care intră vântul în timp sau din pricina visului opulent ce-l stârnește pământul în scăfârlia orașelor. Spre fundul câmpiei, în unghiuri căzute, care sfârșesc spre munții Râmnicului și ai Buzăului, pândește veșnic lăcomia; într-acolo iau naștere furtunile pe care e o minune să le privești.

La marginea dinspre Dunăre și bălți se vede crescând setea de risipire, delirul orientului, aventura fertilă, cavalcada nisipurilor, crima rafinată. Privit din bălți, care sunt versiunea câmpiei ieșite de sub ploaie, și din punctul de vedere al semințiilor de pești, Bărganul e o eroare, uitând aceste seminții că tocmai apa care le naște le și ucide. Pentru bălți, câmpia e un secret de nedescifrat, de aceea doar și dănțuie acolo în legea ei autarhică Fata Morgana – emblema castității frivole din necuprinsul verii. Timpul bălților, pustiu ca o cale de sinucidere,

facea joncțiune, chiar la mijlocul Dunării, cu timpul masochist al Bărăganului și se vedea pe linia cusăturii un bătlan straniu, zburând nu prin cârpeli, repulsii, îngrădiri nefabulate, cârteli, dezlegări factice, obsesii, ștrangulări, ci chiar prin imagistica traversării Dunării în (și dinspre) bălți, prin vertebrele îndurării plictisite și nepăsătoare, agonizând neconținut, într-o parșivă fermentație alcoolică, viață și moarte, viață și moarte. (p. 247-249)

Numai să nu te înghită câmpia, să nu mă uiți. Aici, la noi, e pământul uitării, calci pe el, și nădejdea te usucă, te îneacă fumul, te acoperă noaptea. Pe întuneric auzi numai scârțâit de căruțe neunse. De unde dracu sunt atâtea căruțe aici? Azi-noapte mă gândeam că am în creier numai valuri de ceață prin care umblă, păcănind din capacele lor de tinichea, căruțele astea greoaie care dau ocol stației. (*Acasă*, în vol. *În văpaia lunii*, 1979)

Câmpia are darul de-a te goli de gânduri.

Câmpia Brăilei respiră cu dropii și țipăt de pescăruși.

Născut în Bărăgan, care e marea poezie sau măcar ajunul ei cu ochi de rouă băuți de luceafăr, el, când zice iarbă, citește: mohor, pir, turbăciune, coasta sfântului, cimbru, cucută, coviltir bătut de vifore, mărăcini, negară și grâu, mai cu seamă grâu și drumuri. Așa cum geniile poartă sub frunte, ca însemn al candorii, un prunc ce zămislește și ascute săgeți de aur, Bărăganul poartă în pânțele amplitudinea nopții germinând triumful vieții. Pământul ăsta care întârzie în toate întâmplările răsăritului, lumina durerii din durerea de sine născută, colindat de apele mari ale morții și de apele mici ale ploii, de neînvinsul

Ioan Munteanu

impuls al țaranului de-a întinde mâna cu degetele răsfirate într-o flacăra de perle nestinse, dă la iveală muieri pe care le tai cu briciul de frumoase – fă semn cu mâna felinarelor plecând, se vor întoarce pe căi ocolite, plângând c-au înșelat prea puțin întunericul – și azvârle, uneori, în răscruce bărbați zidiți din iasomii și neiertări. Roșcovi sălbatici și noduroși de stepă. La nașterea lor se-nsingurează luna, ca o iscălitură făcută cu sabia în icrele unui port cu destin negru ori ca o funie de care spânzură diavolul sau credința în el – cel mai adesea nemărturisită, dar afișată blond.

Precumpănitor acum, în iunie, e mirosul grâului care a cotropit orașul din două laturi ale Bărăganului, precum și dinspre Insula Mare. Vreme de două luni, iunie – iulie, orașul **Brăila pilotează în religia grâului**. Am viziunea nesfârșitelor coloane de căruțe, dublate de șirul camioanelor încărcate cu saci de grâu pentru silozurile din port. Grâul, extazul dragostei, violul provocat de prea multă iubire pentru câmpia pâinii, descătușare și cântec. Iarba se schimbă numai în lapte, pe când grâul se transformă la nesfârșit în sânge, carne, rachiu, rugăciune, păcat, dezmiardare, viață. Bobul de grâu se păstrează viu mii de ani, ascuns în amfore. Scos în lumină și azvârlit în pământ, dă colț și se înfrățeste. Grozava lui sete de viață și dăinuire. Grâul are vocația nemuririi. Scriitori ridicăți din ținutul Brăilei, indiferent că au evoluat în depărtări disperate, în largul Europei, Istrati, Voronca sau în America – Leon Feraru – n-au pierdut mirosul grâului. Grâul, pleava, tăvălitura în lanul înțesat cu maci. Grâul nu se retrage din Timp, e veșnic prezent și este poate chiar Timpul. **Grozavă ființă, grâul.**

„De prea mult grâu, noi, ăștia din Bărăgan, n-am stat niciodată să-nvățăm numele florilor.” (Grigore Cearcănu) Cimbrul, busuiocul sălbatic și zambilele de toamnă prea timpuriu înflorite, primeau din cupa seriei picuri de vrajă și de rouă.

În Bărăgan, am aflat care este legătura tainică dintre Dumnezeu și Brăila... Dumnezeu are grijă de ea, pentru că fiecare bob de grâu are chipul lui Iisus.

Ai stat vreodată în grâu ? Eu dormeam în grâu când se treiera. Se treiera pe arie... Ai dormit vreodată în grâu, pe movila de boabe, în mormanele alea de grâu roșu? Fii atent. Fiecare bob de grâu are chipul lui Iisus Hristos.

- Drum scurt în afara Bucureștilor. Vară, miere și fum. Se seceră grâul. Mă inundă bulboane din mireasma pâinii. Copil fiind, am dormit noști de-a rândul pe movile de grâu treierat. Vântul din câmpie captura stelele și mi le aducea vii sub pleoape. Călător prin ceruri, pe Calea robilor, prin laptele robilor. Carul Mare era Sfânta Sfintelor în care odihneau cei doi frați ai mei urcați prea timpuriu în grădina raiului. Jos, pe Balta Albă, țipau nagâții. Din când în când țipa de bucurie o pasăre stranie. Cei bătrâni susțineau că adeverește creștinarea unui turc. O luntre se strecura printr-o strungă de stuf, ascunzându-se de pătimirea lunii.

Din vârful movilei de grâu auzeam oamenii care pescuiau cu plasa, noaptea. Mă văd un flăcău fugind printr-o vie, târând un crap furat din plasele alor noștri. Nu-i deslușesc chipul, dar mă văd spunând tatei: crapul avea 12 kilograme. De ce 12 și nu 10 sau 13, nu știu, întrebați guvizii de apă dulce, carașii, obleții, babușca. Spații de poveste. Tot de pe atunci știu că șalăul se prinde la pragurile fluviului, unde așteaptă puietul cu care se hrănește. După miezul nopții, cei mai răsăriți dintre noi se sculau să dea o raită prin pogoanele de pepeni sau să fure cartofi și să-i coacă. Noaptea, nimeni dintre copii nu se atingea de nimic din toate națiile de pește. „Iar pește?”, auzeam deseori tovarășii de joacă revoltându-se de monotonia meselor. Ajunseserăm atât de sătui de pește, încât strigam: „Să nu-i mai văd culoarea!” Dar, crescuți în câmpie, pe mal de ape bogate, comparam fetele

Ioan Munteanu

cu diverse specii de pește. Exemplu: asta-i subțire cât o știucă, vara...

Când veni vremea secerișului, se porni să bată vântu de la miazăzi, stârnind nisipurile dintre Lacoviște și ferma regală, situată la depărtare de 8 km. Întâi îl simțiră caili. Lăsați în câmpie, la pășune, urcară înainte de prânz, în curte, prin râpă, zdroncănind piedicile de fier. Speriați, nechezau tremurat și se îndesau cu boturile în șopron ca pe vreme de vifor. Caramet îi scoase din piedici, le petrecu căpestrele pe după urechi și se uită pe cer pe deasupra salcânilor. Soarele se învăluia într-o pulbere galben-cenușie ca rugina. Aeru devenise înțepător, greu, apăsător, apa morților nu mai flutura pe coline, se scursese în pământ.

- **Vine Calicu**, rosti Caramet. Duhu sărăciei. Ehe, nu-l cunoști! urmă el cu voce sumbră. O să-l vezi acum. Dă fuga și spune-i Bișcăi să astupe geamurile.

La vestea că s-apropie Calicu, Bișca se înspăimântă și ea. Trânti zăvoru pe ușa prăvăliei și se repezi să tragă storurile și să îndese cârpe în crăpăturile obloanelor. Văzând-o cum se zbate să preîntâmpine o primejdie pe care n-o cunoșteam, mă cuprinse și pe mine frica. Îmi amintii de fântână, și mă înapoiai în curte, în goana mare, ca să trag clapele de lemn peste ghizduri. Ceru, între timp, se întunecase. Soarele nu se mai vedea. Zărilor se îngustaseră, gâtuind între ele câmpia. De dincolo de zări, din necunoscut, suia în arc înalt, fierbând, o pânză de nisip. Vântu, opintindu-se, se zvârli peste noi și în urmă se scutură o pulbere fină, ca din sită. A fost valu dintâi. Apoi totu s-a încurcat. Nisipu, ridicat în vârtejuri, aluneca cu zornăit pe acoperișu de tablă al casei și prin stufu de la perdeaua oilor. Suna mărunț, ca măzărlichea. Trâmbe cenușii, înecăcioase, goneau alungate de vânt, se înșurubau în cer, zvârcolindu-se, ca să se reverse după aceea într-o clipă pe pământu încremenit de uscăciune. Furtuna creștea amenințător, pătrundea șuierând în horn și-n burlane,

îndoia cu troznet salcâmii și se strecura cu vaiere ascuțite pe lângă pereți și pe sub uși. Cocoșii de tinichea înfipti în creasta porumbarului se umflau în aripi furioși și se izbeau cu pliscurile de fier, în timp ce nisipu clocotea pe arie. [...]

Târziu, când vântu s-a liniștit, Caramet ne-a sculat și-am plecat în câmpie, pe jos. Răsărise luna. Chipu ei plutea în cețuri roșcate, nisipu rămas în aer înăbușea strălucirea. Ajunși în capu locului văzurăm că ieșiseră la lucru și ceilalți oameni care stăpâneau pământ sub pădure. Grâul mic, abia atingând genunchii, era năpădit de neghină, de stuf și de tăciune, iar cosașii, cu spinările frânte, înaintau anevoie sub lumina uscată a lunii. Nu vorbea nimeni, parc-am fi ieșit la furat, s-auzea doar iureșu iute al coaselor, opinteala gâfâită a bărbaților și, în pădure, departe, scheunatu vulpilor. Pe ogoarele vecine, femeile veneau în urma bărbaților și legau mănunchiuri în snopi, iar după ele răzuiiau miriștea cu grebla, copiii. Noi trei, însă, eram nevoiți să facem singuri toată treaba. După ce scoteam o postață la capăt, ne întorceam și adunam grâu cu furcile în purcoaie peste care aruncam câteva cazmale de pământ ca să nu le împrăștie vântu. În trei ceasuri am culcat un pogon. Aeru îmbâcsit de praf te sufoca, răsuflarea dogorea pe buzele crăpate de atâta osteneală și încordare, setea ardea măruntaiele, ridicam bota și beam cu înghițituri largi, cum beau caii, apoi iar o luam de la capăt, amețiți, năuciți. Deodată auzirăm înaintând iarăși spre noi bubuitu înfundat al vântului.

- Calicu! am strigat eu înfricoșat. Vine! [...]

Izgonit din înălțimi, vântu căzu pe pământ, zvârcolindu-se. Câmpia se rotea, cuprinsă în vârtej. În ceru jos și întunecat se răsturnau stelele, cădeau în goluri, altele fulgerau pământu. [...]

Nisipu, cernut parcă printr-un ciorap de femeie, se întindea ca o pânză subțire peste câmpie. Tiparu tălpilor se alcătuia precis, oricare cizmar ți-ar fi putut lua măsura pentru

Ioan Munteanu

încălțăminte fără să greșească, numa' după urmele pașilor. Caii, scuturându-se, stârneau nori de praf cenușiu, șinele căruții lăsau două șanțulețe adânci și lungi, și pe unde trecuse un șarpe sau numa o rămă se vedea o dără subțire, iar în sat, copiii desenau cu deștu în nisip urme de iepure și de lup.

Într-o noapte, la Malu, lângă zăvoaiele Ialomiței, **bătea vântul ca-n neleguire**, iarba se zvârcolea, adulmecând lupi și deodată aud din spate:

- Măi, de unde dracu vine turbarea asta?

De la noi de la Brăila, acolo e vântul stăpân peste tot sângele și ne urmărește până la moarte. De aceea îl și iubim. Nimic nu-i mai frumos ca vântul, în Bărăgan, noaptea. E nemernic, e cu cuțitu-n mână, dar pe noi, pe-ai lui, care l-am hrănit cu colinde, cu cântecul drumurilor și aventurile copilăriei, nu ne înjunghie, pe noi ne crestează numai, ne taie pielea cruciform și ne seamănă în rană praf verde, somnul petrecut în rogojină, miros de fulger ce-a izbit în nuc, uimitoarea alunecare a gârlei:

*Hai Buzău, Buzău, Buzău,
Dărâma-s-ar malul tău,*

coviltire vinete, fumul trenului spre Nehoiaș.

Când bate vântul cu ursitoare de mesteacăn, îmi place să-mi aduc aminte porecle de oameni din satele Brăilei și să le înșir în caiete. Iată câteva: Ulreanu, Bobârnac, Bini, Bavarezu, Pârpală, Căcârigu, Matincă-Opincă, Țurlea, Cuconea, Chișta, Finlandezu, Telelezu, Făneață, Garonea, Giovani, Zbârcu, Agachi, Ciufrundel, Lală, Nătărăul, Boțârlău, Gâscan pe ouă, Chința-Cocoșata, Trage pisica, Dungu-dungălița, Roșu-cocoșu, Bărzoi Pențoaica, Tingău-câine-rău, Bărbăgoaia, Cucutelerezu, Burtă, Târțiu, Terțiu, Prăjală, Cicită, Fărțuțoiu, Pobeda, Flentică, Botancii, Neață, Balangă, Moș Corabie, Jumară, Sandubeu, Frige-vulpe, Melou, Cuclea, Ciucadeba, Ciolan, Căniță, Deiu, Ghidran,

Ciolacu, Boșolică, Ben, Rusamu, Cucui, Purcică, Chelbașan, Chelălău, Târlea, Giuberea, Hâță, Raimi, Ursică, Ciontu, Geancă, Pârțu, Scheaua, Peleașă, Bibească, Tătălică, Zghiară, Zburlea, Nașpanu, Jancu, Rabdan, Ușchială, Spremandea, Chitrocu, Pișlea, Sugaru, Atârnatu, Strânge-flancu, Milămică, Muțoi, Foioagă, Sucitu, Conănezi, Clănțău, Boșoalcă, Cantină, Cașulea, Bolborică, Paharud, Pațapini, Trufășița, Peleagă, Gușai, Nanatârc, Fițu, Buleandă, Coleașă, Deștunlemne.

Acum, în iulie, în Bărăgan, drumurile își ies din minți de atâta căldură, încep de niciunde și nu se sfârșesc nicăieri; gonesc tăvălite prin praful secerișului, prin ierburi arse de-o lumină năucitoare, spre vadul vreunei ape de negăsit, încrucișându-se mereu cu alte drumuri cotropite de Fata Morgana.

Umblu de două ceasuri între satele Amara și Gradiștea din miazănoaptea Bărăganului. Ici, colo, călduri de oi bolborosesc în miriștea arsă sau pe gorganele acoperite cu smocuri de cimbru. Zăpușeală cumplită. Nevăzută, o căruță-și sună scâncit faraoancele. Năluci în zarea ștearsă. Jaful de foc al amiezii, drumuri sure, ciulini noduroși, colilie albă. Nicio cumpănă de fântână, niciun bob de speranță. Într-o ruptură de mal, o căpățână descărnată – de câine? de vulpe? de iepure? – pare o cădelniță căzută din bisericile evanescente ale norilor; tristă, răsturnată de rânjetul întâmplării, fumegă din ea credința că Timpul s-a mutat, apele s-au mutat, vârstele s-au mutat; doar umbra unui înger arzător mai persistă, dar și ea se va risipi, se subțiază, curge spre alt tărâm. Cărarea frige sub tălpi, spațiul buimac trezește istoria unor întâmplări pe care nu le-am trăit niciodată. Întindere nemernică, dar ciudat de inteligentă. În teritoriul rezervat șoimilor, o pasăre derutată de spaima c-a pătruns unde nu trebuia – o fi dormit într-un cais și, beată de miresmele dulci și calde, a țâșnit spre grădina Edenului? – evită

Ioan Munteanu

capcanele, adunându-și brusc aripile și lăsându-se să cadă ca un bulgăre negru până la vreo zece palme de pământ, unde reintră într-o plutire zvâcnită spre ascunzișuri de taină. Știind-o scăpată în iezerul albastru al vieții, simt în nări mireasma pelinului amestecată cu tristețea cizelată de ideea că-n foșnetul elementar al ierburilor, în necuprinderea înțepenită, pe gorgane, mă așteaptă Fântâna fără găleată în care, spunea bunica, apa suie singură spre toți cei istoviți de sete: oameni, cai, vite, oi, sălbăticiuni; după ce-i satură, se retrage în adâncuri, ca să se păstreze răcoroasă.

M-am născut și-am copilărit în Câmpia Brăilei, în devălmășie cu copii de țigani, lipoveni, greci, mai târziu și cu copii de armeni, evrei, turci. Am vânturat împreună gârle și bălți, am pescuit în otmături, am vâslit („hai să tragem la babăici”), am dat iama, tot împreună, prin cireși, zarzări, meri, vii, bostane și n-am fost cuprinși, măcar o singură clipă, de fascinația rebelă a derbedeilor care propovăduiesc șovinismul și rasismul. De altminteri, orice om crescut și îndrăgostit de orașele-porturi e un cosmopolit, stimează fiecare catarg și salută toate ramurile mlădioase ale omenirii. Cu grecii am mâncat scordalea, cu evreii știucă umplută, cu armenii am băut cafea presărată cu cardamon, cu turcii salep și bragă, cu lipovenii votcă și ceai (chiar așa, unde s-au risipit ceainăriile din Galați și Brăila ?), cu țiganii am ascultat cântece nemuritoare suite în legendă de un lung șir de lăutari de geniu începând cu Petrea Crețul Șolcanu și isprăvind cu Gheorghe Afloarei, singurul viorist care mai știa textul valsului „La tanti Elvira”. Tot un lăutar brăilean, Jean Boulanger (Brutaru’?) le-a dăruit francezilor nemuritoarea melodie „Avant de mourir”. Și cu ce suntem acuzați, de ani de zile, de sora noastră mai mare, Franța? Că-i oropsim pe țigani. Că-i nimicim. Că-i lăsăm în afara timpului modern. Că-i împiedicăm să umble la școli, licee, universități...(Se reaprind cuptoarele la Auschwitz?)

Când ninge, îmi amintesc de toate poveștile cu sănii gonind înconjurată de lupi (dintr-o sanie, un popă care va sfârși în colții fiarelor, azvârle șomoioage de paie arzând), de câmpii albe sub clar de lună, de crânguri încâlcite de vifor (Crângul mieilor, Crângul ursului), de troițele din răspântiile Bărăganului în fața cărora, copil fiind, duceam în decembrie un ied și-l închinam lui Christos, spunându-i îngenunchează și tu, de nu, îți rup cerceii. Fire imaginativă și încorporat prin naștere Dunării și câmpiei, admir tot ceea ce ninsorile idealizează: o gară pierdută, o căsuță frumos luminată, în care arde focul, miroase a cuișoare, mama-și spală copilul în albie și el, bălăcind apa cu piciorușele dolofane, țipă alintat că săpunu-i ustură ochii, un derdeluș, un drum pierzându-se-n întunericul alb, cântecul clopoțelilor lui Poe...

Pe catapeteasma Bărăganului fumegă tămâios pelinul; ce taine aspre ascunde câmpia în nopțile de vară?! Peste zi, în floarea prafului de deasupra drumurilor, nechează nebunia.

Prin părțile astea, domnule locotenent-major, sunt multe fântâni cu cumpănă. Aș fi vrut să le mai văd măcar o dată prin geamul deschis. Într-o gară, foarte aproape de aici – păcat că nu oprește trenul măcar un minut – sunt adunate la un loc șaptespe fântâni cu cumpănă. Șaptesprezece lebede ținând în pânțele toată ploaia și zăpezile, clopoței, vârtejuri și clipoceli la care visează sângele, în iulie, când ți se usucă gâtul de sete, când te asaltează fanfare de aburi morți, avatarul Bărăganului, micile lui cărări împleticindu-se spre ospiciu.

Trăsătura fundamentală a Bărăganului este poezia, zidul invizibil bogat în taine și melancolii. I se potrivesc totdeauna Bărăganului versurile lui V. Voiculescu:

*Pe decindea Dunării, la vale,
Printre triste miriști cu ciulini,*

*Trece-n baltă, legănat agale,
Un chervan cu coviltir de rogojini.
În tot câmpul nici un fir nu-i verde,
Mișcă vântul albe colilii,
Drumul lung în zări pustii se pierde,
Sub un cer de mari melancolii.*

Ele sunt, dacă vreți, pecetea eternă a Bărăganului, a poeziei lui. Ceea ce atrage și farmecă e fabulosul lui, un fel de răsturnare în eternitate a omului. Există o mișcare a clipei nemaîntâlnită pe alte pământuri. Formidabil aici e vântul. Orice drum de la București la Brăila făcut cu mașina vara este o călătorie de vis în tărâmurile copilăriei, nu a uneia anume, ci a copilăriei sufletului mereu deschis să primească cântecul ierbii.

(Analele Brăilei, apr. 1973)

Am crescut în religia Bărăganului și a drumurilor de lut ce duc la Brăila.

**Dacă Muntele plăsmuiește poezie, atunci Marea cântă,
iar Câmpia scrie proză!**

Nemărginita Câmpie a Bărăganului este binecuvântata împărăție a pâinii neamului românesc. Depărtările ei sacralizează ideea încorporării României în forma ideală a vieții care e bobul de grâu. O parte din ea (de sfârșit, sau de-nceput) – Câmpia Brăilei, miroase a popor împlinit, cu amintirea frumoasă din istorie și viitor ferecat în legături de spice aurii. Brăila de pe malul Dunării a fost locul unde grâul făcea prețul Europei. Bărăganul este titlul ființei românești. [...] Drumurile Bărăganului cunosc o fericire mărunță, doritele fântâni cu cumpănă. Din Câmpia Brăilei spre Câmpia Olteniei, toate fântânile cu cumpănă, cu apa tremurând în jgheaburi, sunt niște văduve de lemn – esențiale, peste creștetele lor noduroase rămâne numai tristețea (puțin

mai multă decât trebuia), arșița și ninsoarea. Izbânda fântânilor cu cumpănă ține numai de hotarele lunilor iunie, iulie și august. În vatra lor, florile primăverii vin mai târziu, nămolul toamnei și viforele iernii cad totdeauna la vreme. Atunci se privesc în ochi doar cu plopii. Iarna, când curg pe lângă ele doar haitele zăpezilor sau când gerul arde atât de nestăpânit încât și soarele se schimbă în corb portocaliu, fântânile trec în făptura poveștilor, adică în ochii dorului. Trunchiurile lor, care-au visat cândva lăstari și poate și-au vândut dragostele pe un pui de ciocârlie, scăpate din neliniști de umbră și îmbrăcând haina neagră a mării singurătăți, se alcătuiesc, în mintea mea, ca somptuoase altare ale vieții. Prin ele urcă în trupul țăranului dulcile izvoare de sub pământ. Le știu de-o seamă cu timpul, cu arșița Bărăganului și cu turmele de oi...

Bărăganul, înainte de a fi o țară, e o semnificație a libertății. Cei născuți în necuprinsul lui iubesc șederea-n clipe largi de grâu, lunecarea lebedei pe Dunăre, țipătul nagâților în privaluri. Copiii Bărăganului n-au îndemnuri frivole, ei se lecuiesc de mici de orice urmă de frivolitate – îi spală ploile, legănarea pe zăplazul lustruit de crivăț, suhatul plin de măracini și alior, pelinul și cele douăsprezece căderi ale crucii din noaptea deniilor. Dar au în schimb sminteli.

Cei din Bărăganul de sub Dunăre iau repede drumul Brăilei ca spre marele ospăț. Aici se cred sau devin inatacabili, vâzolesc până la istovire ștevia Levantului, cântă romanțe („De ce nu vii, când castanii înfloresc” sau „La Beirut mai sunt femei, frumoase-amăgitoare”), pun catarg dorului de aventură, altoiuri de carne tânără în lemnul corăbiilor, cuie, ancoră, și puț de lanț spălate în sângele austrului și – valea spre mările calde ale lumii, spre ținuturile biblice, spre vulcani arzând mirodenii! Ei nu pleacă, se lasă dorului. Vând praful fabuloasei câmpii pe o gură de aer sărat. Cei ce urcă pe vasul fantomă nu mai găsesc, în inimă, întoarcerea în port.

Născut în Bărăgan, mă simt dator să mă amestec în întâmplările zăpezilor și ale grâului.

Când ninge în câmpie, inima mea atinge culmile de sărbătoare ce se petrec în închipuitele curți împărătești. O sanie, doi zurgălăi, un drum săltând spre depărtare – iată leagănul fericirii sau poate cea mai atrăgătoare aventură a sângelui. A-ți pierde chipul, pașii și sufletul în ninsoare echivalează cu o scufundare într-o gărlă de dogoare mirosind a grâu roșu.

Iulie, în Bărăgan, când plouă, e ca un descântec, pe corabie de pământ, al unui vraci înmuiat în fosfor.

Tot ce e mai frumos în gândurile mele miroase a grâu de la Gradiștea și a gălăgie victorioasă de Dunăre în dreptul Brăilei, în făptura Galaților.

Mi-e dor de Gradiștea. Voi merge s-o văd, s-o colind, să mă umplu de amintirea celor duși. Îl voi lua cu mine pe Costel Drăgan, vom curăța mormintele celor dragi și ne vom îmbăta. Altceva, din păcate, nu mai putem face pentru ei. Ce teribili de neputincioși suntem față de cei de DINCOLO. Să mă bucur de fiecare om pe care-l voi întâlni, de fiecare copil, de fiecare fir de iarbă. **Ce sat frumos era Gradiștea!** În mine se păstrează ca o culme a firii. **Nimic nu egalează lumina uliței mele.** N-am plecat de aici niciodată. Nicăieri nu sunt *mai al meu* ca aici, nicăieri nu sunt *mai acasă*. Și nicăieri nu sunt *mai nicăieri*. Nu m-am topit în volbura lumii. Și de ce n-am rămas aici ? O iubire mai pătimășă nu voi mai întâlni nicicând. Copilărie. Salcâmi. Cireși. Bunicii, părinții, frații, prietenii. Ion Creangă știa că fericirea copilăriei ne ține în lumina lumii. Și Blaga avea dreptate: „fericirea s-a născut la sat”. De ce am lăsat-o să curgă printre dește?! Aici sunt toate adevărurile mele legendare, aici fântânile cu inele invulnerabile, aici e talpa Dumnezeirii neamului meu. Aici e ropotul ploii fecund, roditor și plin de rezonanța viitorului. Resping cu ură

toate dictaturile, în afară de dictatura amintirii. Dau timpul înapoi: la Gradiștea sunt mereu tânăr... Și neînchipuit de trist în eternitate.

Oala de lut... Toată vara a stat în raiul grădinii, înfiptă-n stâlpul gardului de măracini, între două tulpini de floarea-soarelui cu sămânță neagră pândită de vrăbii. La noi, oala de lut pântecoasă, rotunjită pe coapsa dorinței sau pe genunchi de fată ce trece Dunărea legată de coama calului, **se numește** - nume-nvolburat în beciuri reci – **moșoaică**. Fruct al pământului melancolic, cel care nu se împlinește-n grâu, ci-n întâmplări, în drumuri călătorite de zei și-n bătăture de han, moșoaica-și zugrăvește câmpul gâtului și răsuflarea cărnii de sub buză cu văpsele plămădite din iarba patimilor desculțe, amestecată cu gălbenuș de pasăre de pădure. În moșoaică aduni mure și afine, melci-codobelci, depărtări și fantome, tăcere smerită, văzduh căutând umbră, mierea din tei, apa cu care ipocrizia spală picioarele săracilor, a doua zi de Paști, superstiția laptelui, un mic snop de fluiere de lemn sau o lumânare arzând fericire și frunză de stea în nopțile lungi. Dar moșoaica a fost gândită de olar și zămislită în mângâierile palmei special pentru botul toamnei cel umed de îndestulate bunevestiri. Ea rodește în cântecul de la cramă vinuri galbene, vinuri roșii. O umplu și, ținând-o de toartă, beau ochii pământului și simt cum mi se ascut zimții, pe când afară mârâie lupul (*Noapte de vară în A doua carte cu prieteni*, ed. cit.).

Iarna, ca și cum mi-aș fi pierdut copilăria, îmi scrie mama o scrisoare care vine din taina primelor mele cuvinte, să merg acasă pentru câteva zile, „Să vezi că gărla unde te scăldai tu, în râpă la Trufășița și la Neculai Pașa, pe ulița Căpălăilor și mai jos, la Stan Grosu și la Moș Marin Petcu, ăla de-avea cei mai mici cai

din sat de nu vrea să-i fure nimeni, lângă baba Belezoaie, căreia i s-a spânzurat băiatul, Ilie, îl știi tu, nu mai e gărlă, s-a mutat, a rupt la grădină la Țăru și bate peste izlaz direct în casa unde-ai crescut, pe zi ce trece se dărâmă malul.”

Somn viu, aur, argint și aramă, stâlpii unor ani miraculoși pe care de-abia-i mai întrevăd în amintire, s-au deșteptat în mine. E în zori, ninge săltat, sunt în casa mea de la București, și nu mai sunt, pentru că aud glasul bunicului Petrache: „Bagă-i șomoilog de paie-n gură!” Cui? Crivățului, Babei Iarna. Apoi, năpădit de fericire: „Arde-o, fine loane (cu el se-mbăta), așterne-o cât casa, să doarmă pământul pe săturate, că destul se deșală-n restul timpului.” Casa părinților mei, unde m-am născut, era pusă la vreo două sute de pași de gărlă. Dar eu mi-am trăit toată copilăria la bunici, pe malul apei, picior în picior cu ființa ei legănătoare, nedespărțit niciodată de îmbrățișarea ei și de miere. Pe atunci, nici un Dumnezeu nu era costisitor. Când eram triști, dacă se întâmpla vreodată, spărgeam în dinți sămânță de cânepă și începeam să fim din nou veseli. Iarba, calul înșeuat, coșul cu pisoii, ghemele, un colier de roșcove, și nu ne mai izbea nimeni cu creștetul de pământ. Lângă soba bunicii, cu un mic altar de faianță, mie-mi creșteau cornițe de chihlimbar. Ce liber eram! Voi mai fi vreodată așa? Ierburi înzăpezite, măturică și busuioc, perdele de purpură conținând simbolul peștelui, o cârjă pastorală (o, de câte ori nu m-a croit bunicul cu ea pe spinare!), ninsori subversive, corbi ademenind vulpile, calendarul ortodox, arginții lui Iuda, postav alb și cenușiu, pui de găină adunați într-o căciulă, azur negru – blestemat să fie cel ce va uita fanatismul iernilor de odinioară!; de altfel, când îl vom pierde în expresia lui singulară, atunci totul va fi sfârșit. Cel mai mic, cel mai troienit și cel mai viu brad al lumii, plin de toate sugestiile bucuriei, ale cerbilor și ale grâului strălucește într-un ungher al odăii, un ied născut pretimpuriu îl împunge

cu botul și un felinar pârguit în fân limpezește noaptea de Sân Vasile, noaptea când înflorește tocul ușii, iar lemnul pridvorului se umple de lăstari, care, în zori, se vor întoarce în închipuirea îngerilor. Temeiuri din părăsirea ce nu doare, ci melancolizează. Năluciri, zei ai apelor mistuiți de tristețe, substanța din care s-a închipuit viața mea – copil ivit pe-un grind de lut udat de-o gărlă, două bălți și-un fluviu.

Totdeauna, în decembrie, gărla se așeza cu labelle amândouă în capcana Crivățului. Ca să luăm apă, o spărgeam cu toporul. Ca să prindem pește, ne foloseam tot de topor mai întâi. Ostia, plasa, minciogul, năvoadele, gheața fumegând, patine din ciolane de cal. „Ninge dinspre apucați”, zicea bunica Tasica. Ceea ce va să însemne că dinspre nebuni bufnea viforul. Seara, bunicul tăia c-o lopată de lemn mari lingouri de zăpadă și făcea pârție la perdeaua oilor, la vaci și la caii care, iarna, nu pot fi furați. Iarna, hoții se adunau la petrecere, vinul nu adormea în oalele din mâna lor, dar era visător, ca și gândurile în care ei înșiși înșirau pogoanele și vâlcelele unde s-ar putea să se ivească, în martie, iarba fiarelor; aceasta, se știe prea bine, răsare numai în locul unde a plesnit un drac adevărat și ajungi la ea condus de unșpe arici descântați și o găsești înconjurată numai de brândușe albe, dacă, bineînțeles, nu te-ai spurcat la muieri străine, pentru că a fura cai nu e un păcat. Iarna, în decembrie, satul mirosea a trandafiri de porc, a plăcintă (de brânză și de dovleac), a mere coapte, vin fiert cu scorțișoară. Și serile vuiiau de cântece. Treceau flăcării spre iubitele lor sau se-ntorceau de-acolo, cântând. Trecea Gheorghe Torofleacă, băiatul Trufășiței, cu Lilă țiganul:

Șapte văi și-o vale-adâncă,

Aoleu, Doamne,

Aici lupii mă mănâncă...

Au murit amândoi pe front, la mitralieră, cântând,

Ioan Munteanu

și nădăjduiesc că-n ultimele clipe vor mai fi trecut o dată pe ulițele înzăpezite, pe lângă salcâmiile noștri care crăpau de ger, despicându-se cu un țipăt scrâșnit, pe lângă podețele așternute cu cenușă de lemn, pline, dimineața, de vrăbii înfometate, pe lângă casele în care fetele alegeau pelitare – flori uriașe de lână colorată, mâini fremătând chipuri din basme, irozi lovindu-se cu săbii de lemn în răscruce de drumuri, cai la pârleaz, călărași cu schimbul, roșiori, cai stilizați, mereu caii! fete dansând, fete ocolind soarele și legând grâul...

Atunci, gârla ne rupea malul mai cu milă. Acum, izbește numai în noi. Se va uni cu bălțile. Știu că la fiecare dezgheț rupea două rânduri de pruni, patru de vie, caiși, meri. Acum a rupt la Țăru:

*Cocoșel cu două creste
Țăru cu două neveste...*

Nici o glumă. Și acum sunt ale lui.

Înfiorat, îl aud din nou pe bunicul Petrache: Babo, să vezi dacă-n aprilie nu ne intră nouă un stol de lăstuni prin pereți! Adormeam pe așternutul de lângă sobă, înlănțuit de speranța că, la ziuă, voi găsi-n odaie lăstuni și-un stol de prigorii. Mă trezeam în muștrările bunicului: „Țugulache, iar ai scârțâit în somn, ia să faci matale, bine, mă babo, să-l duci pe băiat să-l descânte Floarea țiganca. Bătrâna Floarea țiganca (a murit la vreo 99 sau 999 de ani), locuia lângă Scaunul de carne, cum i se spunea măcelăriei din sat, pe băieți ne descânta așezându-ne cu tălpile goale pe-o sabie vânătă și rece, iar pe fete pe-o ramură de busuioc. Și ne trecea, n-aveți grijă! Azi, oricât de șoptit aș scârțâi, nimeni nu mai știe să mă tămăduiască încet, cu minuni și farmece. Durerile, ca și atunci, trec, dar rămân rănilor, mult prea rupte ca să mai crezi că se spulberă definitiv necazul. Tatăl meu, dus și el în negură, susținea că pe pământ, când prostia dă semn de triumf, se întâmplă un frig mult mai friguros decât frigul din

inima lui Che Andrei (legendă și adevăr în dunga neamului meu de la Gradiștea) atunci când apucă *darul* beției. *Darul*, zicea tata, ca să vedeți și dumneavoastră că cei bătrâni vorbeau cu socoteală și că unele neveste din zilele noastre, periculos susțin ele că beția ar fi o pacoste!

Mi-a scris mama. Trebuie să plec. Simt cum mă ninge dinspre părerea de bine împletită cu părerea de copilărie minunată și vreau să intru cu fața în viforul din Câmpia Brăilei.

La Gradiștea... am trăit pe malul gârlei, la 200 m, în casa bunicilor, unde m-am simțit totdeauna fericit. Casa în care m-am născut era o casă veche, specific țărănească. Tata, fiind și tâmplar, o împodobise cu flori de lemn la streășină. La fel înconjurase, tot cu scândură traforată, prispa țărănească. La cosoroabe, toamna, atârnavu fâșii de pastramă, legături de știuleți de porumb, iar de Crăciun și până la Postul mare trandafiri de porc frumos împlețiți.

Când eram mic, Gradiștea natală mi se părea un sat fabulos! Un sat întins, cu ulițe nesfârșit de lungi. A rămas toată poezia simțirii și vorbirii țărănești. Au mai rămas câțiva salcâmi, maluri de răchită, foltanele de stuf ale bălților în care pescuiam cu părinții, viile, duzii. Am pierdut cei mai buni prieteni: caisul care bătea cu flori la geamul odăii în care dormeam (parcă mă văd deschizând fereastra și-nhățând fructele abia pârguite) și mărul cu două crengi în formă de șa, în care mă urcam să citesc nemuritoarele cărți cu povești.

Simt că trebuie să ies repede în câmpie, la vii, pe malul râului sau pe malul bălții, pentru a recăpăta dimensiunea stranie a imensității Bărăganului.

Mă întorc spre Gradiștea. (Cu gândul!) În spațiul vast și

Ioan Munteanu

neted al câmpiei n-au mai rămas la locul lor decât grâul, ierburile și arșița. Nu mai găsesc copilul uimindu-se de toate povestirile lumii. Până și râurile s-au dus mai alături de ce erau. Dropiilor le-a pierit sămânța – ele, care se hrăneau cu spicul mohorului!; caișii s-au topit în mierea amintirii... Numai năluci, numai solzii de sidif otrăvit ai Fetei Morgana. Sub tălpi, oasele Timpului mărunț frământate.

Satul meu, înconjurat de ape și de măracini, pus în răscrucea drumurilor clocotind în negură de pelin, își sprijină oasele pe salcâmi din care luna mai își construiește altare de miresme și împunge cerul cu degetele uscate ale fântânilor cu cumpănă.

În câmpia Bărăganului, grâul își ascute singur coasa, iarba capătă chip de nuia, vântul excită credința, preschimbând-o în patimă înșelată.

Sprijinit cu fruntea pe Dunăre, udat prin două arcuri de cerc de râurile Siret și Buzău, câmpia brăileană îndură o secetă cu asperități ultimative. Vuietul tainic al stepei nu mai urcă în firul ierbii, doar despre vița de vie se spune că pe vreme de secetă își pregătește licori subtile. Grâul, simbolul sacru al vieții, uscându-se când se înălțase de-o șchioapă, a fost întors sub brazdă. S-a semănat porumb, dar nici acesta nu crește viguros. Ocolit de ploi, și-a răsucit frunzele iar acum se-ngălbenește. Câmpia noastră e bântuită de spectrul răstignirii. Foamea pândește după fiecare tufă de scaieți – „Ciulinii Bărăganului” în stil istratian. [...] Cerul era gol de nori și ardea de parcă luase foc. Salcâmi satului împietriseră. Deasupra lor, fierbea apa morților. Câmpia ondula spre nemărginire. Departe, la poalele unei movile, se zăreau niște fântâni, cu cumpenele săltate ca niște

gâturi de dropie pândind răsăritul. [...] După dogoarea zilei, câmpul răsufla fierbinte, pământul uscat până la un stângen adâncime, era tăcut. Bolovanii n-au glas. [...] Pe vechiul drum al Brăilei nu mai plouase de două luni. Lut alb, iarbă pârjolită; peste sate, de la Dunăre spre Râmnic, foșnea tăcerea a două oceane: câmpia și cerul. Dimineața, când și când, se ridica un nor spre miazănoapte, un timp se rotea viforos, ca un bou căutând un plug complice, apoi se împotmolea în văile cu ciulini și curcubețică pe drumul spre Moldova. [...] Cățelul pământului latră de trei ori pe vară. Mai întâi, în noaptea de Sânziene; a doua oară, de Sânt' Ilie și-a treia oară în ultima noapte de vară, în august. Dar, pe noi, băieții care păzeam la bostană, seceta nu ne preocupa peste măsură. Când nu plouă, se fac pepenii. La fel și cu viile de pe nisipuri, se încarcă de struguri dulci. Seara, înainte de culcare, pe sacii umpluți cu frunze de nuc sau pe o buturugă plină cu greieri, spre Steaua polară, ne rugam în genunchi:

*Dă-ne, Doamne, ploaie timpurie,
Dar și una târzie, pentru vie...*

Sunt acolo șaptesprezece prepeleacuri din care pândim să nu se lase ciorile pe pepeni sau să vină hoții. Ne suim într-un prepeleac, nu pe scară, ci pe crengile caisului (scara o foloseau mucoșii sau bătrânii), ne frecăm cu mărar la subțiori și cu oțet pe obraji, pe mâini și pe gât, ca să nu ne sugă țânțarii și stam tolăniți pe șuba îmblănită, cu mâinile sub cap.

Pe Ceair. Dincolo de Brăila, spre Cazasu și Tudor Vladimirescu, într-un arc prelung, care atinge spre stânga satele Lacu-Sărat, Silistraru și chiar o parte din burta Iencii (bogata Haltă lanca-sat, pustia lanca - gara mare) iar spre dreapta, satele Mărtăcești, Cotu-Lung și Nazîru din muchea Buzăului ajuns la

confluența cu Siretul, se întinde cel mai roditor pământ: Ceairul. Cuvântul, de origine turcească, înseamnă pășune. Ceea ce și era în vechime, când Brăila se numea Ibrail, raiaua Sublimei Porți, aflată sub privegherea unui pașă locuind în palat de lemn, pe malul Dunării, cu balcoane largi deschise, asemeni celor de pe țărmurii Bosforului și Cornului de aur, către răcoarea vântului ridicat de pe fluviu. Dincolo de Dunăre, în Dobrogea, ceairurile se chemau tabunuri și erau, ca și acestea, din primăvară până-n toamnă, atâta vreme cât mută vântul din zare-n zare perdele de fluturi, gura de rai în care avea loc marele festin al sutelor de herghelii de cai. În surditatea și somnolența verilor, străpunse de vârtejuri de praf, vestind furtuni ce nu izbuteau să se nască decât cel mult de două ori pe an, paznicilor călări, care dădeau ocol hergheliilor, purtând pe braț harapnice isprăvite în șapte cozi având în vârfuri boabe de plumb sau de ceară întărită cu sticlă mărunțită, cât și celor care, așteptând ceasul când să-i schimbe pe cei dintâi, jucau zaruri și se îndopau cu halva în umbra vlăguită a saivanelor, ori sub foioșoare învelite cu snopi de pelin și pălămidă, ori lângă fântâni binecuvântate de salcâmi uriași, din pricina văzduhului fierbând, îi bora sângele pe nas și nu și-l puteau opri decât vârându-și în nări dopuri de cimbru și fire de spânz în creștăturile făcute de vârful pumnalului la rădăcina nasului coroiat – semnul nobil și distinctiv al frumuseții, dar mai ales al cruzimii la semințiile asiatice. Mulți cădeau răpuși de arșiță, rostogolindu-se în rotocoalele de negară înaltă și de colilie cu fructe, și în secunda până atingeau pământul îmbălsămat de lemnul câinesc și barba-împăratului și de mălai tătarăsc (mai nimereau și-n măcănișuri, în ruscuță de toamnă cu floarea oacheșă, în salbă moale), ei își luau în stăpânire fermecată huriile făgăduite de Coran, pentru că de umbra fiecărui credincios al profetului, murind, atârână umbrele a șapte femei tinere. Pe Ceair, de când vântul de la sud începe să câștige înălțime și până când Crivățul azvârle cu valuri-valuri

de măzărliche în obrazul omului și-n temelia bălăriilor, fremătau la nesfârșit repetate plecări și întoarceri a sute de neamuri de ierburi – negara, bărboasa, pălămida, fânul, măcrișul, pelinița, gherinul, mohorul, susaiul, ștevia, precum și orzul și grâul sălbatic, risipite în pământ de convoaiele de căruțe purtând pâinea, iar altele zachereau datorate Marelui Sultan. Puzderie de flori descompuneau lumina soarelui de vară fără s-o ultragieze, ci purificând-o în nuanțele a toate cristalele culorilor ce înveselesc inima, și, călcând prin roua lor, milioane de cărăbuși, roiuri de libelule și cosași zumzăiau, sfârâiau, forfoteau și se îmbătau de misterul vieții și magnificența miresemelor împânzind cu vrajă-n desfătare întinderile fără hotar. Onoarea Ceairului erau caii. O peniță nevăzută, or poate o pană de porumbel, de prepeliță sau de uliu, planând cu gânduri ucigașe, dar și de perpetuare a speciei, desena și redesena din umbre nepereche ființa cailor ca rudiment al lui Dumnezeu și în același timp ca: oh, lujer de floare indignat și hohotitor înflorind a ironii și eșecuri seva vieții, must de struguri și de mesteacăn, iarbă și eternitate a drumurilor, om despuiat de sensurile morții, iubire gracilă și duioasă, în tine s-a adăpostit Timpul plesnind de gânduri de fugă, culcuș de mari provizii de înjurături, nu mai bate câmpii, nu mai bate câmpii, lepădătură, cine ți-a jupuit sufletul? Ceairul mi l-a jupuit, domnule, sau ți s-a urcat sângele la cap?! Pe Ceair a trecut, azvârlind arcanul, iar doi stejari năpădiți de iederă îl așteptau să grohăie în pardoseala de ghindă de sub poalele lor, popa Lescaie din Dragodana, patriarhul hoților de cai, și-n calea lui mirosea a unghie de cal arsă la potcovit și a toate doctoriile care sunt de trebuință cailor: catran topit pentru copita crăpată, păcură grasă pentru rosătura din greabăn, căței de usturoi pentru înfipt în rănile făcute de tăuni. În nopțile cu lună, popa și hoții lui mâncau împreună cu caii iarba gustoasă, rupând lacomi cu dinții gherinul, mohorul și otava apărută după ploi. Iar spre zori, popa Lescaie, păstrând mitra pe scăfârlie, se tăvălea, gol,

de-a curmezișul a o sută de pogoane, ca să miroasă veșnic a bot de cal, a cimbru și a pământ iubit chiar când te afli sub el. De două ori pe vară, de Sânziene și Sânt Ilie, venea și oferea mânjilor să lingă sare din palmele lui sfințite mai mult de frâie decât de lăntugul cădelniței, și atunci Ceairul mirosea numai a pelin și ape – invizibile bălți, lacuri, râuri, Mări și Oceane pe care le străbate la nesfârșit, julindu-și coatele de colții Destinului, o luntre cu un cal de lemn la proră.

Orice suflet de om care percepe bucuriile steril, ar spune, nimerind în toiul verii pe Ceair: ce durere, ce cazne, ce turbăciune! Pentru că pe Ceair, indiferent la schimbări, Timpul nu presează asupra a nimic. Și se prea poate ca punctul frivol al câmpiei să fie imensa, grava tăcere care o domină și pe care o poți tăia în calupuri cu sapa. Când Fata Morgana ia cu pantahuza năluciri din marginea Dunării ca să se târască într-acolo unde orizontul nici măcar nu dă semne să se închege. Pe Ceair au fost văzuți magii umblând desculți, imediat după cositul ierbii, ca să se pătrundă, din tălpi până-n creștet, de sucuri proaspete, curate și pline de miracole, având în vedere drumul spre Betleem. Aici plutesc într-o stare de complicitate și cu Dumnezeu și cu diavolul povești de chihlimbar și povești negre. Cele de chihlimbar, spre exemplu: 1) o fată din Latinu (lasă că toată lumea zice Letinu) a băut rouă din două sute de cupe de orhidee neagră și s-a schimbat în libelulă; 2) dacă-n seara de Sânt Petru muști o gură de apă din vâna unui izvor gâlgâind în ierburi, se deschide numaidecât o rană de aur în Dunăre; 3) în paharul de vin alb băut de o fată de măritat în seara de Moș Ajun se bat până la sânge doi cocoși de miez de nucă. Nebulozitatea poveștilor care stârnesc spaimă târzie atârână, din ce în ce mai mult destrămată, în vârful spicelor și se fărâmițează cu fiecare scuturare a semințelor. Una singură se păstrează intactă în liniile ei iraționale: aceea a spânzurătorilor pentru hoții de cai, închizând între ele un cort uriaș sub care colcăie

o noapte nesfârșită. Născocită de un vraci din răsărit, oploșit la scara caselor lui Mehmet Ya-Ya Turan pașa, temnița făcută din piei de vită calde, păstrând în ele toată duhoarea hoitului pe care-l îmbrăcaseră, și numită de o fire imaginativă *luna de miere de întunerice*, înghițea în mucegaiurile ei pe turcii dovediți a fi vândut ghiaurilor cai de-ai Sultanului. (Pe Ceair, totdeauna, idila cal-om a fost o otravă dulce, iubire care, când nu se fură, se cumpără, patimă urmând legea iritată a intrigilor ce însoțesc dragostea). Împinși de la spate sub cort, cu urzica fierbinte din clonțul iataganelor, turcii osândiți ajungeau, după cel mult o săptămână – perfidia laborioasă și niciodată înfrântă a vieții – să se obișnuiască cu încâlcitele duhori ale pieilor în putrefacție și se avântau în viforul jocurilor de noroc al împerecherilor porcești – scandalul, orgoliul nopților orientale, refuzând, când împlineau pedeapsa, să dea urmare poruncii de-a ieși din nou pe Ceair din noaptea aia nepătrunsă nici de fulgere, fapt care-l sili, în cele din urmă, pe Mehmet Ya-Ya Turan pașa să bată locul cel blestemat cu tunul; în gropile căscate de ghiulele s-a adunat apa ploilor și astfel a luat ființă balta Lutu-alb, în apropiere de satul Movila-Miresei.

Cantonul părăsit este rodul unor zile cam nefericite, pe care le-am trăit ca profesor, în satul Largu, din raionul Făurei, regiunea Galați, în anul 1953, după ce am fost dat afară de la școala de literatură. Satul Largu era foarte bogat, plin de năuceală, așa zice, fiindcă era așezat pe malul Călmățuiului, un râu cât o tranșee, năprasnic primăvara, când din tranșeea aia izbucnea o apă neagră, învolburată, pe o lățime de 40, 50 de metri, rupând poduri, trăgând cu el case, gospodării întregi. Am văzut biserici rupte, cai înecați, vite. Satul rămânea o așezare înconjurată numai de pământuri grase, nămol, bogat în salcâmi, în vin.

Țara hoților de cai

(supratitlu la publicarea împreună a primelor trei romane)

- Ținutul nostru e recunoscut ca țara hoților de cai, nu degeaba se spune că-n Brăila trebuie să intri cu buzunarele cusute!

Câmpia era năvalnic bogată în cai și în hoți de cai. Era un romantism al hoților de cai, cu accente numai pe aura întâmplărilor, de unde și cântecul: *Spune-mi caii când se fură / Noaptea pe fulgerătură...*

Caii mi-au populat întreaga copilărie și mi-au alimentat fantasmatele aventurii...Știu cum se vopsesc caii. Cu var. Dacă voiai să-i dai cu var, cum făcea alde bunicu, calul roib se făcea sur total. Există în Brăila în câmpie Drumul Hoților; în Pădurea Crestata, Vadul Hoților. Se trecea drumul prin păduri, pe urmă peste Siret, și, bineînțeles, se trecea Dunărea în Dobrogea, ca să dispară caii și urma lor definitivă, pentru a fi regăsiți numai în Balcani, pentru că prin târgurile în care se vindeau treceau mulți bulgari care-i duceau dincolo de hotare, bine păzite de grănicerii corupți.

- Era un drum îngust. În locul unde începea ieșeau aricii în prima noapte de primăvară și mâncau melci în frunză de salvie, în timp ce, deasupra lor, luna se schimba într-o sapă de bronz în care vântul izbea cu un băț de corn. Când isprăveau aricii de mâncat, se strângeau să petreacă flăcăii de șaisprezece ani. Înjunghiau un țap și-l frigeau. După aia, un ceas se băteau

cu pumnii, pe urmă cărau un mânz și-l îndesau cu nările într-o strachină cu miere. Îl lingeau pe bot și apoi, căzuți în genunchi, jurau să îndure, fără crâcnire, cazne și temniță, dar să nu trădeze. Un bătrân le da câte cinci fire de iarba fiarelor, ei și le vârâu sub piele, lucrând cu cuțitul, și de-acum, gata, săltau din câmpie câte-o priocă de cai tineri, rotunzi, și urcau în munții Buzăului. La schitul de ape. Primeau banii și lăsau caii. Și intrau în Brăila, după ibovnice. Drumu-i ascundea. Era viu numai sub hoți, nu păstra urme, întârzia în soare până-ți cocea scăfârlia, iar la fântâna lui Dimache, unde ținea cârciumă Florica, până puneai cumpăna-n mișcare, drumul se strângea colac, lua loc la masă și cerea două porții de umbră.

În oborul Brăilei, pe vremuri, umbla o vorbă. Zice: *Cum să ucizi un cal*. Un om mai treacă-meargă, dar un cal ? Iată până unde se ducea minunea aceasta a împletirii unor vieți cu calul, cel mai frumos animal și singurul care stârnea vijelia câmpiei. Calul este iubit acolo ca și Crivățul. Ca și Austrul, ca aceste vânturi dățătoare de noroc și belșug. Vânturi care iubesc grâul. Crivățul, acest vânt care vine de dincolo de Urali, iubește grâul. Fără Crivăț n-ar fi zăpadă...

Căruța este elementul de început al mișcării mele prin lume. Toate căruțele Brăilei erau de o frumusețe rar întâlnită. Aveau scoarțele zugrăvite cu porumbei, cu arhangheli...pe scoarța din spate scria numele proprietarului: „Apartine lui Vasile Neagu”, ca să știe lumea cu cine are de-a face! Brăila și Buzăul, fiind orașe unde Bărăganul este stăpân, iar ele stăpânesc Bărăganul, dăruiau câmpiei cele mai frumoase căruțe. La Brăila și Buzău erau pictori speciali de căruțe.

Câmpia și estetica acestei câmpii, există pentru că orice loc își caută icoana. Nu era întâmplare fericită fără ca oamenii să nu se înfrunte, să vadă cine are cea mai frumoasă căruță sau cine are cei mai frumoși cai. Îmi amintesc că la noi, de Bobotează, era ziua încurării cailor. Acest obicei apare menționat și de Panait

Ioan Munteanu

Istrati și de Mihail Sadoveanu. Era o zi în care se plimbau cai și aveau loc curse de cai. Cine avea cel mai bun cal de Bobotează, devenea fermecat. Dacă era tânăr, pentru fecioarele satului sau dacă era însurat, tânjeau după el toate femeile tinere măritate. [...]

În câmpie nu mai găsești căruțe cu roți de lemn. Toate căruțele au acum roți de cauciuc. Mă înfior ca de o mare și ireparabilă pierdere. Când eram adolescent, dormeam, vara, afară, pe un pat înjghebat dintr-un fund de coș de sanie îndesat cu lucernă cosită, peste care întindea mama o cergă și un cearceaf. Așezat sub salcâmi de lângă leasa de porumb, urmăream mersul și răsturnarea constelațiilor și ascultam, răpus de vrajă, sunetul faraoanelor vreunei căruțe rătăcind stingheră prin stepă și prin ceața nemărginirii. Cel mai dulce și mai tânguitor cântec. Era atâta minune risipită-n acele sunete monotone încât n-o puteai cuprinde numai cu inima, deseori apelând și la lacrimă. Au dispărut căruțele brăilene, fabuloasele lor coșuri pictate. Au dispărut rotarii, șaretele, docarele domnești. Plutesc tot mai întunecat pe un drum care-mi colindă sufletul. Dumnezeule, și câte povești cu căruțe care și-au rupt roțile în viroagele drumului spre Brăila! Convoaiele ducând grâu la vânzare în Oborul Mare îngreuiau pământul cu cântecul dulce al roților. Iar când intrau pe drumul ceairului, șinele de fier își uneau vuietul lunecos cu adierea ovăzului sălbatic. Faraoanele cântă acum numai în amintire. Această stranie pierdere doare ca o moarte mirosind a scorțișoară. Trebuie să recitesc *Sunetele* căruței lui Nicolae Velea și să mă cutremur că lumea a trimis încă o poveste la păstrare în Noaptea de trandafiri a misterelor. Timpul bătrân se îmbogățește cu odoarele pe care ni le-a jefuit... Noi...

Moda vestitelor căruțe de Brăila, acoperind un veac câmpia română cu cântecului lemnului fiert în ape îndoite cu

miere și al faraoanelor gălgâind prin ierburi, legând depărtările cu sunet de oțeluri înalte, cu poleiuri de sticlă, cu doruri de nevindecat, cu taine nepotolite, trecuse. **Caii își trăiau neșansa de-a fi cai**, nicovalele rugineau, barosul intrase pe altă spirală a evoluției, nu se mai folosea la îndoit potcoave, ci la uciderea cailor. Huliți, căsăpiți, tocați, caii erau aruncați de mâncare peștilor. Uneori, după ce erau omorâți, atârnau înfipti în doi stâlpi, în mijlocul lacului – și ei, care mușcaseră din grinzile sălbăticiiei, sfâșiaseră cămașa ploilor, fecunzi în strălucire ca și curcubeul, rotunjiseră sămânța nebuniei, argintaseră zăbalele cu sângele alb al nesupunerii, despicaseră furtuna, ca s-o îngroape în oul genunchilor și s-o risipească apoi de-a latul zărilor, înnobilând pământul cu șuvoaie de tunet necunoscut în ceruri, succedau în moarte nu ca imagini ale cavalcadei frânte brutal la un pas de marginea legii dezrobirii, ci sleiți în destin, lihniți de prea multe prăbușiri, icoane sterpe ale răbdării, din care crapi uriași, zvâcnind leneș în apa ca o zloată puturoasă, îmbucau lacom șomoioage de carne, laolaltă cu păsările de pradă, care se îndopau și ele, scobind cu ghearele în crupele falnice, lovind cu pliscul și bând ochii plini de vânturi liliachii, de drumuri, de roua ierburilor zbicită sub un nechezat, adică proporții conjugate numai cu nemărginirea.

În caietul neuitării, care e copilăria, citesc aceste însemnări tulburătoare!

Felix Olmazu își dăruise doi ani din viața lui neîmblânzită presei locale, lustruindu-se ca simbol și ca expresie locală a mâniei colective împotriva celor care exilau țăranul în ideea că epoca tractorului trebuie să repudieze calul și să-l distrugă. Ca dovadă a fermității sale, umbla prin sate într-o șaretă purtată de-un cal bălțat pe care-l păștea pe șanțuri, fiindcă președinții sfaturilor populare refuzau să-i dea nutreț pentru cal celui care, atât de crâncen, le freca ridichea inutil în foiletoane numărând fix treizeci de rânduri dactilografiate. Amurgul calului – „regele

câmpiei disprețuit!”, triumful fierului înmulțind sângele grâului, dar anulând făgăduința plutirii limpezi în dimineți de vară, a orgoliului de-a-ți înmuia mâna, zburând, în vâltorile orizontului, îi hrăniseră insomniile.

*Și caii se împușcă, nu-i așa? Se omorau caii și se ardeau căruțele de Brăila, căruțele de Buzău. Împrejurul rugului se striga: jos trecutul întunecat, azi avem tractoare, caii și-au mâncat ovăzul. Și nu se ucidea numai o entitate a câmpiei, ci simbolul expansiunii firii, al distanței dintre o noapte hăituită și toate nopțile fermecate; se ucidea nebunia și seducția unei patimi care-l devorase pe el, Iliăș Văratecu, toată viața: o patimă tragică, plină de pieire, de vuiet, de capcane, dar și de-o nesfârșită trecere prin esența iubirii, prin revoltă. Să zbori în galop prin paloarea câmpiei, s-auzi cinteziul, boabele de cătină să-ți bată genunchii iar ciorchinii de coacăze sălbatică genunchii calului, vântul să-ți împingă pe ceafă pălăria cu boruri late și calde, sufletul să-ți fie aburul voluptății și să nu-i pese că va ajunge nor liliachiu – nu mai e, a fost și nu mai e, ce atâtea gogomăanii! – și calul să rupă o gură de iarbă și să spună cu emfază: *Tatăl nostru, al Cailor de furat, sfințească-se numele Vijeliei, al Fulgerului, al luncilor înecate și al Râpelor din mal înalt, dă-ne nouă chip ușor de strecurat pe sub ochii întunecați ai Legii către bălțile Brăilei, dă-ne drum lung, zăbală dulce, călăreț subțire, zare bogată, fân limpede, apă de izvor proaspăt izvorât, ameteți din soare, iepe cu burta largă, mânji roibi, nopți pe care să le alergăm, zile de mai, piept înfrigorat, copită rotundă, chișiță cu focuri iuți, pogoane întregi de iarbă; și dă-ne, dacă ni se lenevește pasul, miros de lup, mărire Tie!**

Iar acum nimeni nu mai ședea la îndoială dacă se cuvine să omori un cal, îl omora pur și simplu; cu arma, cu parul, cu dalta, cu hârlețul. Aici, în câmpia Brăilei, unde caii au nume mai apropiate de Dumnezeu decât toți oamenii – Salvinia, Trandafir,

Dinga, Surâs, Oranița, Titiana -, omul se schimbase într-un pui de lele și de lup și arunca funia morții în loc de căpăstru și scuipa pe ceea ce-i fusese prieten și altar, despărțind iarba de cărare, țara grâului, desăvârșit de calmă, imensă în tăceri, de misterul în veci repetabil în grandoare al secerișului, fazele lunii de pânțelecele pământului; se pogorâse urâtul pe apele Brăilei.

Ajuns la Buzău, văzu în marginea Târgului Drăgaiciei o țigancă în rochie roșie, suită pe-o masă și scuturând o tamburină cu clopoței; cumpăra cai, două halbe de bere, calul și toți caii erau numai piele și os, un țăran chiar își atârnamea ceaul de șoldul unui șarg prăpădit. O tristețe imaterială-i inundă sângele: țigancă în rochie roșie cumpăra cai ca să-i jupoaie. Dar caii trebuie să moară eroic! De-o moarte lucioasă ca fildeșul. Fiindcă un armăsar moldovenesc, Byerley Turk, șade la originea calului englezesc de curse. Măcar pentru asta!

- Veți veni la rând și voi! striga țăranca spre doi țărani bătrâni - și-și spălase părul cu frunză de nuc, brațările de alamă-i zornăiau la mâini, îngânându-se cu tamburina. Sunteți bătrâni și proști, stați la rând! Chelner, șapte halbe pentru ăștia șapte mușterii din față.

- Suntem șapte oameni mari și doi copii, să fie șapte halbe și doi țapi.

- Dă-le șapte halbe și doi iezi, făcu țigancă batjocoritor, avârlindu-și pe umeri, c-o smucitură a pieptului, șiragul de mărgele – o ploaie de culori ropoti scurt –; râse, dând la iveală o potcoavă de dinți albi, mărunți, frumoși și izbi cu amândouă picioarele înfundate în cizmulițe verzi botul unui cal care sentinse s-apuice cu buzele căzute o felie de pâine de pe masă. Era un cal care nici în închipuire nu se mai afla pascănd iarbă pe muchea unui gorgan; trăia în el numai umilința ideii de cal și nici o scăpărare de galop sau de abatere de la drumul ce trebuie mestecat în copite cu osânda nesfârșirii.

Ioan Munteanu

- De ce paștele mă-tii de putoare dai cu cizmele în botul calului!? o-njură el pe țigancă. Haită spurcată!

Și era murdar, funest și inexplicabil de calm. Și fusese prevenit că peste tot, acum, caii se împușcă. Sau nu, nu fusese prevenit, ci i se anunțase sentința: condamnat la încheierea socotelilor.

Țiganca, sugând între buzele groase un melc pescuit dintr-o oală cu mujdei de usturoi, își umflă burta și răspunde la înjurături, bătându-se cu palme peste sex, și schițând apoi, la îmbucătura coapselor, un salut deșuheat. Țăranii răsără, chelnerul izbi un bloc de gheață pe marginea unei căzi cu sticle de suc, un bătrân râgâi zgomotos: heringii și berea. Venin și fiere inundă orizontul laconic al lui Iliăș Văratecu. Se înalță și-o cârpi cu dosul palmei pe țigancă.

- Porți cuțitul ucigașului, nemernico! Jupoi caii și pe urmă-i arunci în râul Buzău, ca hoiturile lor să spintece nemilos și burta apelor. Mâine, râul Buzău va curge îndărăt. Și nu va curge așa numai Buzăul, ci și Siretul. Ucigașilor, caii tuturor râurilor se vor năpusti spre fundul pământului, apoi, fără ei, va veni o iarnă cumplită, vă vor îngheța copiii, veți găsi, dimineața, în leagăn, păpuși de gheață.

Apucă masa și-o zvârli în mulțime, cu țigancă cu tot. Oala cu melci în mujdei de usturoi se sparse lângă genunchii ei. Ocăra și plângea țiganca... Iliăș sta drept și tremura. Miros de tei, Iliăș se scutură, și o țandără de fulger îi pătrunse umărul stâng. Un țigan, ibovnicul tamburinei, în cămașă galbenă, frecat pe trup cu floare de tei, îl izbise cu cuțitul. El nu gemu, nu suspină – „Doar sângele nostru trebuie să se amestece cu al cailor.” Vârî dreapta în buzunar, acolo, o vârî în mănua de fier cu care hoții de cai fac să sune zincul tejghelelor din hanurile unde-au fost vânduți și-o repezi, din întoarcere, în mutra cuțitarului. Sângele ăluia, țâșnind, răspândea miros de cafea. „A trăit bine, are de ce să-i pară rău că se duce”. Apoi, fără să scoată mănua, fără

să-și strângă rana, fără să vrea să știe dacă țiganul mai trăiește, intră în biserica Gârlași, al cărei patron e Sfântul Hristofor cu cap de câine. Și toți caii, cei cumpărați pe-o halbă de bere de către țigancă și cei doborâți cu pușca, parul, hârlețul, dalta, roibi, murgi, albi, dar mai ales negri, intrară în biserică odată cu el. Mergeau sprijinindu-se doar pe picioarele de dinapoi (calul trebuie să fie și om), cu burțile sfârtecate, capul de câine al Sfântului Hristofor le înfuleca mațele, curgea duhoare de ierburi schimbându-se-n baligă, și sângele tuturor se aduna-n ceaunul șargului, și era vânăt, aburind de-o tristețe atotcuprinzătoare, imaterială, se-nchegau din durere neamuri de câini, chelălăind, se aruncau în ceaun, lingeau, încăierându-se, lătrau, se înecau cu sânge, în timp ce Dumnezeu, de scârbă, de lehamite – milă nu-i fusese niciodată – se schimba și el în cal, iar biserica începu să necheze, din câmpie s-auzeau scâpărând de cântec nostalgic faroancele căruțelor de Brăila și de Buzău, hoții, plini de-o bucurie supărată și tremurând de nerăbdare, pândeau căderea nopții. Pe urmă, biserica Gârlași împrumută chipul bisericii de la Ierusalim pe pereții căreia rugăciunea *Tatăl nostru* e scrisă în toate limbile creștinătății și toți caii uciși scriseră cu mânușa de fier purtată de Iliăș Văratecu: *Tatăl nostru al Cailor de furat și al tuturor cailor ultragiați, sfințească-se numele Vijeliei...* (Scaunul singurătății, 1987)

La Lacu Sărat, de câte ori m-am dus să văd lebăda neagră, am văzut și-un cal bătrân care, fix la orele opt dimineața, intra în apă până la genunchi și ședea acolo până la prânz. Era bătrân, cu oasele bolnave și venea să se vindece. Îl bâzâia musca, mișca greu din ciotul cozii, dar nu ieșea din apă. Ar urma să cred că și pescărușii ăia sunt bolnavi, însă altceva se întâmpla cu ei: acolo, pe lac, mă gândesc, ei fac de gardă, cu schimbul, în jurul lebedelor. Năuci de beție, sau de iubire. Cazacii albi ai țarului rus. Le-aș tăia capul cu sabia. Sunt în misiune secretă, neîndoielnic.

- Trap, măi copii murgi... Întinde pasul, Lucrețiule, păstrează cadența, Tătar. Măi, ce pereche parșivă v-ați nimerit!

Răsturnat în leagăn, Mișu Cerchez își muștra caii cu prefăcută mânie. Pornise cu căruța cea nouă, avându-l în stânga pe fecior-su Călin, să cerceteze dacă ploaia, adusă de Maica Precista după o lungă secetă, căzuse și pe pogoanele din malul bălții Dobrișanului și cât de adânc pătrunsese-n pământ. Ținuți la conovăț două zile și două nopți, Lucrețiu și Tătar aveau chef de joacă, se mușcau din mers, se avântau brusc în galop, smuceau să lepede zăbalele, dădeau să se ridice în două picioare. Armăsarii cu coamele împletite, vârați în hamuri de piele cu ținte și plăci de alamă, căruța dezvelind, pe amândouă scoarțele, trandafiri roșii și capete de îngeri bucălați, biciul cu codiriștea dintr-o vână de bou și șfichiurile isprăvite în boabe de plumb posac erau fala și mândria lui Mișu Cerchez. Străbătând ulița noroioasă, ținea capul sus, ca o barză deasupra mlaștinii. [...]

Peste tot mirosea a pelin și a grâne pârguite. În răscrucile satului, țăranii purtând cizme de cauciuc și cămăși aspre discutau despre bucate, muieri, vite. În jurul soarelui zburau porumbei lacomi de rostogoliri vesele, în livezi se mișcau ușor huruitoarele de alungat păsările cerului, prin șanțurile pline ochi cu apă copiii puneau corăbioare de hârtie având drept catarg un băț de chibrit, o fetiță căra un coș cu vișine, urmată de-o alta, cu părul împletit într-o coadă bălaie, ce purta în mâna depărtată de corp câteva scrumbii învelite într-o foaie de ziar și se strâmba de mirosul lor pătruns de sare și de amintirea mării. Bătrâne în rochii negre, cu lumânări și flori de grădină, se îndreptau spre biserică, chemate de clopotul sunând dogit, trist, melancolic, duios. În ceata adunată pe maidanul la poalele căruia bubuia, supus la probe, motorul preseii de ulei, se discuta despre cai și prețul lor în oborul Brăilei; în pâlcul din fața primăriei, unde un trompet de pe vremuri al regimentului 8 Călărași azvârlea în aer, când și când, chinuindu-și gâtlejul, semnalul de deschidere

a parăzii, se vorbea despre un om din Vadul Prințului, care se suise pe magazia lovită de trăsnet, se lungise cu fața spre cer și murise din senin. [...]

- Sănătate, fraților. Ce aur curat ne-a dăruit Dumnezeu drăguțul! Acum, să facă rost de șlepuri burtoase negustorii Brăilei, că grâu o să le dăm noi cât nu-nghite o lume. Dar al naibii să fiu dacă eu vând un bob până la prima zăpadă. [...]

- Aș mai zăbovi cu voi, zise Cerchez, însă mă arde la lingurică să văd: râde sau nu râde și porumbul meu? Descoperi un flăcău tomnatic, cu o găleată plină cu porcușori pescuți în Călmățui. Nu-i storcoși, Pavele, aburește-i cu sare și aruncă-i întregi pe-o tablă încinsă. Bei o ladă de bere după ce-i ronțai. [...]

- Ce cai, tu-i lacrima mamei lor! făcu Pavel, admirativ. Parcă-s născuți în viscol și din goană. Fug de zici că n-au splină. Frumoși, puternici și blânzi ca leul cu care se juca Iisus Christos și Sfântul Ion când erau copii. Da, urmă el cu invidie reținută, e căptușit cu noroc Mișu Cerchez, ca porcul de slănină. [...]

Între timp, Mișu Cerchez ieșise în stepă și oprise pe un dâmb, să înnoade cozile armăsarilor și să-și desfete simțurile cu mirosul ucigaș al stepei iubindu-se pe sine până la pierderea minților. O bucurie plutitoare, ca otava sub vânt, una depărtările într-o totală devoțiune pentru lumina iute, dulce și curată de după ploaie. Iarba zveltă, arătând spic crud, păduceii cu crenguțele atârând de perle fluide, grânele, năpădite pe răzoare, de negară liliachie și grijorele albastre, scăpărau tulburător de vii și se clătinau imperceptibil, colindate sau scuturate mărunț de umbletul fricos și neauzit al puilor de prepeliță. Aerul proaspăt, ager, înfiorat de vibrațiile unui cântec nerostit și totuși prezent ca o vrajă în pulsațiile stepei, pe care, mai mult ca sigur, jivinele ascunse-n desișuri îl sorbeau cu nesaț pe nări și-l îndesau cu labelle în gură, spre a-și primeni plămâni rarefiți de o lungă uscăciune, îi crea lui Mișu Cerchez senzația,

Ioan Munteanu

foarte plăcută, că, iată, el și copilul lui sunt de-o seamă și de-o idee cu grâul, cu iarba și cu caii – „Noi creștem împreună, aici, și suntem neamuri de nedezlegat”. Apoi îi trăsni prin cap că el este o limbă de pendul pe inima stepei și chiar își clătină trupul o dată spre stânga, o dată spre dreapta și se miră că nu înregistrează, rupându-i carnea ca un spin, declicul secundelor. Limpezindu-se, dădu cu ochii de doi bătrâni, apăruiți nu se știe de unde și care înălțau deasupra capetelor câte-o icoană, silindu-se să arate Maicii Precista și Fiului Său cea dintâi tulpină de floarea-soarelui înflorită la început de iunie.

- Căline, îi spuse băiatului, asta-i întâmplarea cea mai la locul ei de pe fața zilei de azi. Dumnezeu se privește-n floare ca-n oglindă și floarea se răspândește-n Dumnezeu. Avea dreptate tata când zicea că după fiecare ploaie de vară provine că te ia cu amețeală de-atâta bucurie. [...]

Străbăteau, acum, o zonă în care mirosea deznădăduit a drăgaică și subtil amar a rozmarin și busuioc sălbatic. Dacă stepa ar fi avut grai, ar fi rostit: „priviți și cruciți-vă, oameni buni, toate gângăniile beau alint și se fandosec, afurisite, de-ți vine să le pui foc sub coadă, iar iepurii gonesc prin pogoanele de lucernă ca bolnavi de urticarie; un pahar cu bucuria vieții pentru fiecare ființă.” [...]

Se apropiau de balta Dobrișanului, pe un drumeag cu făgașele adânci pline de apă, mărginit de lăstari de plop răsuciți de vântul negru care adusese ploaia și o furtună cu trăsnete teribile. Păsări cu țipăt sticlos, cârstei, dar și nagâți și bătlani, se căutau prin cer; deasupra malului bălții plana un hultan. Armăsarii, încălziți de goană, sforăiau îndesat, întunecimea porumbului verde și viguros, doldora de sucuri violente, le excita simțurile, făcându-i aproape de nestrunit...

- O să vă jugănesc, crivățul și tirania mamei voastre de derbedei! îi amenința Mișu Cerchez. Apoi, cu voință lipsită de agresivitate: la toamnă, nu acum; la toamnă, când cade bruma.

Amânarea era făcută cu socoteală, un geambaș din Brăila îi vorbise, cu o săptămână în urmă, despre niște iepe trecute Dunărea din Bulgaria ca să fie însămânțate de armăsari viteji. „Am bătut palma, trebuie să mă țin de cuvânt, iar ei, dacă vor mânji frumoși, să numere banii pe șina căruții.” [...]

Mișu Cerchez înhăță de sub leagăn un țaruș lustruit, îl înfipse în pământ, între două rânduri de porumb, apăsând vârtos cu brațele și cu pieptul. Smulgându-l, măsură cu palma cât de adânc pătrunsese ploaia.

- Patru șchioape, anunță, fericit. Răzbim la belșug, Căline.

Spălă țarușul într-un smoc de mierea ursului și o luă spre malul bălții, plutind în extaz calm. [...]

Băiatul îl descoperi pe taică-su mergând prin lanul auriu și se simți și el pătruns de pacea lăuntrică a grâului, care, la sfârșit de iulie, se transferă pâinii. (*Din senin, din iarbă verde*)

Ieri, la Brăila, cineva m-a oprit și mi-a spus: „Ai auzit, au apărut iarăși hoții de cai, aznoapte au scos patru perechi din satele de pe Buzău.” „I-au prins?” am întreat. „Nu.” Dintr-o dată m-am simțit gol de orice dușmănie și îmbătat de speranțe. Prin urmare caii noștri merită din nou să fie furați. În vasta câmpie a Brăilei, în liniștea ei aglomerată de vârtejuri de praf, de sticliri de nebunie, de gorgane plutind pe mări de pelin și de cele mai tulburi și mai dulci roade, stropită cu untdelemnul cocorilor – acolo unde un zeu blând linge roua de pe frunzele de vișin, fiindcă și-a clădit viața pe un butuc de trandafir, în fața unei case cu zorele albastre – calul a fost prezent în toate războaiele pâinii și-n toate războaiele idilice.

Caii erau deznădejdea și ieșirea din minți. Veneau acasă bărbații, tandri și duri, luau o lingură de rachiu, o lingură de borș, o coadă de pește, și numai ce trăsneau una (măruntaiele

arse? creierii fierbând? nebunia?): Ce cai am văzut astăzi pe drum! Mă ia cu sulită prin inimă!

Caii lui Bocioacă din Ibrianu. Mici, roibi, lucioși, mărunțeau drumul cu desfaceri din imnul rachiului: fură-mă, fură-mă... Bocioacă bătrânul – avea patru nuci uriași – îi învăța, săptămâni, luni de-a rândul, să alerge, înhămați la docar, numai cu capetele întoarse (fiecare în altă parte) spre veninul speranței și disperarea celor din jur... Să nu vă mire: sunt copilul care i-a furat ghidranii. Tata și fratele mamei, nea Costică Miroslov, m-au întrebat – era noapte: „Mă, te-a văzut cineva?”. „Nu știu.” „În curtea asta nu se umblă cu bănuiele, du-i înapoi, dar păcat de Dumnezeu, putea să aibă picioare mai scurte ăl de te-a văzut!”

Pe urmă, caii lui Alexandrini din Băile. Țsta înnebunea toată lumea, chiar și pe oamenii cinstiți. Cai negri, hamuri galbene, căruță dobrogeană (va să zică, mă, Alexandrini, Brăila nu există pentru tine!); îl apuca damblaua să gonească printre două bălți, având alături, pe leagăn, pe nevastă-sa (nu mi-o mai amintesc bine) și pe cele două fete (amețitoare, nu mai știu pe unde vor fi fiind și ce-or fi ajuns), și să râdă, urcat pe vreo scară de sticlă intangibilă, de miriștea hoților. I-a ieșit pe dos. Tot ceea ce-a agonisit i-au vândut hoții pe-un butoi de vin teafăr. Le-am turnat în pahare, în seara cu pricina. Eram mic și-mi plăcea s-ascult ce zic hoții și ce mai pun la cale.

Iarnă, pâclă, vifore. Ulița întortocheată înspre casa părinților și a bunicilor – aproape 300 m! popi mâncați de lupi. Mai în fiecare zi se zvonea că în satul Nămolosa (fascinația Moldovei), lupii au mâncat un popă. Auzeam oasele ortodoxe trosnind, vedeam lupii bând roua sângelui creștin. Mă uitam în tufele de dracilă (zisă și răchită), se căscau acolo guri blestemate, venea seara și îngenuncheam la icoane. „Pentru cine te rogi cu atâta osârdie, îngerășule?” mă întreba bunica Tasica. Îi făceam semn vag să aștepte și mă rugam mai departe lui Dumnezeu ca să-l mănânce lupii pe popa Danciu. Îmi dărmase palmele

c-o jordine de salcâm, fiindcă, nu știu de ce, nu-mi intra în cap, pe de-a-ntregul, Crezul – poem admirabil, de altfel. Adică, de ce, Doamne, îmi sărea mie țandăra, numai pe niște popi necunoscuți să-i hăpăie lupul și p-ăsta al nostru, nu!? „Îmi pare bine de tine, mă lauda mamaia, că ești credincios, hai să-ți dau ceva bun.” leșeam afară, prin zăpadă (de cele mai multe ori desculț), intram în hambar și bunica-mi zicea: caută-n grâu. Nu exista nimic mai demn de păstrat în lumina sângelui decât un copil (netrebnic) scufundându-se în mii de kilograme de grâu – soare, biruință, iulie, gârlă, bălți, pâine proaspătă, ochi imenși, curați și mincinoși – și căutând gutui. Mireasmă fără de sfârșit și numai înapoi. „Mănâncă, o aud din vraja timpului pe bunica, să crești năzdrăvan și (aici bunica o scrânteia, amestecând religia cu patima neamului nostru) să furi cei mai frumoși cai din cuprinsul Brăilei. Ehe, ce aur bogat, caii!” A murit în jurul vârstei de 90 de ani și-n nici o clipă din viața ei nu i-a trecut prin cap că a fura cai e un act compromițător măcar în ochii păgubașului. Calu-i cal, îl încaleci și pe-aici ți-i drumu ! Te prinde, vai de pielea cui te-a născut, dar și când ai noroc, halal de cârciumile Brăilei!

A-ți sta caii înseamnă a muri puțin. Auzeam, când eram copil: lui cutare i-au stat caii pe drumul Brăilei, două zile i-a ținut la păscut, pe Ceair și a pierdut Oborul (ziua de târg), n-a mai luat preț nici pe grâu, nici pe pepeni...

Omul din Câmpia Brăilei iubește fără măsură calul. Cred că problema se pune și invers. Fiecare gorgan din Bărăganul brăilean e un bot de cal venit de pe pământul asiatic să ne bea izvoarele. Cine a auzit faraoancele în Bărăgan nu le uită. Țin minte, stam lungit pe paie, în coșu căruții, și faraoancele băteau ca un cântec din altă lume iar copitele cailor țcăneau sec în praful drumului. „Ding-dong, ding-dong”. Se așternură în trapul cailor, pe drumul Brăilei, ca să fie în orașul de pe Dunăre în dimineața Sărbătorii Privighetorilor de apă. Mistuiau drumul

împrejmuiți de sămânța tăcerii, călărind pe cai albi, lunecând prin ceairul de iarbă ondulat de-o pală de vânt, care ne vopsise cu blegeală; în fruntea convoiului un ghidran roib respira sufletul pelinului amar și-al frunzei umede de plop, tinctura sălciilor fragede, aburul de izmă bună, de tătănese, de mierea ursului, de lemn câinesc și de răchită albă. Caii adulmecau nesățioși miremele verii. Caii, amețiți de mirosul nemaipomenit de pământ răvășit de ploaie, nechezară și se aruncară unu spre altu să se rupă cu gura...

În noaptea aia, povestea Contele de Roma, el și șapte preoți militari dormeau într-un umbrar, lângă schit, cu capetele pe niște șei noi și s-au trezit din somn, pătruși de-o vijelie iscată în fundul pământului. Goneau prin dedesubtul pământului, mânați de Constantin Pierdutu Întâiul, vestitul hoț de la gura lalomiței, caii uciși în comunism pe motiv că nu se mai potrivesc neamului românesc. Țara suise pe tractor și-și ucidea caii, iar acum Constantin Pierdutu Întâiul dădea o raită prin viforul lutului, omagiind unirea Negarei Cetină cu Olandezul zburător și adunările hoților la crucea din buza satului Câșlogeni, de lângă Călărași. Cruce făcătoare de minuni. În prima noapte de toamnă, hoții de cai din lalomița, Brăila și Dobrogea merg să se închine și să ceară iertare lui Isus Christos închipuit cu dalta între brațele crucii de piatră; crucea a răsărit, nu se știe cum, din pământ. Îngenunchează și se roagă doar în faptul serii. Se roagă, scutură căpestre de piele și de sfoară, lepădându-se de păcate. Apoi, cei mai împovărați de patima hoției dau ocol crucii, cu șaua în spinare, până li se-nmoaie oasele. Către miezul nopții se depărtează, călărind cai scumpi, și se opresc în drumuri subțiri, pentru ospăț...

Legende, oracole, credințe străvechi...

Din piemontul Râmnicului începe necuprinderea Bărganului, câmpie care curge spre Dunărea Brăilei, în ondulații de grâne aurii; e locul prielnic de transfuzii cu legende, oracole, credințe străvechi.

În preajma sărbătorilor, când întreaga Brăilă capătă pulsație dogoritoare, cete de copii vin să-ți ureze, purtând în brațe miei albi, care sunt semnul norocului. Binecunoscutul miros al pâinii la cuptor, al plăcintelor cu varză și dovleac, curg în stradă prin ușa larg deschisă urătorilor, amestecându-se cu viscolul de-afară. Știați că în gustul pâinii de acasă stau scrise toate întâmplările pământului, iar pământul de acasă e ca o poveste cu mulți bărbați îndrăgostiți de aceeași femeie. La casele brăilenilor, de Sărbători ești cinstit cu-o ciorbă de morun, făcută dintr-o căpățână atârând zece kilograme! [...]Clopoței - clinc, clinc – glasuri de copii, înfrunzind arborele vieții, o sanie albastră începe să urce osia vertical spre luminile din brazi înmiresmându-ne odăile. Afară, la geam, colindătorii cântă despre bobul adormit sub zăpezi. Aud mereu glasul bătrânilor: „Ia bobul de grâu și te uită atent, bobul de grâu are chipul lui Isus Christos.”

În copilăria mea – numai a mea? - am trăit câțiva ani la bunici, într-un sat de câmpie, lângă râul Buzăului, unde în noaptea revelionului se petreceau tot felul de întâmplări,

Ioan Munteanu

căzute, unele, parcă din ramuri aduse de la Ierusalim, altele, parcă, din blesteme grele.

Mai întâi, bunica pune din timp grâu să răsară în străchini, după credință: grâul luminează orice început de lume.

Fetele puneau să înflorească în ulcele și cofițe nalbe și mușcate roșii.

La prințul Șuțu, cu palat în malul Buzăului, se planta liliac alb, care-și spârgea ciorchinii când veneau colindătorii să tragă brazdă cu plugurile în zăpadă și o sută de lăutari țigani pârguiau ospățul cu cântece.

La ceasul când un an ia locul altuia, fetele nemăritate băteau în icoane cu orz descântat și apoi dezbrăcate își îngropau, în ascuns de oricine, chipul în apele oglinzilor, așteptând să li se arate ursitul.

Tot în culmea aceluia ceas, bunica tăia în două șase cepe de apă și așternea cele douășpe jumătăți, cu fața în sus, într-un căuș plin cu sare. Ele simbolizau cele douășpe luni ale anului, zodiile ploilor. De se umpleau cu apă lunile de vară, petrecerea cu finii și rudele ținea lanț o săptămână.

Vecinul nostru, care mi-a fost naș și m-a pricopsit cu o droaie de nume, creștea în lăzi cu pământ pătrunjel și violete – pătrunjel pentru ciorbă, violete ca să le împartă în noaptea de revelion jucătorilor de cărți.

În primăverile secetoase, se sărbătorește Caloianul: pe o scândură de lemn, din lut, se fac două figurine Caloianul și Caloița, ce-s ornate cu coji de ouă vopsite, păstrate de la Paști, cu flori și lumânări. În alai se merge la Dunăre unde aruncă ofrandele și florile. Tot ritualul e însoțit de cântecul „Caloianul și Dansul Paparudelor”, care e o invocație a ploii pe vreme de secetă. Tinere țigănci, acoperite doar cu panglici roșii, având coronițe de bozii pe cap și salbe la gât, joacă dansul pe la casele țăranilor, iar gospodinele le udă cu găleți de apă, uneori cu căni

de lapte: „Paparudă, /Vino de ne udă,/ Ca să-nceapă ploaie,/ Să curgă șiroaie...”

O scrisoare a unui sublocotenent o țin minte pe din afară.

„Mamă, cică mi-e dor de tine și n-am să te mai văd. Afară bate vânt de primăvară, frige, și eu plâng fără lacrimi, simt c-am să mor. Salută-l pe domnu Nelu, spune-i că l-am pomenit pe drumul morții. El ne făcea măști sub care ne ascundeam și petreceam de la Anul Nou până la Bobotează. Ți-aduci aminte ce frică mi-a fost când mi-am pus prima oară mască și m-am uitat în oglindă? Nu-mi venea să cred că eu eram arătarea aia slută. Am tras să smulg barba de câlți și de zdrențe și degetele mi s-au murdărit de smoală. Măștile pentru priveghi pe care le făcea domnu Nelu erau cele mai hâde. Când a murit tanti Petrica și am mers, noaptea, s-o veghem, pe noi, copiii, ne-ați pus să schimbăm măștile între noi. „Trebuie să fiți urâți, să nu prindă moartea dragoste de voi.” N-am știut că vorbești cu dreptate, mamă, eu mi-am scos masca pe ascuns, moartea mi-a văzut fața și m-a ales. Și acum nu pot s-o mai mint. Mi-am uitat masca atârnată într-un cui în odaia unde păstrezi leagănul și toate jucăriile mele.”

Îl chema Pruteanu și l-a tăiat în două o mitralieră.

- Nenorocire, domnule Marius Ionescu, se văicări Turla, frângându-și palmele. O bătrână din Brăila a venit, cu o nepoțică de patru ani, să-i poarte pomenile soru-si. A fiert grâul, l-a potrivit pe ovalele de faianță, a făcut deasupra cruci de zahăr pudră, gătite cu bomboane, și la urmă a stropit cu esență de rom. În biserică, după cetire, părintele a gustat de două-trei ori cu lingurița și s-a întors în altar, icnind. Alea treișpe babe și fetița de patru ani au crezut că părintele icnise, fiindc-a înghițit cu lăcomie, așa că și-au rotunjit câte-o porție barosană,

au mâncat-o, dar nici n-au apucat să zică Dumnezeu s-o ierte pe roaba lui Mălăcioaia că și căzuseră moarte. Vezi dumneatale, în sticluța de rom fusese verde de Paris. Părintele a scăpat, pentru că, simțind el arsuri și cuțite-n burtă, a rupt-o la fugă acasă unde a băut o vadră de lapte.

Obiceiul bății cu pește. În *Cartea de aur a Brăilei* (teribilele povești trăite și spuse de ea însăși pentru a ei desfătare) stă notat textual: „...când stoluri de scrumbii suie din Marea cea Neagră în Dunăre de se-ngrașă subțioara apelor cu umblet de argint forfotitor, la cherhanale au loc fericite petreceri”. Manuscrisul s-a pierdut sau furat (înclinăm spre a doua variantă), însă cei ce l-au avut sub ochi, din ce în ce mai rari, declară că, la pagina 113, ultimele patru rânduri, se spune că obiceiul bății cu pește, care-i „o joacă talmăcită cu multă voie bună și multă băutură de pescarii tineri”, a fost întronat în Deltă de marele scriitor rus Korolenko, venit, cu un artel de prieteni, să studieze viața lipovenilor. (L-a însoțit pe întreg timpul șederii un june scriitor din Tulcea, Nicolae Dunăreanu). Dar, la pagina 115, primele opt rânduri indică alt izvor: „bătaia cu pește își are obârșia în chefurile pe care le încingeau la vânzările de primăvară stăpânii cherhanalelor cu negustorii din stepa Dobrogei, câmpia Bărăganului și munților alăturați Moldovei”. Obiceiul s-a păstrat inalterabil până prin 1950, când, acuzat că „deapănă misticism”, lipovenii fiind cunoscuți drept „păstrători de crâmpeie de Christos”, a fost interzis, dar nu și stârpit. Cetele pescarilor raportau că s-au veselit de ntâi Mai, ziua internațională a oamenilor muncii, dar în fond sărbătoreau belșugul Mării suind în Dunăre. În România, sărbătorile împrumutate de la învingători (7 noiembrie, de la sovietici, Halloween-ul, de la americani) sunt prilejuri de ascuțită, aproape sălbatică destrăbălare. Doar atât. Pentru că stăpânirile străine alternează, la porțile Orientului, nimic nu

e sigur și bătut în cuie pe veci, precumpănitoare rămâne și va dura cât pământul patima acestui neam latin pentru zilele de Crăciun și Paști, pentru vinul mocnind vrăjmașie, pentru muieri, chiolhanuri îngâmfate, triumfuri indolente, bucurii paceaure, supuneri viclene, răzbunări sângeroase, dragoste furată, lipici, sminteală și moarte precipitându-se în etamina brodată cu ac otrăvit. Cine n-o cunoaște profund și se îngână cu ideea, inexplicabilă, că țara asta se dă tuturor lighioanelor pofticioase, se poate trezi oricând cu gâtul stând în șnur sau cu beregata tăiată. E drept, se tăvăleşte în pat sau prin șanțuri cu învingătorii de etapă, dar în clipa demenței supreme le înfinge pumnalul în inimă. Să-nchege aici, împotriva ei, o fericire aproximativă, e ca și cum ai discuta cu profilul Dunării în zilele marilor revărsări (*Amantul Marii Doamne Dracula*, 2001)

Mă țineam strâns de Doru, înaintam tare anevoie și de la un timp, datorită pesemne bolii care începuse să pună stăpânire pe mine, mi se păru că-n jurul lui s-au încins în horă ielele. Cununi și ghirlânzi le luminau fruntea și ele, vedenii albe, se roteau printre movile, strigând și zburdând. Toate erau subțiri și frumoase și pe buzele lor nu era decât un nume: al lui Doru. Fetele înecate îl chemau la ele, căci de-aceea ies doar în lume, ca să-și caute iubiții. Cozile le atârnavu pe spate despletite și plesneau în vânt.

- Vino cu noi, strigau ielele, vino cu noi.
- Taci, i-am spus lui Doru, nu le răspunde.
- Cui să răspund?
- Ielelor, nu le vezi?
- Ești bolnavă, Lilica, s-a speriat el, te-ai îmbolnăvit.
- Taci...taci...!

Doru a tăcut și m-a luat pe după umeri ca să mă ferească de vânt. Atunci, ielele începură un cântec trist, sfâșietor de trist. Plângeau și cântau. Se pierdeau spre alte meleaguri, cântând

și spunând despre durerea lor de-a nu fi cunoscut niciodată dragostea. Când au pierit cu totul, am izbucnit în plâns. (*Cantonul părăsit*, 1964)

Noi doi, eu și cu Maud, priveam grâul. Aplecat de vânt, copt, grâul făcea ca noaptea să mi se pară galbenă. Bineînțeles, și luna juca un rol. Între ape, luna e isterică, uneori mi se face frică de ea. Maud părea că ațipise acolo, pe scaunul ei, eu îmi frecam blândele făcute de țânțari și țin minte că mă gândeam că ce-ar fi să am eu picioare de capră. Eram singur deci – și iată, deodată, Maud m-apucă de braț și-mi arată cu mâna în lanul de grâu. Și eu încep să număr tare, și Maud îmi bagă unghiile în carne să nu mai număr. Dar am continuat să număr în gând: trei, patru, cinci și iar trei. În total, opt, opt fete, și toate goale, ca și Maud azi dimineață. Leșiră din pădure și se fugăreau prin lanul de grâu. Maud, nemișcată, privea și mă ținea strâns de braț ca nu cumva să strig și să le sperii, să le alung. Opt, îți dai seama, și umblau mișcând ușor brațele, parcă se scaldau în grâu și chiar ziceai că înoată, pentru că, ajungând aproape de drum, se răsuciră arătând spinările, și porniră spre larg, ținând numai capetele afară din lan. Spicele înțepă și zgârie, în grâu sunt și unele tufe de pălămidă, ce bucurie puteau să aibă? S-au dus și s-au întors de două ori, să zicem că tot jocul ăsta învălmășit, și pentru mine de neînțeles, a durat un sfert de ceas, sau poate mai puțin, cred că mai puțin, iar la urmă s-au ridicat, au ieșit în cărare, ținându-se grămadă și au dispărut în pădure. „Hai la Dunăre”, mi-a zis Maud, și am ieșit cu ea pe mal. Luna, ca acum. Jos, spre gura vadului, corturile ăloră, negre, tăcute. Doi băieți au ieșit printre plopi și au trecut pe lângă noi parcă fără să ne vadă. Maud zice că pentru ei s-au scaldat fetele în grâu, dar eu susțin că așa ceva e cu neputință, la doi băieți ar fi trebuit să fie două fete, și ele erau opt.

- Dar tu ce crezi că a fost?

- Moartea cu opt trupuri galbene, îmi răspunse el.

L-am privit fix, nu glumea.

- Știi, continuă, a doua zi am vrut să discut cu Maud despre ceea ce văzusem, dar a refuzat, era și dobitocul ăla de ofițer acolo și n-ar fi înțeles nimic. Fapt e că pe la prânz în locul ăla a murit o bătrână care grebla spicele. S-a așezat între doi snopi să bea apă și au găsit-o cu furnici în gură. Grebla ei avea opt colți și ulciorul opt litri. Vezi legătura?

- E o prostie.

- Da, se poate, acceptă el, și deschise ușa smucit. (*Doi saci de poștă*)

În luna cea mai uscată a verii – arșiță, cer de untură, plictiseală, monotonie pe Câmpia Bărăganului.

- Nu plouă, îi zise lui George, au fugit toți norii. Dar câmpia tot o să rodească. Orz,grâu,porumb.

- N-a căzut o picătură de apă, de unde să se facă bucatele?

- Or să se facă, zise bătrâna. Înainte de-a se crăpa de ziuă, plec s-aduc caii grâului. Pe sub pogoanele unde trec caii grâului, spicul se umflă cât coada vulpii. Plec și vin cu ei pe sub pământ, și ei or să necheze sălbatec. Caii grâului, să știi, George, au trup de grâu, picioare de grâu, cap de grâu. Tu singur o să-i auzi. „**Di, caii grâului!**” o să strig eu, și o să fiu într-o căruță cu roți de floarea-soarelui, spițe din cotoțani de porumb, coșul – din viță – de - vie împletită, și faraoancele – patru creste de pepene. Să mă aștepți și o să vin. Tat-tu și mă-ta or să spună că am murit, dar numai tu o să știi unde m-am dus.

Erau treizeci și trei cei care urmau să se arunce să caute crucea – unul pentru fiecare an al lui Christos – și se înghesuie într-o baracă de scânduri folosită vara ca vestiar de către funcționarii portului. Pereții, zgâlțâiți de foalele viscolului, miroseau a mușceai, pe spătarele băncilor vedeai semnături

Ioan Munteanu

lăbărțate făcute cu săpun sau cu vârful briceagului. Un pietroi cât o buturugă, de felul celor întâlnite la băile de abur din mahalale, sprijinea o masă șubredă, cu picioarele descleiate, un sanitar, desemnat de spitalul comunal, împărțea halate, strigând răspicat numele *înotătorilor* înșirate pe o listă. Cei mai mulți se înscrieseră cu porecele – pe Neicu Jinga, care nu era cunoscut și participa pentru prima oară la asemenea competiție, Chiscăneanu, figura numărul unu din această adunătură, îl trecuse sub numele de Ghiță Baroncea, oase de in – și sanitarul lat în șolduri ca o femeie, citind, țuguia buzele de mirare. „Maică, doamne, ce de mai lepădături, golani sadea, tot să-i privești și să te minunezi!” părea să spună obrazul lui de spân, punctat în stânga nasului butucănos de două alunițe cât ghinda.

- Tichie de călți...

- Zent!...

- Stan Vrăjitoru zis Învierea săteanului... Milică Mezingher... Didi, cutie de flegmă... Îngerul...Domnul Țulea Fălcosu.

Țulea smuci halatul negru, cu miros de naftalină și de formol și îmbrăcându-l se strâmbă, aruncând scârbit spre sanitar:

- Echipament de morgă, lua-v-ar dracu!

Sanitarul se scuză, n-avea nici o vină, Țulea scuipă ascuțit printre dinți și se răsuci pe călcâie, ca un patinator încercat.

- A, tu ești, Țulea! zise Ion Mohreanu, de lângă ușă.

Se strecurase în baracă ajutat de Chiscăneanu.

- Cu mine vorbești, guriță? se încruntă Țulea.

- Sunt băiatu lu Neculai Mohreanu pe care l-au împușcat acum șapte ani în sat la Mircea-Vodă din pricina ta.

Țulea tresări. Dar numaidecât puse brațele în șolduri și rosti amenințător, crăcănând picioarele:

- Mai zi o dată, și-ți mut dinții la ceafă! Ce-i asta, sanitare, se-nfurie el, noi avem aici o treabă de făcut și intră peste noi

toți nepricopsiții, să ne toarne bazaconii. Avem măscărici, pe Chiscăneanu, p-ăstălalt i-al și dă-l cu botu-n zăpadă!

- Plec singur, spuse Ion, da să știi că sunt pe-aproape. N-o să te pierd din ochi.

Ieși. Sute de oameni, albi ca bătlanii de-atâta zăpadă câtă le arunca vântul în spinare, tremurau în jurul scenei pe care se cocoțase și slujea protopopul, ajutat de patru diaconi. Nu se înțelegea nimic din ce spune, pentru că vântul, trecând în rafale, îi spărgea vorbele și-i spuza gura cu bășici, iar cele opt companii de soldați, aliniat, cu arma la picior în buza Dunării, tropăiau de mama focului. Căpitanul cu comanda, în pelerină de foaie de cort, împărțise vreo sută de zile de corvoadă și se retrăsese în stânga scenei, ca să nu se observe că pierduse, călcând într-o scoabă rătăcită pe-acolo, dracu știe cum, tocul unei cizme.

Învinețite de ger ca scrumbiile, niște pușlamale, suite pe mormanul de sloiuri desprinse din fluviu – în gropanul pentru aruncarea crucii valurile se clătinau înspumate – pretextând un guturai, nechezau și mihohăiau, iar cei din jur le urau, strigând din răspuțeri:

- Hai noroc și sănătate!
- Mocofani din Brăilița! îi înjură prefectul, aplecându-se spre soție.
- Ce-ai spus? întrebă doamna.
- Nimic. Ies ăia, uite-i!

Din baraca așezată în vale, la vreo douăzeci de pași de unde se isprăvea șirul soldaților, apărură pe mal înotătorii. Halatele negre fluturau pe ei ca steagurile de înmormântare. Mulțimea se precipită în față, comisarii de ordine făcură lanț viu în calea ei, ținându-se de mâini, iar căpitanul o zbughi pe linia companiilor. Strigătele se învălmășeau:

- Silifonca, uite-l dracu bălțat, a turnat pe el o vadră de ulei!
- Învierea!
- Măscăriciu!

Chiscăneanu ieșise de-a bușelea și făcea tumble. Se da peste cap, se săltă în mâini și, când trecu prin dreptul primei companii, salută cu palma dusă la șezut.

- *Îngerul!*

Apariția *Îngerului* – călca rar, stăpân pe sine, cu ochii în pământ, iar mânecile halatului pus într-o doară pe umeri, de parcă ar fi ieșit din casă pentru o clipă, să cerceteze starea vremii, se zbăteau pe lângă el ca niște aripi negre – smulse un *uuu!* prelung din pieptul mulțimii. O femeie adună zăpadă în pumn și aruncă bulgărele țintindu-i capul. Gestul ei, lipsit de orice pornire dușmănoasă, îl imitară cete întregi. Și o ploaie de cocoloașe albe se abătu asupra celor treizeci și trei.

O curmă protopopul care, sprijinit din părți de doi diaconi, coborî cu crucea dăruită de negustorii Brăilei până în malul Dunării. Muștruluită de căpitan, compania din flancul drept se desfăcu în patru șiruri, încercă armele și la porunca: „An-ten-țiune...foc!” urlată în crescendo, trase o salvă în gropan, ca să ucidă diavolul.

În vreme ce soldații reveneau în front, capul bisericii brăilene invocă duhul sfânt să coboare în „largă această apă, ca odinioară în matca Iordanului” și, sforțându-se, trimise crucea cu podoabe de argint departe în valuri. Chiuind, în clipa următoare, Chiscăneanu se repezi pe gheață cu o sanie pusă din vreme sub mal – sutele de oameni, biciuiți de viscol, urlau, mugeau, cuprinși de o totală beție a simțurilor – și se rostogoli în apă, bătând caraghios din brațe. Iar pe deasupra lui, lovind apăsător pragul din bârne solid îmbucate, ca să-și încerce norocul, săriră ceilalți treizeci și doi de inși, unii, cei mai mulți, strangulați de spaimă, alții cu sângele înțepat de vinul care fierbe, fără să se acrească vreodată, numai în vinele îndrăzneților sau disperaiților.

Ion Mohreanu, nimerit în mijlocul unei cete de țărănci – femeile discutau despre a lu cutare care „s-a însurat, fă, la 15 ani, nici nu i s-a uscat buricu, e cu buricu verde” – îl văzuse pe Neicu Jinga că, înainte de-a se avânta în Dunăre, vorbise ceva

cu Țulea, arătând spre mal și-l înjură furios. „Ești o secătură, domnule Neicu, a trăit cu sor-ta și-l înveți cum să se ferească de mine. Da nu-mi scapă!”

Cei treizeci și trei se scufundau și se ridicau, împingându-se și îmbrâncindu-se, Chiscăneanu, în buza gropanului – uitase de banii primiți de la Vetina – își clătea gura cu apă, înfiorând-o pe nevasta prefectului care avea dantura măcinată de carii, când, deodată, Costică Banaurs, înotând acolo unde era înghesuiala mai mare, scoase un răcnet neomenesc.

- Fraților!...Tâlharii!... și dispăru în adânc, cu brațele adunate deasupra burții, iar apele îi trecură trupul înjunghiat sub podul de gheață al Dunării.

Adică în fum și uitare. Sau în legendă. (*Îngerul a strigat*, 1968)

Dezbrăcându-se de cojoace, Onică și Biș ochiră în salcâmul bătrân o cracă groasă, la o înălțime de cinci metri și aruncară odgonul pe după ea. Apoi făcu semn unui flăcău din ceată să dea fuga să scoată un câine din șopronul din apropiere. Biș, punând mâna pe câine, îl legă de două ori peste mijloc și-i întinse lui Onică un capăt al frânghiei pe care acesta trebuia să-l țină bine și să-l tragă numai atunci când i-o spune.

Lumea făcuse roată în jurul lor. Biș chiui o dată prelung și Onică smuci odgonul, mulgându-l în palme, până când câinele, urlând ca niciodată în viața lui, ajunsese să se bălăbănească deasupra oamenilor, încovrigându-se de durere. Îl legănară așa în sus și în jos de câteva ori, apoi în lăsară să cadă în zăpadă. Biș știa să-i suie repede sau încet, să-i facă să se învârtească sau să-și încovoie trupul chinuit. Erau câini care atunci când ajungeau la craca pe care aluneca odgonul se repezeau înnebuniți s-o muște. Pe aceștia, cei doi flăcăi îi coborau numaidecât și-i slobozeau, știind că de-acum n-or mai călca oameni străini prin curtea cui îi hrănește. Dar celor care nu făceau altceva decât să scheaune, printr-o smucitură, dibace, Onică și Biș le smulgeau

legătura de la mijloc și-i lăsau să cadă de sus, încât îi lua sughițul când se izbeau de pământ.

Biș avea și el două potăi pe care le trântea în fiecare an cât putea mai tare, dar tot n-ajungea să le facă să latre la om.

- Ce vreți, zicea el, ăștia sunt jurați să moară în juțu.

În curând, viscolul se iuți și mai mult. Vântul, prăvălindu-se din înălțimi peste pridvorul de lemn al morii și peste clopotnița bisericii, aflată în apropiere de moară, se repezea năuc în câmpie, întinzând flamura albă până în hotarul celălalt al Bărăganului. Când ajungea la șirul de plopi de pe malul râului, ale căror ramuri se împleteau între ele ca ochiurile unui năvod, se umfla și se ridica în ceruri fierbând...

După ce băură vinul, Onică și Biș tăiară prin linia cu vii a satului și ajunseră repede pe movila de pe care vroiau să strige *olelie*. Cinci flăcăi îi așteptau în jurul unui foc, hrănit cu uscături de salcâm. Ceata fusese mai mare, dar se despărțise în două. După obicei, o parte din ei trebuia să tabere pe movila din apropierea grădinilor de zarzavat și să răspundă la strigările celor de aici. Trecerea prin sat a cetii de a doua dura cam de o jumătate de ceas și se făcea cu multă zarvă [...]

Peste puțin timp, în partea cealaltă a satului, răsări o flacăra roșie. Era semnalul că ceata a doua ajunsese la locul fixat.

Dănilă Biș, neîntrecut în isprăvi de felul celei de acum, trase o dușcă de vin din sticla de-o purta în buzunar și luând pâlnia, în formă de bucium, pe care i-o întinse unul din flăcăi, își încercă puterile strigând în ea:

*Olelie lie,
fete fără cununie...*

Jos în sat, oamenii adunați la petrecere lăsau mâncarea și băutura pe masă și ieșeau afară să asculte. Bărbații, încălziți de băutura și îmbrăcați mai gros, se avântau până în ulițe, schimbau o vorbă cu vecinii, cereau sau dădeau o țigară și râdeau în hohote de născocirile flăcăilor. Le părea bine că băieții

au prins vreme frumoasă. După ce se potolise viscolul, în aerul înghețat, vibrând de limpezime, strigătele celor de pe movile răsunau până departe peste sat.

Femeile, bătrâne și tinere, se înghesuiau în balcoane chicotind. Nu găseai una care să fi rămas în casă, fiindcă asemenea petrecere nu se pomenește decât o dată pe an. Câte una din cele care nu se știa cu sufletul curat, așa cum le-ar fi plăcut să-l aibă în clipele acelea, simțea cum arde cămașa pe dânsa, nădușea și sub limbă și se ruga lui Dumnezeu s-o ajute să treacă și de hopul ăsta.

Pe movilă, Biș își urma treaba în liniște, înșirând cu glas sonor numele de pe lista întocmită cu ceata de flăcăi dimineața, în casa lui Gicu lu Covache, la un pahar de vin.

Olelie lie,

Lumea vrea să știe

Ce-are fata lui Ghisas?

De pe cealaltă movilă, aflată în coasta grădinilor de zarzavat, un flăcău răspunse numaidecât, strigând într-o pâlnie la fel cu aceea a lui Biș:

Are mucii, dar n-are nas.

Acasă, Oana lui Ghisas își înfunda în perne nasul mic cât un nasture și vărsa lacrimi amare.

Strigăturile cu *olelie* nu țineau niciodată mai mult de un ceas. Până la urmă se găseau câte unii mai țâfnoși care să-i pună pe goană pe flăcăi [...].

Onică sări în picioare și-l prinse pe Biș de braț:

- Dă-mi drumul, mă, zise Biș, că vreau acum să-i strig una gestionarului de la cooperativă, să mă țină minte câte zile o avea. L-au prins alaltăieri vânzând niște batiste cu preț mai mare decât trebuia. I s-a înfundat.

- Strig-o și pe-a lui Lache Trufașu.

- Ești nebun?! se smuci Biș. Ce, vrei să te joace Trufașu în picioare? Aia-i fată mare, mă!

- Atunci dă pâlnia s-o strig eu.

Ioan Munteanu

- Mă Onică, se răsti Biș, ți-ai pierdut mințile?
- Strig-o.
- Nu, se încăpățână Biș. Am s-o strig pe alta. Și duse pâlnia la gură.

*Olelie lie,
Cine pe Vica n-o știe?
Și iarba de pe câmpie
Și floarea de păpădie
Și cărarea din lăstar,
C-așa muiere mai rar...
Că se ține cu cumnatu
Știe subsemnatu
Da n-o știe și bărbatu,
Olelie, lie,
Dumnezeu să-l ție...*

[Ningea în Bărăgan (Olelie), 1959]

Eu știu mai bine decât oricine să dau de un izvor proaspăt. Țsta a fost darul meu pe lume: să găsesc apă și să-i dau cep să curgă, ca unui butoi cu vin. Oprește omul căruța, bea și zice bogdaproste. Beau și caii, și se răcoresc și ei. Iar ce rămâne, toarnă omul pe roată, ca să nu cadă șina.

La noi, la Colcovanu, câmpia e săracă. Arșiță multă. Râpi sterpe, movile de cretă, pământ tare ca o copită de drac. Dar pe dedesubt curge o gărlă. Eu și Lâlă țiganul am dat de ea. Curge la douăzeci de metri adâncime. Trei săptămâni am săpat în jurul ei ca orbeții, n-am găsit nimic și-am astupat puțurile. Pe urmă iar am luat cazmaua și-am săpat. Era toamnă. Lâlă sta la gura puțului și se spetea trăgând găleata cu lut. Eu, în groapă, îfundam cazmaua și pândeam un foșnet – sub pământ, când te apropii de ea, apa foșnește ca lăstarul de plop. Scosesem un munte de lut și n-auzeam nimic. Lâlă înjura.

- Până unde mergem, nea Scarlat?
- Până la fundul pământului.

- Atunci, să ne facem și câte-o undiță, cu canaf roșu în cârlig, că poate dăm de o baltă cu broaște, și canaful roșu e cea mai bună momeală când pleci după broaște.

Am tăcut și mi-am văzut mai departe de lucru. Înăuntru era întuneric și cald, parcă intrasem într-un sac cu făină opărită. Săpam și sudoarea curgea șiroaie de pe mine, ca de pe melcii fără casă când vin să roadă florile și nimeresc într-o dără de sare. Târziu, când aproape îmi pierdusem și eu speranța, am auzit apa bolborosind în matca ei. Un tremur de foc m-a scuturat de sus și până jos. Mi-am făcut cruce și-am izbit din nou cu cazmaua. De data asta am auzit-o vuind. M-am oprit. Vuietul, aspru și gros, la răstimpuri se subția, se schimba în zuruit. „Nisipul, m-am gândit, are nisip și-l vântură, înseamnă că-i o cădere de apă.” A răsunat apoi un plescăit puternic, urmat de-o clătinare. Bubitura a urcat și s-a împrăștiat în pereți. Era ca și când în apă ar fi intrat o ceată de hoți călări, și apa da să răzbată. În clipa aceea am înțeles c-am dat de-o gărlă și i-am spus și lui Lălă. Dar țiganul de colo:

- Te-ai scrântit la minte, nea Scarlat. Mai degrabă cred c-ai ajuns pe lumea ailaltă. Dacă ești acolo, spune-i lui taica să nu mai tragă nădejde ca broasca de păr, că mama s-a măritat a doua oară cu Rizea Cocoșatul, care venea la noi cu găini de furat.

Am tăcut și-am înfipt cazmaua, răsucind-o. Apa a țâșnit prin deschizătură, gâlgâind, cum țâșnește sângele când împlânți cuțitul în beregata porcului. Cu deosebire că sângele e cald. M-am lipit cu spatele de perete și-am privit ca la o minune. Apa urca într-un șuvoi, tremurător ca trestia, până la înălțimea capului meu. În gura fântânii atârna soarele turtit în ceruri, și din pricina asta apa strălucea în zeci de culori. Mă uitam – șuvoiul urca, înflorea o clipă lângă fruntea mea și cădea. Era ca o prigorie legată cu ață de picior și care încearcă mereu să zboare. Mi-am împreunat palmele, în chip de streășină, peste șuvița rece ca gheața și am coborât cu ea în pumn, până jos,

Ioan Munteanu

de unde pornea, și mi-am spălat fața în unda neîncepută și-am băut cel dintâi din ea. O simt și-acum pe limbă: parcă aș fi băut must de iarbă dulce. După ce am băut, i-am dat drumul să iasă toată la lumină. Mi-am pus centura peste mijloc și Lâlă m-a tras afară. Între timp, apa umpluse un sfert din fântână. Lâlă o privi încremenit cu bărbia rezemată de scândura ghizdelei.

- Doamne, ce de apă, nea Scarlat! se mira el. Ca la izvorul tămăduirii!

Era de-a dreptul năuc. Vedea și nu-i venea să creadă. Când s-a dezmeticit un pic, a fugit în sat și s-a întors cu un copil, pe care l-a pus, după obiceiul nostru, să-și privească chipul în izvor.

- Ce vezi acolo jos?

- Un băiat frumos.

- Să fie într-un ceas bun, și apa să rămâie limpede ca ochii tăi.

I-am dat băiatului să bea și să se spele. I-am dat și bani [...].

E-hei, fântânile mele și ale lui Lâlă! Lângă ele se leagă dragostele, căci eu și cu Lâlă am găsit inima-pământului, după care umblă toți flăcăii în noaptele de neastâmpăr, când le mijește mustața, și femeile tinere fac farmece ca s-o afle. Căței-pământului, pociți de blestem, stau de veghe lângă ea. O sută de ani fac cu rândul, doi câte doi, stau de veghe și latră ca să nu se apropie nimeni. Cum simt pas de om, unul dă de veste și haitele adormite în măruntaiele țărâniei se trezesc și se reped în lume, îndârjite, se încaieră și se rostogolesc în câmpie. Cine le vede își pierde mințile, uită de unde a plecat și încotro ținea să ajungă, rămâne pribeag, pentru totdeauna, pe hotarul dintre viață și moarte. Din veac în veac, căței de strajă adorm, încremenesc și se schimbă în bolovani, așa cum i-am văzut eu, fiindcă inima-pământului, îmbătrânită, se usucă și pierе în cămașa ei – una mai tânără a încolțit în altă parte a lumii – și celui ce gustă din miezul ei moale, alb și amar ca al nucilor crude, îi înflorește

dragostea pe toate cărările. Noi doi, Lâlă și cu mine, am găsit-o într-un fel de fântână și ne-am împărțit norocul cu toți oamenii: am fărâmat-o în pumn și am presărat-o în apă. De atunci, cine trece prin câmpia noastră și bea, cântă și iubește până la sfârșitul zilelor ...[*Fântâna*, 1962]

- Spune-mi, Sava, e adevărat că la voi în casă o să fie nuntă? Știi, clipi el șiret, mâine zboară Drăgaica. Ia zi!...

- Nu mă însor până la toamnă, meștere, răspunse Sava. Bucuria asta au s-o aibă mâine Nicu Bocioacă și Tinca lui Ion Duminică. Eu mai aștept până se culeg viile [...].

În marginea suhatului, își aminti că e în ajun de Drăgaică și că în seara asta toți flăcăii și fetele culeg câte un scaiete – socotit prin părțile Brăilei floare a norocului – îl curăță de ghimpi și de puful mov de pe măciulie și-l aruncă pe casă, cât mai departe de streășină, rostind după cum e obiceiul:

*Mâine-n zori,
La cântători,
În ceasul scaldat de rouă,
Când răsare luna nouă,
Să-ți crească floarea la loc,
Să am în lume noroc...*

Și floarea crește – o saltă sucul din tulpină și roua nopții de iunie. Noaptea de iunie, luminată de văpaia moale a lunii, este uscată și fierbinte. Din câmpie, dinspre liniile cu vii, se auzea până în sat, cântecul fetelor. Zborul Drăgaicelor e un joc al fetelor. Acea care-l conduce e înflorită pentru măritiș și flăcăul pe care și-l alege de pereche e socotit, din clipa când îl prinde de mână, logodnicul ei. [...]

Cât zăbovise el prin casă, zarea se luminase și acum răsărea soarele. Dimineața te îmbăta cu miros de ierburi coapte, jilave de rouă. La Dunăre, rândunici și lăstuni treceau în fulgerări pe deasupra valurilor, lișițe cenușii se roteau pe sus cu fâlfâiri domoale, în smârcuri țipau nagâții, iar rațele gălăgioase

Își scoteau puii în larg, să se bucure de strălucirea fără prihană a cerului răsfrânt în adâncuri. Pe amândouă malurile, plopii, cu trunchiuri albe de vis, fremătau, și apa, clipocind, le ținea isonul. Stuful, crescut înalt, se clătina încet, parcă se desprindea dintr-o încremenire de blestem. Fiecare trestie era un fluier pe care cânta vântul subțire al începutului de ziuă. [...]

Din sat se auziră chiuituri înfocate și tânguie de armonică. Erau flăcăii care porniseră să scoată fetele la zborul Drăgaicei. Sava îl părăsi pe taică-su, grăbindu-se să întâmpine primul grup care apăruse în marginea suhatului. Erau vreo douăzeci de inși, în cea mai mare parte pescari, cu mersul lăbărțat, voinici și îndrăciți. Veneau jucând, părea că întreg grupul înaintea, rostogolindu-se. În frunte era Nicu Bocioacă, prietenul lui Sava, înalt și subțire, care se apleca tropotind și bălăbănea mâinile de parcă se apăra de o haită de cățelandri. Răgușise strigând și se încălzise, fapt pentru care Vili Maneaca, scund, bondoc, cu piept de taur, se ținea tot pe lângă el și vântura șapca de atlaz, să-l răcorească. [...]

Fetele se apropiară ținându-se de după mijloc. Se legănau gătite cu tot ce-aveau mai de preț. Țineau în mâini flori, de drăgaică, galbene, de la care se trage și numele sărbătorii, cântau și făceau plecăciuni unei surate:

*Cântă-i, cuce, dragă cuce,
Că de la noi ea se duce. [...]*

Fetele se aflau acum la vreo douăzeci de metri. Sava auzi rostindu-se în spate numele Tanței – cu uimire sau cu necaz, nu pricepu bine – și pe urmă o văzu cum aleargă spre el și-i simți mâna lipindu-i-se de-a lui. Totul se petrecu parcă într-o singură clipă.

- Sărut-o, strigă armonistul. Curaj!

Apoi lumea se buluci în jurul lor, gălăgioasă, să le ureze noroc... [*Drăgaica (farsă pe un motiv țărănesc)*, 1960]

Addenda

***Noi, Români, suntem de-o stea și de un răsărit cu vița-de-vie,
suntem de-o naștere și de-o moarte cu vinul.***

Repertoriul cârciumilor brăilene de la Fănuș cetire.

Până-n 1944, Brăila avea 60000 de locuitori. O lege care a funcționat și în România spunea că un oraș cu până în 100000 de locuitori nu are voie să aibă 600 de cârciumi. Brăila avea ...599. Nici astăzi nu duce lipsă de cârciumi, dar, desigur, nu mai are 599.

Realia: *La măgarul tăvălit, Geamuri late, Lotca, Dunărea (azi, Galeriile de artă), Chira Chiralina (azi, sediul Bunului Samaritean!), Brotăcelul, Plaja lipovenească, Moș Anghel, Codin (ajuns astăzi sediul unei biserici neoprotestante!), Pisica neagră (demolată), Arion Ciuplea*

Imaginară: *La Felinaru verde, Dorul Ancuțelor, Regina ospitalieră, Marizuca, Vițica blondă, Piatra de moară, Rochița ridicată, Pomul verde, Hanul piraților, Terasa blondelor, Porumbelul de aur, Frumoasa Valahie, Nouă tei, Puii de lup, Hanul păpădiilor, Hanul crucii, Gura dulce, Ocaua cu buza groasă, Cățelul rănit, Pisica îndoită, Clondirul cu mătăanii, Rechinul alb, Trei muieri, Doi greieri, Bijulică Bagdad, Pustnicul, Pescărușul iubăreț, Frumoasa de lângă fluviu, Ulcica fermecată, fântâna hoțului, Birtul potcovarilor...*

Erau cârciumi, cârciumioare, crâșme, taverne, bufeturi, popasuri, bodegi, restaurante, hanuri, hoteluri, terase, cafenele ... Corespundeau ideii de bună – cuviință a cârciumii, în care

Ioan Munteanu

oamenii nu se îmbătau, consumau, cântau lăutarii și se petreceau mari povești de dragoste, căci vinul îmbie dragostea.

Avea dreptate bunul Păstorel care spunea că, „la o adică, și-n cârciumile cele mai bune, noaptea, scaunele dorm cu picioarele în sus”.

Se servea vinul la pahar (cârciuma trebuia să aibă pivniță cu 33 de trepte, vârsta lui Iisus Hristos, de unde ți-aduceau vinul la pahar brumat iar la petreceri se scotea cu ciubărul)... Se bea cu kilul, cu vadra, cu cofa sau găleata, ... cu burta (plăteai și beai cât te țineau balamalele). Cu moșoaica... moșoaica a fost gândită de olar și zămislită în mângâierile palmei special pentru botul toamnei cel umed de îndestulate bunevestiri. Ea rodește în cântecul de la cramă vinuri galbene, vinuri roșii. O umplu și, ținând-o de toartă, beau ochii pământului și simt cum mi se ascut zimții, pe când afară mârâie lupul (...) La malul Dunării, în primele luni de toamnă, nu se bea cu paharul – se bea vinul cu moșoaica. Moșoaica se numește oala de lut pântecoasă în care se pune laptele la prins, care, din septembrie și până-n aprilie, se hodorogește pe drumurile făcute la cramă și-napoi.

Și se consuma, nu glumă, după cum mărturisea Che Andrei: *De s-ar strânge tot vinul și toată țuica pe care le-a băut în viață, ar îneca până la genunchi întreg teritoriul Dobrogei. / De-aș avea în burtă toată băutura pe care am supt-o și tu m-ai apăsa cu pumnul pe buric, aș îneca juma din Dobrogea. Ar merge lumea până la genunchi prin vin și țuică. Sau frumosul nebun al marilor metafore, aflat în fața unui restaurant de lux, cu mai multe etaje (Danubiu, fost Splendid): L-ar putea ridica numai cu banii de pe sifoanele consumate...Deși apa subțiază buzele, te face om rău, strepezește dinții și-ți face urechile clăpăuge ...*

Rămân un cântăreț al vinului, pentru că e darul cel mai scump pe care ni l-a făcut Dumnezeu, alături de femeie și fructe.

Vinurile se serveau după anotimpuri: primăvara,

Fetească regală de Tâmboiști; vara, Galbenă de Odobești; toamna, Băbească; iarna, Cabernet de Sâmburești. La loc de cinste se afla și *molanul* sau *1001* sau *tireză*. Zghigara de Huși; Fetească neagră de Urlați; Aligoté de Dealu Mare, Fetească albă de Jariștea sau de Vârteșcoi.

Auzi ce spun cinicii: *Tot ce-i bun e imoral, ilegal și îngrașă!*
Bibamus ex! Într-un bol de sticlă unde se amestecă resturile lichide ale degustării, rezultă cel mai gustos... *carcalete*.

La noi acasă, copil fiind, tescuiam strugurii în lin, deoarece ai mei preferau un vin roșu (căpșunică) pentru sărbătorile de iarnă. Toamna devreme, tata culegea din vie butuci de terază văratică, care umpleau tocitoarea c-un vin verzui acrișor, ce pișca îmbietor pe limbă ... reușind apoi să se chercelească ușor.

Vinul roșu e de o seamă cu iepurii, de-aia se potrivesc atât de bine pe masa de petrecere.

La petreceri se bea vin rece, scos cu ciubărul din pivniță.

Vinul întărește cugetul și adoarme mânia.

Beau de toate, dar numai după apusul soarelui. Ca marinarii englezi.

O cupă de vin înseamnă un deceniu de insolație a butucilor de viță și o vară dăruită visului.

După câte o băută, îți vine a-ți face cruce cu limba în cerul gurii, apoi să te urci pe turla bisericii pentru o partidă de poker cu turturelele.

Calitățile obligatorii ale vinului:

- 1) să fie alb;
- 2) să fie sec;
- 3) să fie rece;
- 4) să fie mult;
- 5) să fie gratis.

În Brăila, toți oamenii se îmbată în cinstea lui Dumnezeu.

Viță de vie, pentru că Vița e vie!

Glose despre **ducatul** Fănuș

(Extrase din volumul *Drumuri în poveste...* de Viorel Coman, Editura *SemnE*, București, 2007. Cifra din paranteză notează anul apariției textului din care s-a spicuit glosa).

Nicolae Balotă. *Este, într-adevăr, unul din cele mai înalte merite ale unui prozator, acela de a-și cuceri – asemenea unui condotier – un ducat al său, de a se identifica pe de-a-ntregul cu spațiul acesta, de a găsi tonul, stilul care convine – asemenea unei etichete particulare unui mediu – lumii sale. Fănuș Neagu a găsit acele virtuți ale cuvântului care fac placentară proza sa la spațiul imaginar al Dunării de Jos.* [1971]

Marian Popa. Ca prozator al regionalului, mai precis al zonei centrate de Brăila, care adună apele vii și moarte ale Dunării, Bărăganul și Dobrogea, a reprezentat pitorescul, manifestarea cea mai concretă a realismului, de altfel destul de larg pentru a include ciudățenia umană și naturală. [2008]

Andrei Grigor. Teritoriul desfășurării epice, cartografiat cu minuție și exactitate realistă, e individualizat de obiceiuri practicate în Suligatu, *ca și în multe sate din Bărăgan: darea câinilor în jujău și olelie* - evenimente care mobilizează, într-un fel sau altul, întreaga comunitate rurală. [...] *Metaforizarea* este modul fănușian de a integra faptul brut, uneori violent, în ordinea sufletească și a lumii. [2001]

Marin Bucur. Geografia sufletească pe care o explorează Fănuș Neagu începe din inima Bărăganului aprins de soarele lui Cuptor ori cutreierat de crivăț ca într-un tablou scitic și se prelinge până în zona bălților și în prundul Dunării. [1962]

Nicolae Manolescu. Se exaltă vitalitatea, simțul naturist al omului. [1963]

Al. Oprea. Se simte în largul lui. Scrie despre oameni și locuri despre care are o cunoaștere amplă. [1963]

Eugen Simion. Includerea peisajului (natura în literatura romantică este metafora curentă prin care se sugerează starea afectivă a eroului! - Ene Lelea din *În văpaia lunii*) într-o proză de atmosferă este de efect aici. [1965]

Virgil Ardeleanu. Contingente cu o realitate precis controlabilă pot fi găsite în majoritatea bucăților cu temă romantico-folclorică: *Drăgaica, Cocoșul negru, Ningea în Bărăgan, Somnul de la amiază, Salcia neagră, Moștenirea...* [1965]

G. Dimisianu. Prozatorul ne purta - pe urmele lui Panait Istrati, dar cu mijloace proprii - în lumea satului de câmpie din vecinătatea bălților Brăilei, spre a ne descoperi acolo manifestarea unei umanități robuste. [1965]

Boris Buzilă. Geografic, câmpul de acțiune al eroilor lui Fănuș Neagu nu depășește părțile de răsărit și de miazăzi ale Bărăganului, universul său tematic este esențialmente rural, de-acolo de unde provine, pare-se, și autorul. [1965]

I. Sîrbu. Câmpul de observație specific: lumea, cu o configurație aparte, din partea de răsărit a Câmpiei Române, de la întâlnirea ținutului dogorit de arșiță al Buzăului și Brăilei cu pământul Dobrogei. [1967]

Ioan Munteanu

Paul Georgescu. Natura e pătimașă, excesivă, buimacă, de altfel ca și eroii lui Fănuș Neagu... Marea forță vitală a bălții... [1967]

Al. Andriescu. Eroii – unii - au sufletul invadat de credințe vechi și ușor pot depăși, pe această cale, hotarul lumii reale. [1967]

O bătrână în pragul morții își imaginează, de pildă, că poate pleca să aducă belșugul primejduit de o secetă prelungită (*Vară buimacă*)

În nuvela „Doi saci de poștă”, eroii, care nu mai sunt țărani, își imaginează un dans fantastic în care opt fete goale se scaldă în grâu, într-o noapte cu „lună isterică”, prevestind moartea care are aceleași izvoare ca și belșugul (marea de grâu copt, greu, galben) și dragostea... De poezia acestor locuri s-au apropiat Sadoveanu, Istrati, Voiculescu, Bănulescu. Fănuș Neagu găsește tonuri noi, personale, în înfățișarea lor, scufundându-și oamenii și peisajele din Câmpia Dunării într-o baie de lumini și umbre crude, misterioase și triste, în zona folclorică...

Decor de o extraordinară concretețe geografică. Câmpia Dunării, până la mare, literalmente trăiește în cele mai bune proze ale lui Fănuș Neagu, - cu satele ei rare, cu drumurile străbătute de căruțe învăluite în ceață și praf, cu stații rătăcite într-un dezolant spațiu deschis, neliniștitor prin lipsa accidentelor de relief, copleșit de căldură și de zgomote stranii în vegetația uscată. [1967]

Nicolae Balotă. Într-o geografie literară a țării, zonele Deltei și Bălții, ca și ținuturile Barăganului și Dobrogei, traversate de apele Marelui Fluviu, alcătuiesc un spațiu-matrice, sudic, al Fabulei. Nu, nu aparține Isarîkului, sferei balcanice, această lume a oamenilor din Câmpia Dunării. Dar, desigur, ea are un

caracter *sudic*, în sensul în care mari literaturi – cea italiană, franceză, americană între altele – au un *sud* al lor. Ar fi interesant de studiat orizonturile, coordonatele acestui spațiu, de urmărit itinerariile peregrinilor prin câmpul imaginar al Dunării de jos, prin întinderile cu bolta apăsătoare, strivind destinele, de la Alexandru Odobescu, prin Panait Istrati, la Fănuș Neagu.

Spațiul acesta, paradoxal, pare infinit și, în realitate, se dovedește foarte limitat, perdelat de obstacole, închis, adevărat spațiu-labirint, fie că e vorba de desișul inextricabil al Bălții ori de canalele Deltei, fie că te rătăcești în mahalaua orașului de pe Dunăre ori cazi în cursele Bărăganului, în care jocurile perspectivei fac să apară sau să dispară lucruri și fapte ca într-un labirint de oglinzi.

Fănuș Neagu și-a descoperit curând spațiul său imaginar. Probabil, avusese o revelație a acestui spațiu, încă în obscurele experiențe ale copilăriei sale brăilene. Nu întâmplător, acest obsedat al zonelor primare, al vârstei elementarului, se întoarce iarăși și iarăși la șoaptele și zvonurile care l-au încântat de timpuriu. Iată ce aude un copil, într-una din povestirile sale (*În ajun de Anul Nou*): „La căpătâiul lui, dincolo de peretele de cărămidă, începea câmpia și el o auzea în fiecare noapte cum se leagănă tăcută, aspră, închisă, simțea neliniștea vântului și grava aplecare a buruienilor frânte sub viscol și toate-i plăceau”. Nesfârșită și, în același timp, închisă, *câmpia* este spațiul-matrice al unor trăiri ambivalente, elațiuni sufletești și, totodată, constrângeri născătoare de anxietate. Mai degrabă, însă, decât asemenea dilatări și contracțiuni ale efectelor, o altă aventură, mai radicală a *ființei* se joacă în acest loc, în același timp prea-real și imaginar, al *câmpiei*. Omul se pierde aici ca într-un ținut al *uitării*. Nevasta unui șef de gară pierdută în Bărăgan, după ce a contemplat îndelung un tânăr frumos, de o fragilă frumusețe, reîntors după ani de ședere în străini, acasă,

Ioan Munteanu

îi spune acestuia: „Numai să nu te înghită câmpia, să nu mă uiți. Aici, la noi, e pământul uitării, calci pe el, și nădejdea se usucă, te îneacă fumul, te acoperă noaptea” (*Acasă*). [1971]

Nicolae Manolescu. Peisajul însuși este unul de limită: câmpia imensă, aridă, imemorială, sau balta, țară de ape și mâluri, Bărăganul sau Delta. Totul pare neobișnuit în acest peisaj, totul sugerează extremul: zăpezile, viscoalele teribile și căldura caniculară, ploaia și seceta, apa și nisipul. Dar ce rămâne între aceste extreme? Sufletul făpturilor ce trăiesc la acești poli climatici s-a pătruns demult de duhul peisajului pe care-l prelungește, cu care, de fapt, se află contopit într-o unitate de cosmos primar: ca și natura, sufletul este excesiv, patetic. [1971]

Mircea Iorgulescu. Nu atât un spațiu anume desemnează proza lui Fănuș Neagu cât o realitate sufletească aparte; geografia în care scriitorul își plasează personajele este o prelungire firească a ființei lor, cadru cu obligativitate. [...] Firea adâncă a oamenilor îl interesează înainte de orice pe scriitor, și nu decorul în care aceștia evoluează ori întâmplările prin care trec. Din inversarea acestor termeni a ieșit prejudecata, foarte răspândită, a unui Fănuș Neagu - prozator al pitorescului localizat în spațiul Câmpiei Dunărene! [1971]

Gheorghe Glodeanu. Prozatorul nu se exprimă numai în metafore, ci și vede lumea metaforic. [1989]

Daniel Vighi. Descrierea frumuseților unui decor sau peisaj (plasat ca fundal exterior acțiunii) poate fi plicticoasă, dacă nu este percepută dintr-un unghi capabil să o tensioneze. Și unghiul se naște din intersectarea, intimă și greu de aproximat, a destinului și a vieții interioare a personajului cu mărcile exterioare ale drumului său prin viață: ținuturi apropiate sau exotice, pădure sau câmpie, trotuarul urban sau zăpezile

viscolite ale pustiei, apa bălților sau torentul sălbatic al munților. Privită astfel, vitrina cu minunății a naturii câștigă profunzime. [...]Fănuș Neagu urmărește cu obstinație recuperarea a tot ceea ce lumea înconjurătoare stârnește senzual, olfactiv și vizual. ... Identificarea cu ritmurile vegetale și cosmice este, la Fănuș Neagu, o necesitate imperativă. [1984]

Mihaela Andreescu. Căldura apăsătoare, nesfârșită, buimacă, aducătoare de secetă și de fete morgane sau, mai ales, ninsoarea cu capacitatea ei de a schimba înfățișarea, de a nelămuri contururile, de a le scoate din uitare, accentuându-le ca pete contrastante, sunt des întâlnite în prozele lui Fănuș Neagu. O stare de frenezie și paroxism acționează la toate nivelele. [1979]

Liviu Leonte. O natură aprigă, supusă aceleiași tensiuni le însoțește frământările, într-un paralelism cu multiple valențe simbolice. Așa după cum în viața interioară a eroilor nu e loc pentru stările intermediare, tot astfel natura e văzută în dezlănțuirile viscoalelor care traversează Bărăganul sau sub soarele incendiar al secetei. Viforul chiuie, dând să-i îngroape; ierburile iau foc de la căldura solară; obsesia secetei duce oamenii la rătăcire...[1971]

Mihaela Andreescu. Într-o lume magică, legile sunt altele, succesiunea logică e sfărâmată, dimensiunea temporală e dilatată la nesfârșit sau comasată. [1979]

Zaharia Sângeorzan. Satul dunărean mai păstrează încă formele unei vieți mitice. [1980]

Monica Lovinescu. Bărăganul, Dunărea, bălțile (și la Bănulescu) dau naștere unei geografii ce dublează pe aceea reală, dar nu coincide cu ea. [1990]

I. Sîrbu. Lirismul prozei lui Fănuș Neagu își are punctul de sprijin în însuși spațiul câmpenesc al Brăilei natale, un loc al iluziilor fascinante, al mirajelor cotropitoare, unde apa și cerul, pământul și stelele, ierburile și norii comunică prin fire nevăzute, și oamenii trăiesc sub imperiul unei imaginații luxuriante, aflate, parcă, în concurență cu bogăția de rod a naturii. Acești oameni sunt de fapt prelungiri ale unei naturi darnice, opulente, o insațiabilitate a plinătății îi mișcă, agită, le dă o neliniște permanentă, simțurile lor sunt într-o veșnică alertă, sevele clocotinde ale solului circulă prin venele lor. [1982]

Mircea Muthu. Spațiul fabulos al bălții dunărene... *Pierdut în Balcania*, veritabil poem din câmpia sudului nostru. [1982]

Laurențiu Ulici. Câmpia dunăreană estică – geografie preferată și ridicată la rang de spațiu mitologic – este locul unde totul (botanica: monotonă și scundă; fauna: domestică și gălăgioasă; umanitatea: comunicativă și ludică, lenevoasă și înclinată spre fabulație) pare să existe pentru a sfârși într-o carte, pentru a fi montat în ficțiune. Realitatea –obișnuit rurală în majoritatea textelor –evoluează spre fabulos, dar nu prin interpolări de întâmplări fantastice după modelul marquesian, ci prin dilatarea metaforică a unor secvențe...[1982]

Ion Pecie. Dropia Bărăganului, lebăda neagră, cocorul alb sunt o *rara avis* a naturii, grațioase erupții ale teluricului, epifanii ale realului. [1982]

Romul Munteanu. Există o anumită mitologie a spațiului, care capătă relevanță prin câmpia și balta Brăilei... Creează persoane imagine situate într-o geografie reală, care poartă și ea aura unei anumite mitologii. [1989]

Marian Popa. Câmpiei, infinit lipsit de verticalitate, îi sunt proprii patimile și frenezia. Spațiul este un pretext pentru jocul iluziilor. Barochistul vrea să-l orneze până a-l transforma în decor. [2001]

Eugen Negrici. Bulimie metaforică; baroc de viziune și de scriitură. [2003]

Cornel Ungureanu. **Rapsodul lumii dunărene** oferă date clare, în numele unui explicabil și de bună calitate patriotism local: ținuturile sunt fără seamăn, rostul scriitorului este de a le nemuri... Literatura română trebuia să ia aminte la valorile aceluși ținut. [1985]

Mihai Cimpoi. Dunărea de Jos și cadrul metropolitan devin universuri cosmoide, cosmosfere de felul Yoknapatawpei faulkneriene sau al Macondo-ului marquesian, care își duc existența prin legile lor intrinseci, printr-un *spiritus loci* cu semnele evidente ale universalității. [2002]

Eugen Simion. În sec. al XX-lea proza românească s-a deplasat de la munte la câmpie. A apărut mitologia șesului dominată de indivizi care trăiesc sub cerul deschis al istoriei.... Heracles ieșit din Câmpia Brăilei.[1985]

Eugen Simion. Fănuș Neagu vine, știe toată lumea, din câmpia Brăilei și a făcut din ea în prozele sale o țară imaginară într-o *Balcanie* utopică, plină de întâmplări năpraznice și dominată de oameni curioși. Aceștia nu există decât în închipuirea unui stilist, în sensul înalt al termenului, care privește lumea prin fantezmele sale. [...] Am călătorit, nu demult, cu el la Brăila, fieful lui, urbea din care a făcut o fantasmă a sud-estului european... Aici toată lumea îl cunoaște, toți brăilenii îi sunt veri

Ioan Munteanu

sau nepoți, iar dacă se întâmplă să nu fie, îi sunt măcar cuscri, cumetri, veri de verișoare și unchi de mătuși...Nea Fane trece jovial prin acest teritoriu pe care, în mod sigur, el l-a inventat pentru a-i justifica literatura pe care o scrie. [2002]

Andrei Grigor. Pe 5 aprilie, în leslea Câmpiei, s-a născut întemeietorul ținuturilor brăilene. [2002]

Aurel M. Buricea. Tataia Vasile și mamaia Paraschiva ne zâmbesc dintr-o lacrimă de cer, Fiul lor plecat dintr-un mal de timp a populat spațiul de legendă al Dunării cu sămânța metaforei. [2002]

Gheorghe Lupașcu. Coloratura etnoantropologică din opera lui Fănuș Neagu face ca zona Brăilei să se dezvăluie ca un subcontinent spiritual-cultural în care pot fi identificate mărimi fractale ale unui edificiu narativ de invulnerabilă modernitate. [2002]

Viorel Coman. Ca orice mare prozator, Fănuș Neagu este întemeietor de spațiu literar. Se știe: acesta este semnul celor aleși. Se poate spune despre opera sa, ca și despre cea sadoveniană: *în opera lui intri ca într-o țară.* Între dealurile Râmnicului și Balta Brăilei, adulmecând adierile Moldovei, este acum un ținut *peste care foșnește tăcerea a două oceane: câmpia și cerul.* [2007]

Ioan Munteanu. *Legende, oracole, credințe străvechi* se cheamă o secvență cu rădăcini etnografice și magico-mitologice. **Sunt credințe general românești** - ielele, caloianul, **sau numai bărăgănene**, ca *încuratul cailor de Sf. Toader* sau *darea câinilor în jujău*. **Dar sunt și propuneri de noi mituri, pentru că, trăind în**

orizontul misterului și pentru revelarea lui, omul devine creator, deosebindu-se de restul viețuitoarelor. Și Fănuș Neagu este un mare creator de mituri, povestirile sale magice, după cum ne-a demonstrat Viorel Coman, dezmarginind orizontul lumii date și plasându-ne în orizontul misterului.

Aici, povestitorul se întâlnește cu Lucian Blaga, pentru care poezia, nici măcar cea socialistă, nu se putea naște în absența fecundă a mitului. Mitul însă nu se dezvăluie decât inițiaților sau sufletelor ingenuie. În *Vânzătorul de greieri (La curțile dorului)*, un țăran mitic încearcă să regenereze orașul prin transplantarea veșniciei, născute la sat, introducând cântăreții câmpului, meniți să izgonească rumoarea nesănătoasă. Orașul rămâne străin, fericirea nevânzându-se la piață. Doar o fetiță, nevinovată, are privilegiul de a-i auzi: vânzătorul de greieri *cu greieri // în păr și pe brațe, ieșiți din corfele pline // să vânză ar vrea o palmă de luncă-n cetate[...]* Fetița mea singură, Ana lumina, în noapte //I-aude, și-o clipă surâde lunii și mării.

Anei lumina îi ia locul copilul George din *Vară buimacă*, căruia bunica, pentru a menține pacea senină a copilăriei, îi preschimbă imaginea macabră a morții într-o imagine solară a fertilității:

„Înainte de a se crăpa de ziuă, eu plec să aduc caii grâului. Pe sub pogoanele unde trec caii grâului, spicul se umflă cât coada vulpii. Plec și vin cu ei pe sub pământ, și ei or să necheze sălbatec. Caii grâului, George, au trup de grâu, picioare de grâu, cap de grâu. **Tu singur o să-i auzi.**

Di, caii grâului! o să strig eu, și o să fiu într-o căruță cu roți de floarea-soarelui, spițe din cotoțani de porumb, coșul – din viță – de - vie împletită, și faraoancele – patru creste de pepene. Să mă aștepți și o să vin. **Tat-tu și mă-ta or să spună că am murit, dar numai tu o să știi unde m-am dus.”**

Pilotând în **religia grâului, Fănuș descoperă în bobul de grâu nu doar izvorul vieții, ci și al morții**: *Bobul de grâu se păstrează viu mii de ani, ascuns în amfore. Scos în lumină și azvârlit în pământ, dă colț și se înfrățește. Grozava lui sete de viață și dăinuire. Grâul are vocația nemuririi. Și mai descoperă și explicația acestui pământ binecuvântat, care este Bărăganul, respectiv Brăila: În Bărăgan, am aflat care este **legătura tainică dintre Dumnezeu și Brăila...** Dumnezeu are grijă de ea, pentru că **fiecare bob de grâu are chipul lui Iisus**. Până a deveni pâine, de la semănat și până la secerat, trec exact 9 (nouă) luni de zile, ilustrând legea negării negației: moartea bobului este izvorul vieții. Moartea Mântuitorului nu reprezintă sfârșitul, ci izvorul vieții, un nou început.*

Despre acest circuit aflăm în povestirea **Doi saci de poștă**. Ritualul celor opt fete – **moartea cu opt trupuri galbene** - care se scaldă goale în grâu este un semn că cineva va muri în curând. „Pe la prânz în locul acela a murit o bătrână care grebla spicele. S-a așezat între doi snopi să bea apă și au găsit-o cu furnici în gură. Grebla ei avea opt colți și ulciorul opt litri.”

Moarte, dar și miracol al zămislirii vieții. Adesea, Fănuș își întreba interlocutorii:

Ai stat vreodată în grâu? Eu dormeam în grâu când se treiera. Se treiera pe arie... //Ai dormit vreodată în grâu, pe movila de boabe, în mormanele alea de grâu roșu? Aceleași reminiscențe de intimitate infantilă, punctată de senzualități angelice în scăldatul celor opt fete, le regăsim și în „Mirabila sămânță” blagiană: Copil, îmi plăcea, despoiat de veșminte, // să intru – n picioare în cada de grâu, // cufundat pân’la gură în boabe de aur.// Pe umeri simțeam o povară de râu.//Și-acuma, în timpuri târzii, când mai văd//câteodată grămezi de semințe pe arii, // anevoie pun cumpăt fierbintei dorinți// de-a le atinge cu fața. [2016]

Efigie brăileană

de Ioan Munteanu

(Acest text a fost publicat în 2002, când Maestrul împlinea 70 de ani. Efigia – *aere perennius* – și-a schimbat bronzul, căpătând străluciri de diamant, ale cărui carate se răsfrâng în eternitate asupra Brăilei.)

Pe stema veche a Brăilei era o corabie. Ca și pe aceea a Parisului, sub care însă mai scria: *Fluctuat, nec mergitur – E bătută de vânturi, dar nu se scufundă.*

Astăzi, Brăila are o nouă stemă, străjuită de șapte creneluri ca semn al importanței cetății de odinioară și al celei care va să vie.

Lansând la Brăila, în prag aniversar, *Amantul Marii Doamne Dracula*, Fănuș Neagu, cu o superbă modestie, mulțumea pronicii cerești că s-a născut în triumghiul binecuvântat – Bărăgan-Dunăre-Brăila –, căruia i-ar datora devenirea sa ca scriitor și ca stăpân al limbii române, adăugăm noi. Un triumghi magnetic, *axis mundi*, deoarece ***dacă de la Brăila ai pornit în lume, trebuie să te întorci, fie și numai pentru beția unei clipe, unică chiar și în respirație, pe străzile marelui nostru Oraș, s-ascuți cum trec pe sus inconfundabile, legendele unui neam***, legende scrise în aramă nepieritoare de marele ei fiu, care a îmbogățit spațiul spiritual al României cu o nouă mitologie, a Dunării și a Brăilei.

Încrustați întru eternitatea limbii române de ***frumosul nebun al marilor orașe***, nouă, brăilenilor, nu ne rămâne decât să întregim heraldica cetății de astăzi întru viitorime cu numele blazon ***Fănuș Neagu***, care ne-a înnobilat prin magia verbului său.

Ioan Munteanu

Și dacă este adevărat că *Bărăganul este pământ născocit de Dumnezeu în noaptea Paștelui*, că *Dumnezeu când se spală pe față, cu apă din Dunăre se spală, și când îi e sete, tot din Dunăre ia cu pumnul și bea* iar *Brăila e Stare de legendă a Dunării*, apoi tot atât de adevărat este că Fănuș Neagu își binemerită locul în rândul celor puțin aleși de către Marele Creator pentru a-i reprezenta pe brăileni, adică pe români, în universalitate.

Șamanul cuvintelor

de Vasile Ioan Zbarcea

- Pentru Fănuș Neagu, Voievod al Limbii Românești -

Înscris în întinderea veșniciei,
cuvântul fănușian,
frate geamăn cu vraja,
dezrobește de griji,
izgonește sufletul în bucurie,
tămăduiește de pustia vrăjmășiei
și zidește prietenia
din boabe
de diamant, rubin, safir, chihlimbar, ametist, opal, agat,
onix, smarald...

Când vorbește și scrie,
complicele uriașului cu suflet de hulub este Dumnezeu.
El îi șoptește cuvintele
din care zămislește
coroana de povești și de legende
de la temelia Brăilei.

Destul,
să-l ascuți doar o fărâmă de clipă
ori să citești măcar un șir de cuvinte odihnind în pagină

și, fără zăbavă, faci
legământ de iubire
cu nemărginirea leneșă a Câmpiei
trecută prin pârjolul soarelui
sau prin neastâmpărul zănatic al Crivățului,
cu foiala fudulă a Dunării
umblând spre capătul vărsării,
cu suspinul înduioșător și
privirea zveltă ale fântâni cu cumpănă,
cu lacrima roșie a podgoriilor
învăluite în aiureala toamnei,
cu chipul firav al firului de grâu
așteptând binecuvântarea ploii
sau zăduful lui Cuptor,
cu hergheliile ce bat, nechezând,
din copite step-ul pe ceair,
cu dunga zării
și cu năluca din spatele ei,
care întărește dorul de ducă
și iscă născocirea
niciodată sleită de puteri...

Destul,
când sufletul îți este dezfrunzit de mângâieri,
să (re)citești rânduri fermecate de Fănuș
și, sucind gândul spre vis
- meșteșugul șamanului e
să-i lucreze cititorului
lampa sub care să viseze-,
vei fi mântuit de amărăciune
și vesel ca un pahar plin ochi
cu cel mai bun vin din lume.

SUMAR

Spațiul matriceal fănușian	7
Par lui-même	9
BRĂILA - <i>ticălosul de frumos oraș</i>	13
Orașul cu străzi domnești	22
DUNĂREA	35
BĂRĂGANUL - <i>matahala asta de câmpie</i>	57
Țara hoților de cai	84
Legende, oracole, credințe străvechi...	99
Addenda	117
Glose despre ducatul Fănuș	120

De același autor

Cărți dedicate Brăilei

- * **Monografia Învățământului economic brăilean. 1871-1971** - Brăila, 1971, în colaborare
- * **Brăila** - Editura Sport-Turism, București, 1984
- * **Bărăgan - Câmpia Soarelui** - Editura Albatros, București, 1987
- * **Cartea Dunării** - Editura Sapiens, Brăila, 1997
- * **Din vadurile Chiralinei. Antologie de literatură contemporană brăileană, vol. I, Proză și dramaturgie** - Editura Ex Libris, Brăila, 2005
- * **Stradele Brăilei, I** - Editura Ex Libris, Brăila, 2005
- * **Teatrul Maria Filotti. Premierele așa cum au fost. 1973-2003** - Editura Ex Libris, Brăila, 2006
- * **Povestea unei străzi. Regala** - Editura Ex Libris, Brăila, 2006
- * **Piața Traian. Emblema Brăilei moderne** - Editura Ex Libris, Brăila, 2007
- * **Stradele Brăilei, II** - Editura Ex Libris, Brăila, 2009
- * **Teatrul Maria Filotti. Perspectivă monografică. 1949-2009** - Editura Edmunt, Brăila, 2009
- * **Brăila. Studiu monografic** - Editura Proilavia, Brăila, 2009
- * **Școala Populară de Arte Vespasian Lungu, 1951-2011** - Monografie. Editura Proilavia, Brăila, 2011
- * **La început a fost Islazul... Istoria cartierelor Brăilei: Comorofca, Băligoși, Brăilița, Pisc, Nedelcu Chercea, Radu Negru** - Editura Ex Libris, Brăila, 2011
- * **Nume de sate din județul Brăila** - Editura Proilavia, Brăila, 2012

- * **Monografia Colegiului Economic „Ion Ghica”, Brăila** - Ediția a IV-a, coordonator, Editura Danubius, Brăila, 2012
- * **Lacul Sărat. Istoricul stațiunii** - Editura Ex Libris, Brăila, 2012
- * **Galeria oamenilor politici brăileni de la începuturi și până în zilele noastre** - Editura Proilavia, Brăila, 2012
- * **Portul Brăila. Mărire și decădere** - Editura Proilavia, Brăila
- * **Mihail Sebastian și Brăila** - Editura Proilavia, Brăila, 2014
- * **Brăila acum o sută de ani – 1915**, Editura Proilavia, Brăila, 2014
- * **Monografia rușilor lipoveni din Brăila. Pescuitul, activitate tradițională** - Editura Proilavia, Brăila, 2015
- * **Aleiul Cuza și alte monumente. O istorie ilustrată**, Editura Proilavia, Brăila, 2015
- * **Monumentele istorice ale orașului Brăila. O istorie ilustrată**, Editura Proilavia, Brăila, 2016
- * **Robia germană, Brăila sub ocupația dușmanului, 23 decembrie 1916 – 10 noiembrie 1918**, Editura Proilavia, Brăila, 2016

Pe Dunăre

Dunărea și altarele ei...

La Corotîșca (Insula Mare a Brailei), cu țese-
mănuș Nicolae (ceas Brailei) și dramaturgul Paul
Eredec, așteptau să socotească berbecușul ce
se dosea să fugă. Fără succes.

La Corotîșca

La cherhanaua de la Fundu Mare

Frescă de Ștefan Țăranu din cabinetul de literatură al lui Vasile Ioan Zbarcea

Botezul Școlii nr. 2, Brăila

Lansând pe Constantin Turtoi

1752 de ani de la nașterea lui Ștefan cel Mare
1752 de ani de la nașterea lui Ștefan cel Mare

**La umbra
crailor de ghindă**
Ediție specială,
Iunie, 2001

antologie
de
Fănuș Neagu și Alina Ispirescu

- poezie de cunoscuți
- poezie de cunoscuți
de cunoscuți
- poezie de cunoscuți
de cunoscuți
- poezie de cunoscuți
de cunoscuți

Realizat de:
Editura Științifică și Enciclopedică
București

1752 de ani de la nașterea lui Ștefan cel Mare
1752 de ani de la nașterea lui Ștefan cel Mare

Fănuș N

- 6
- 6
- 6
- 6

apărând în
seria
de
la Editura
Ede

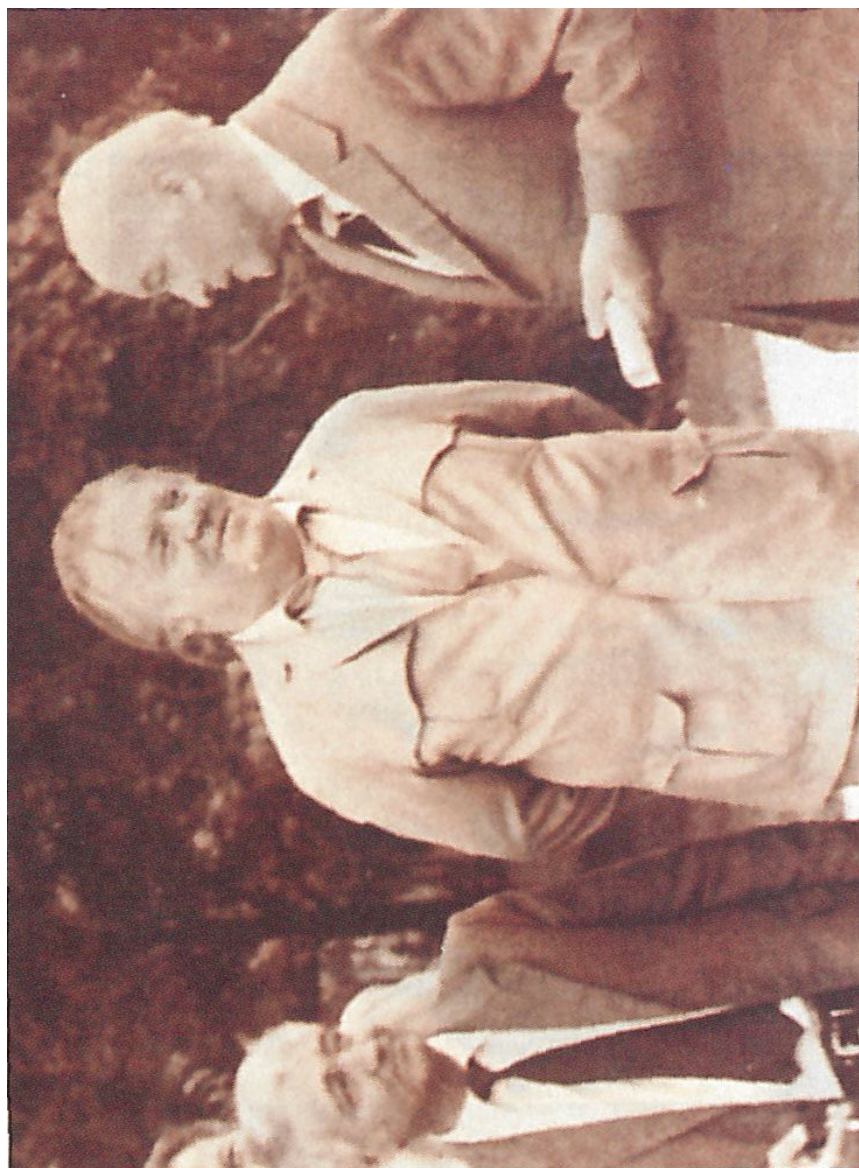

2001- La umbra crailor de ghindă

Cu Lucian Chișu și Aurel M. Buricea

Cu Ion Mustăță și Nicolae Ungureanu

Cu Nicolae Grigore Mărășanu

Cu George Grigoriu la Frumoșii marilor orașe

La Brăila mă simt bine și la 70 de ani - pe scena Teatrul Maria Filotti

Sesiune de autografe la 70 de ani

Cu scriitorii brăileni la agapa din 5 aprilie 2002

În foaierea Mihail Sebastian împreună cu fiica scriitorului, Anita Neagu